

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Δεκέμβριος 2025 – Φεβρουάριος 2026)

I. ΘΕΣΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

Υπεροχή δικαίου ΕΕ

Παραβίαση εκ μέρους της Πολωνίας του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ και των αρχών της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ, καθώς και της αρχής της δεσμευτικής ισχύος της νομολογίας του ΔΕΕ

αθέτηση υποχρεώσεων κράτους μέλους – άρθρο 2 ΣΕΕ – άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ – άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ – κράτος δικαίου – αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που καλύπτονται από το δίκαιο της Ένωσης – αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης – αρχή της δεσμευτικής ισχύος της νομολογίας του Δικαστηρίου – αποφάσεις του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο, Πολωνία) – αποφάσεις του Δικαστηρίου και προσωρινά μέτρα βάσει του άρθρου 279 ΣΛΕΕ σχετικά με το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ – απόρριψη από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) των εν λόγω αποφάσεων και των εν λόγω μέτρων ως υπερβαίνουσες τις αρμοδιότητές του – εθνική συνταγματική ταυτότητα – απαγόρευση του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) που εμποδίζει όλες τις δημόσιες αρχές να εφαρμόζουν το άρθρο 2 ΣΕΕ και το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ – άρθρο 47 παρ. 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – απαίτηση ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί με νόμο – ακατάλληλη σύνθεση του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο)

ΔΕΕ C-448/23, Επιτροπή/Πολωνία (Contrôle ultra vires de la jurisprudence de la Cour de justice par une cour constitutionnelle), 18.12.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: D. Spielmann, ECLI:EU:C:2025:975 – Προσφυγή κατά κράτους μέλους

Η υπόθεση σχετίζεται με δύο αποφάσεις που εξέδωσε το Συνταγματικό Δικαστήριο της Πολωνίας το 2021, με τις οποίες έκρινε ότι ορισμένες διατάξεις των Συνθηκών της ΕΕ ήταν ασύμβατες με το Σύνταγμα της Πολωνίας. Ειδικότερα, το Συνταγματικό Δικαστήριο θεώρησε ότι συγκεκριμένες αποφάσεις του ΔΕΕ αναφορικά με την οργάνωση και τη διαδικασία ενώπιον των πολωνικών δικαστηρίων επέβαλλαν *ultra vires* υποχρεώσεις στην Πολωνία. Κατά συνέπεια, το άμεσο αποτέλεσμα των πράξεων των ενωσιακών οργάνων δεν υφίστατο εν προκειμένω. Οι εν λόγω αποφάσεις του ΔΕΕ ελήφθησαν βάσει του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', της ΣΕΕ για την υποχρέωση των κρατών μελών να εξασφαλίζουν αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το ενωσιακό δίκαιο.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή ήρθε σε επικοινωνία με την Πολωνία, τονίζοντας ότι η τελευταία απέτρεψε τις υποχρεώσεις της που πηγάζουν τόσο από το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ, όσο και από τις γενικές αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ, καθώς και από την αρχή της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του ΔΕΕ. Επιπλέον, επεσήμανε ότι η Πολωνία δεν εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις της υπό το άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ και λόγω παρατυπιών που έπληξαν τις διαδικασίες διορισμού ορισμένων δικαστών, με αποτέλεσμα το Συνταγματικό Δικαστήριο να μην πληροί πλέον τις προϋποθέσεις ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου. Δεδομένου ότι η Πολωνία αντιμετώπισε τις κατηγορίες αυτές ως αβάσιμες, η Επιτροπή προσέφυγε ενώπιον του ΔΕΕ.

Η προσφυγή της Επιτροπής περιλάμβανε τρία παράπονα, τα οποία στην ουσία ταυτίζονται με τις προαναφερόμενες παρατηρήσεις που πραγματοποίησε απευθείας προς την Πολωνία. Με το

πρώτο σκέλος του πρώτου ισχυρισμού, η Επιτροπή υποστήριξε ότι το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ αποκλείει τον περιορισμό και, κατά μείζονα λόγο, την κατάργηση του δικαστικού ελέγχου των αποφάσεων, όπως συνέβη με τις αποφάσεις διορισμού των δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο της Πολωνίας (Sąd Najwyższy), τις οποίες εξέτασε το Συνταγματικό Δικαστήριο και έκρινε ότι δεν υφίσταται ανάγκη ελέγχου νομιμότητας. Στην ουσία, το Συνταγματικό Δικαστήριο εφάρμοσε, στις κρίσιμες αποφάσεις του, τη δική του ερμηνεία του άρθρου 19 ΣΕΕ, χωρίς να λάβει υπόψιν την αντίστοιχη ερμηνεία του ΔΕΕ. Σύμφωνα μάλιστα με την ερμηνεία αυτή, το Συνταγματικό Δικαστήριο θεώρησε ότι είναι ασυμβίβαστη με το πολωνικό Σύνταγμα (υπό το πρίσμα άλλων διατάξεων της ΣΕΕ) η αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων να ελέγχουν, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, την ορθή διεξαγωγή της διαδικασίας διορισμού ενός δικαστή.

Αρχικά, το ΔΕΕ επανέλαβε ότι από το άρθρο 19 ΣΕΕ προκύπτει η υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίζουν την πλήρη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και την αποτελεσματική δικαστική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών της ΕΕ βάσει του εν λόγω δικαίου, ενώπιον τόσο των εθνικών δικαστηρίων όσο και του ΔΕΕ. Συνακόλουθα, η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας αποτελεί γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου που πηγάζει από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και τα άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ, ενώ το περιεχόμενό της ταυτίζεται με εκείνο του άρθρου 47 του ΧΘΔ. Στο πλαίσιο αυτό, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να εξασφαλίζουν, μεταξύ άλλων, τις εγγυήσεις πρόσβασης σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει προηγουμένως καθοριστεί από τον νόμο, προϋποθέσεις που εντοπίζονται στον πυρήνα της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, οι προϋποθέσεις αυτές ερμηνεύονται με συγκεκριμένο τρόπο από το ίδιο και, συνεπώς, δεν μπορούν να εξαρτώνται από την ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου ή από την ερμηνεία των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης από εθνικό δικαστήριο, η οποία δεν αντιστοιχεί σε εκείνη του Δικαστηρίου. Σε περίπτωση που το εκάστοτε εθνικό δικαστήριο έχει αμφιβολία για το αν μια εθνική ρύθμιση είναι συμβατή με κάποια διάταξη του δικαίου της ΕΕ, θα πρέπει να ακολουθήσει τη διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής. Σε περίπτωση, επομένως, που διαπιστωθεί παραβίαση του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', τότε η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια να μην εφαρμόσουν, αυτεπαγγέλτως, τις εθνικές διατάξεις που αντίκεινται στο άρθρο αυτό, χωρίς να είναι απαραίτητο τα εν λόγω δικαστήρια να ζητήσουν ή να αναμείνουν την προηγούμενη κατάργηση των εν λόγω διατάξεων.

Εν προκειμένω, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι η ερμηνεία του πολωνικού Συντάγματος στην οποία προέβη το Συνταγματικό Δικαστήριο με την μία από τις δύο κρίσιμες αποφάσεις του, εμποδίζει την εφαρμογή του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ, όπως ερμηνεύεται από το ίδιο. Συνακόλουθα, δεν εφαρμόστηκε κάθε μέτρο που είναι απαραίτητο για να εξασφαλιστεί η τήρηση του δικαιώματος των ενδιαφερόμενων προσώπων σε αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που καλύπτονται από το δίκαιο της Ένωσης. Άρα, η εθνική αυτή απόφαση, κατά το ΔΕΕ, είναι προδήλως ασυμβίβαστη με το άρθρο 19, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο βάσει της αποκλειστικής αρμοδιότητάς του να παρέχει την οριστική και δεσμευτική ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης.

Παρόμοια, στο πλαίσιο του δεύτερου σκέλους του πρώτου παραπόνου, το ΔΕΕ έκρινε ότι η δεύτερη απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Πολωνίας παραβίασε εξίσου την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, δεδομένου ότι απέρριψε την εφαρμογή των προσωρινών μέτρων που είχε διατάξει το ΔΕΕ σε προηγούμενη απόφασή του (*Επιτροπή κατά Πολωνίας (Régime disciplinaire des juges)*, C-791/19 R) σχετικά με την οργάνωση και την αρμοδιότητα των πολωνικών δικαστηρίων και τη διαδικασία ενώπιόν τους. Επομένως, ο πρώτος ισχυρισμός της Επιτροπής θεωρήθηκε βάσιμος στο σύνολό του.

Με το δεύτερο παράπονο, η Επιτροπή υποστήριξε ότι η Πολωνία παραβίασε τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από τις αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, καθώς και από την αρχή της

δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Η παραβίαση αυτή προκύπτει από το γεγονός ότι το Συνταγματικό Δικαστήριο ερμήνευσε το Σύνταγμα της χώρας με τρόπο που να απορρίπτει μονομερώς την αρχή της υπεροχής και της αποτελεσματικότητας των θεμελιωδών διατάξεων των Συνθηκών, όπως το άρθρο 2, το άρθρο 4 παρ. 3 και το άρθρο 19 παρ. 1 της ΣΕΕ και το άρθρο 279 της ΣΛΕΕ, και διέταξε όλα τα πολωνικά όργανα να μην εφαρμόζουν τις διατάξεις αυτές. Επιπλέον, η παραβίαση των αρχών αυτών προκύπτει και από το ότι το Συνταγματικό Δικαστήριο αναγνώρισε την υπεροχή του πολωνικού Συντάγματος έναντι των σχετικών αποφάσεων του ΔΕΕ, τονίζοντας τον *ultra vires* χαρακτήρα τους.

Επί του ισχυρισμού αυτού, το ΔΕΕ ανέφερε, σε πρώτη φάση, ότι οι Συνθήκες οδήγησαν στη δημιουργία μίας νέας και ξεχωριστής έννομης τάξης, η οποία έχει το δικό της συνταγματικό πλαίσιο, θεμελιώδεις αρχές και θεσμούς, διατηρώντας την αυτονομία της έναντι του διεθνούς δικαίου και των εθνικών δικαίων των κρατών μελών. Από τα χαρακτηριστικά αυτά προκύπτει η υπεροχή αλλά και η άμεση ισχύς του ενωσιακού δικαίου απέναντι στα εθνικά δίκαια. Η αρχή της υπεροχής, ειδικότερα, έχει γίνει αποδεκτή από τα κράτη μέλη στη βάση της αμοιβαιότητας. Τέλος, αυτή η υπεροχή εξασφαλίζει ένα ακόμη θεμελιώδες στοιχείο της ενωσιακής έννομης τάξης, δηλαδή την ομοιόμορφη εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου. Συνολικά, όλα τα παραπάνω αποτελούν αρχές τις οποίες τα κράτη μέλη πρέπει να σέβονται, όχι μόνο κατά την προσχώρησή τους στην ΕΕ, αλλά και στη συνέχεια. Σαφώς, οι εθνικές ταυτότητες των κρατών μελών πρέπει να γίνονται σεβαστές εντός της Ένωσης, ωστόσο τα κράτη μέλη τηρούν την έννοια του «κράτους δικαίου», την οποία μοιράζονται ως κοινή αξία των συνταγματικών τους παραδόσεων και την οποία έχουν αναλάβει να σέβονται πάντοτε. Εξυπακούεται ότι η Πολωνία δεσμεύεται από τις παραπάνω αρχές ήδη από την προσχώρησή της, η οποία έγινε οικειοθελώς.

Όσον αφορά την παρούσα υπόθεση, το ΔΕΕ διαπίστωσε αρχικά ότι οι κρίσιμες αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου πράγματι αναγνωρίζουν την υπεροχή του πολωνικού Συντάγματος ως ανώτατου νομοθετικού κειμένου της εθνικής έννομης τάξης. Ωστόσο, σύμφωνα με το Δικαστήριο, τα κράτη μέλη δεν δύνανται να απαλλαγούν από τις υποχρεώσεις τους, δηλαδή όπως την τήρηση του κράτους δικαίου, την αποτελεσματική δικαστική προστασία και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, οι οποίες αποτελούν κοινές αξίες και πηγάζουν από το άρθρο 2 ΣΕΕ, αποτελώντας θεμέλιο της ίδιας της ταυτότητας της Ένωσης. Συνεπώς, η Πολωνία δεν μπορεί να επικαλεστεί την εθνική συνταγματική της ταυτότητα προκειμένου να απαλλαγεί από τις εν λόγω υποχρεώσεις βάσει του άρθρου 2, του άρθρου 4 παρ. 3 και του άρθρου 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ και του άρθρου 279 ΣΛΕΕ. Ταυτόχρονα, ο αποκλεισμός των πολωνικών αρχών από το να εφαρμόσουν τους κανόνες αυτούς παραβιάζει τις αρχές της αυτονομίας και της αποτελεσματικής και ομοιόμορφης εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου.

Επιπλέον, αναφορικά με την παραβίαση της αρχής της δεσμευτικότητας της νομολογίας του ΔΕΕ, το Δικαστήριο τόνισε ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί η διατήρηση των ειδικών χαρακτηριστικών και της αυτονομίας της έννομης τάξης της ΕΕ, οι Συνθήκες έχουν θεσπίσει ένα δικαστικό σύστημα που αποσκοπεί στη διασφάλιση της συνέπειας και της ομοιομορφίας στην ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ. Το στοιχείο αυτό εξασφαλίζεται από το άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ. Παράλληλα, το άρθρο 267 παρ. 1 ΣΛΕΕ αναθέτει στο Δικαστήριο την αρμοδιότητα να εκδίδει προδικαστικές αποφάσεις τόσο για την ερμηνεία των Συνθηκών και των πράξεων των οργάνων της Ένωσης όσο και για τον έγκυρο χαρακτήρα των πράξεων αυτών, καθιστώντας το ως το μοναδικό όργανο που μπορεί να κηρύξει άκυρη μια πράξη της ΕΕ και να δώσει την οριστική και δεσμευτική ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ. Στο πλαίσιο της προδικαστικής παραπομπής, τα εθνικά δικαστήρια έχουν την υποχρέωση να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα εφόσον οι αποφάσεις τους δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα, υποχρέωση που βασίζεται στη συνεργασία των εθνικών δικαστηρίων και του ΔΕΕ. Σαφώς, στο πλαίσιο του συστήματος αυτού, κατά πάγια νομολογία του ΔΕΕ, τα εθνικά δικαστήρια δεν έχουν αρμοδιότητα να κηρύξουν ανίσχυρες τις πράξεις των θεσμικών οργάνων της ΕΕ ή να δώσουν την οριστική ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου. Με άλλα λόγια, συνεχίζει το Δικαστήριο, αν ένα εθνικό δικαστήριο δεν είναι βέβαιο ως προς την έκταση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, ή έχει αμφιβολίες ως προς την εγκυρότητα μιας πράξης του δικαίου της Ένωσης λόγω του

γεγονότος ότι υπερβαίνει το πεδίο των αρμοδιοτήτων της τελευταίας ή επειδή θεωρεί ότι δεν σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών, οφείλει να αποστείλει προδικαστικό ερώτημα προς το ΔΕΕ. Αν και εναπόκειται στα κράτη μέλη να ορίζουν την εθνική τους ταυτότητα, το άρθρο 4 παρ. 2 ΣΕΕ δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπον ώστε να τους παρέχει την εξουσία να παρεκκλίνουν μονομερώς από τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης επικαλούμενοι την εν λόγω εθνική ταυτότητα.

Βασιζόμενο στις παραπάνω παρατηρήσεις, το ΔΕΕ έκρινε ότι τα επιχειρήματα του Συνταγματικού Δικαστηρίου, τα οποία βασίζονται στην ανάγκη προστασίας της συνταγματικής ταυτότητας της Πολωνίας, δεν μπορούν να γίνουν δεκτά. Το ΔΕΕ, συνεπώς, έκανε δεκτό και τον δεύτερο ισχυρισμό της Επιτροπής.

Τέλος, με τον τρίτο ισχυρισμό, η Επιτροπή υποστήριξε ότι το Συνταγματικό Δικαστήριο δεν πληρούσε τις εγγυήσεις ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που είχε συσταθεί προηγουμένως με νόμο, κατά το 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του ΧΘΔ.

Πράγματι, το ΔΕΕ έκρινε ότι οι διορισμοί τριών δικαστών του πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου τον Δεκέμβριο του 2015 και της Προέδρου του τον Δεκέμβριο του 2016 έγιναν κατά παράβαση θεμελιωδών κανόνων σχετικά με τις διαδικασίες διορισμού στην Πολωνία. Η κρίση αυτή ενισχύεται και από σχετικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ αναφορικά με την εγκυρότητα της εκλογής ορισμένων δικαστών του Συνταγματικού Δικαστηρίου (*Xero Flor w Polsce sp. z o.o. κατά Πολωνίας*, 7 Μαΐου 2021). Η διαδικασία εκλογής των εν λόγω προσώπων χαρακτηρίστηκε από διάφορα ελαττώματα που έθεσαν υπό αμφισβήτηση την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του δικαστηρίου έναντι πολιτικών επιρροών.

Ως εκ τούτου, το ΔΕΕ έκανε δεκτή την προσφυγή της Επιτροπής στο σύνολό της και καταδίκασε παράλληλα την Πολωνία στην καταβολή των εξόδων της και των εξόδων της Επιτροπής.

Παράβαση κράτους μέλους

Η Ουγγαρία παραβίασε την αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα της Ένωσης, καθώς και την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας

παράβαση κράτους μέλους – άρθρο 258 ΣΛΕΕ – παραδεκτό – Απόφαση (ΕΕ) 2021/3 – θέση που πρέπει να ληφθεί, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά την εκ νέου συγκληθείσα εξηκοστή τρίτη σύνοδο της επιτροπής για τα ναρκωτικά, που συστάθηκε από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών, όσον αφορά την καταχώριση της κάνναβης και των σχετικών προς αυτήν ουσιών βάσει της ενιαίας σύμβασης για τα ναρκωτικά του 1961, όπως τροποποιήθηκε από το πρωτόκολλο του 1972, και της σύμβασης για τις ψυχοτρόπους ουσίες του 1971 – τοποθέτηση και ψήφος κράτους μέλους που αντιβαίνουν προς την εν λόγω θέση της Ένωσης – άρθρο 4 παρ. 3 ΣΛΕΕ – αρχή της καλόπιστης συνεργασίας – αποτελέσματα της προσαπτόμενης συμπεριφοράς κατά την ημερομηνία εκπνοής της προθεσμίας που τάχθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη – συνεχιζόμενα αποτελέσματα όσον αφορά την ενότητα και τη συνοχή της διεθνούς δράσης της Ένωσης – άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ – αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα – επηρεασμός των κοινών κανόνων ή μεταβολή της εμβέλειάς τους – ένσταση ελλείψεως νομιμότητας προβληθείσα ως μέσο άμυνας – απαράδεκτο

ΔΕΕ C-271/23, Επιτροπή/Ουγγαρία (Reclassification du cannabis), 27.01.2026, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: M. Gavalec, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2026:45 – Προσφυγή κατά κράτους μέλους

Το ιστορικό της διαφοράς έχει ως εξής: τον Ιανουάριο του 2019, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) εξέδωσε ορισμένες συστάσεις, με τις οποίες τροποποιούσε την ταξινόμηση της κάνναβης και των σχετικών προς αυτήν ουσιών σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα ναρκωτικά και τη Σύμβαση για τις ψυχοτρόπους ουσίες. Σκοπός του ΠΟΥ ήταν να προσαρμοστεί ο διεθνής έλεγχος των ουσιών αυτών, που προβλέπεται στις δύο Συμβάσεις, στα νέα επιστημονικά και

ιατρικά δεδομένα, καθώς και να εξασφαλιστεί η διαθεσιμότητα, η έρευνα και η ανάπτυξη όσον αφορά παρασκευάσματα που περιέχουν σχετικές προς την κάνναβη ουσίες για ιατρικούς σκοπούς.

Οι συστάσεις αυτές συζητήθηκαν στο πλαίσιο της επιτροπής για τα ναρκωτικά που συγκροτείται από 53 κράτη που είναι μέλη των Ηνωμένων Εθνών και επιλέγονται από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ. Το 2020, δώδεκα κράτη μέλη της Ένωσης, μεταξύ των οποίων και η Ουγγαρία, ήταν μέλη της επιτροπής αυτής με δικαίωμα ψήφου, ενώ η Ένωση έχει καθεστώς παρατηρητή στην τελευταία. Τον Οκτώβριο του 2020, η Επιτροπή της ΕΕ εξέδωσε πρόταση απόφασης του Συμβουλίου που έπρεπε να ληφθεί προκειμένου να προσδιοριστεί η κοινή θέση της ΕΕ κατά τις επικείμενες συνόδους της επιτροπής για τα ναρκωτικά, οι οποίες θα αφορούσαν ακριβώς την ταξινόμηση των παραπάνω ουσιών στις δύο προαναφερθείσες Συμβάσεις. Εν τέλει, το Συμβούλιο εξέδωσε την Απόφαση 2021/3 με ειδική πλειοψηφία, σύμφωνα με το άρθρο 218 παρ. 9, εδάφιο α', ΣΛΕΕ, την οποία η Ουγγαρία καταψήφισε. Η εν λόγω απόφαση ανέφερε, μεταξύ άλλων, ότι τα κράτη μέλη της Ένωσης που συμμετείχαν στην επιτροπή για τα ναρκωτικά θα ενέκριναν ορισμένες από τις συστάσεις του ΠΟΥ που προέβλεπαν τη διαγραφή της κάνναβης και της ρητίνης κάνναβης από τον πίνακα IV της Σύμβασης για τα ναρκωτικά, ο οποίος περιλαμβάνει τον κατάλογο των πλέον επικίνδυνων ουσιών που δεν έχουν ιατρική χρήση. Συνακόλουθα, ενώ τα δώδεκα κράτη μέλη της ΕΕ όφειλαν να ακολουθήσουν την κοινή θέση της Ένωσης, όπως αυτή αποτυπώθηκε στην Απόφαση 2021/3, η Ουγγαρία καταψήφισε εν τέλει τις σχετικές συστάσεις ενώπιον της επιτροπής, δηλώνοντας παράλληλα ότι η έγκριση των συστάσεων του ΠΟΥ θα αύξανε τη χρήση της κάνναβης και θα συνεπαγόταν αδικαιολόγητη παρέμβαση στις εθνικές πολιτικές.

Η Επιτροπή της ΕΕ θεώρησε ότι, με τη θέση της αυτή, η Ουγγαρία παραβίασε τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από την Απόφαση 2021/3, το άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ και την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας του άρθρου 4 παρ. 3 ΣΕΕ, και της απέστειλε προειδοποιητική επιστολή. Η Ουγγαρία επέμεινε στη θέση της, αναφέροντας ότι είχε εκφράσει εκ των προτέρων τις επιφυλάξεις της για τις κρίσιμες συστάσεις του ΠΟΥ. Ακολούθησε αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής τον Νοέμβριο του 2021, καθώς η τελευταία δεν είχε πειστεί από τα επιχειρήματά της, ωστόσο η Ουγγαρία δεν μετέβαλε τη θέση της.

Στο πλαίσιο αυτό, τον Φεβρουάριο του 2023, η Επιτροπή άσκησε προσφυγή κατά της Ουγγαρίας ενώπιον του ΔΕΕ, βασιζόμενη σε τρεις ισχυρισμούς. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς αυτούς, η Ουγγαρία παραβίασε τις υποχρεώσεις της που πηγάζουν από το δίκαιο της Ένωσης, ερχόμενη, πρώτον, σε αντίθεση με τη θέση της Ένωσης που καθορίστηκε με την Απόφαση 2021/3, παραβιάζοντας, δεύτερον, την αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα της Ένωσης, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ, και παραβιάζοντας, τρίτον, την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ.

Σε πρώτη φάση, το ΔΕΕ εξέτασε το παραδεκτό της προσφυγής, δεδομένου ότι η Ουγγαρία πρόβαλε ένσταση απαραδέκτου, υποστηρίζοντας ότι η Επιτροπή δεν διευκρίνισε, ούτε με την προειδοποιητική επιστολή ούτε με την αιτιολογημένη γνώμη, τη συμπεριφορά που αναμενόταν να υιοθετηθεί από την Ουγγαρία προκειμένου να τερματιστεί η παράβαση που της προσάπτεται. Επιπλέον, ισχυρίστηκε ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ούτε την ύπαρξη πραγματικών και απτών αποτελεσμάτων της συμπεριφοράς της Ουγγαρίας, τα οποία να συνεχίζονται πέραν της επίμαχης διαδικασίας λήψης απόφασης και να κλονίζουν την ενότητα και τη συνοχή της εξωτερικής δράσης της Ένωσης.

Το ΔΕΕ απέρριψε την ένσταση και έκρινε ότι η προσφυγή ήταν παραδεκτή, αναφέροντας ότι η Επιτροπή δεν είχε την υποχρέωση να υποδείξει, με την αιτιολογημένη γνώμη της, τα μέτρα με τα οποία θα μπορούσε να εξαιρεθεί η σχετική παράβαση. Η διαδικασία προσφυγής του άρθρου 258 ΣΛΕΕ αποσκοπεί στη διαπίστωση της παράβασης των υποχρεώσεων των κρατών μελών, κάτι που συνεπάγεται και τη λήψη μέτρων για την εκτέλεση της απόφασης του ΔΕΕ (260 παρ. 1 ΣΛΕΕ). Κατά συνέπεια, ούτε η Επιτροπή ούτε το Δικαστήριο μπορεί να διατάξει κράτος μέλος κατά του οποίου έχει ασκηθεί προσφυγή λόγω παράβασης να λάβει συγκεκριμένα μέτρα. Παράλληλα, το Δικαστήριο θεώρησε ότι τα αποτελέσματα της επίδικης

συμπεριφοράς βαίνουν πέραν της συγκεκριμένης λήψης απόφασης και δύνανται να επηρεάσουν τα συμφέροντα της Ένωσης όσον αφορά τη συνοχή της εξωτερικής της δράσης.

Επί της ουσίας, το ΔΕΕ εξέτασε πρώτα τη δεύτερη αιτίαση της Επιτροπής, δηλαδή την παράβαση του άρθρου 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ για την αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα της ΕΕ. Το Δικαστήριο πραγματοποίησε αρχικά μια σύνοψη των επιχειρημάτων των δύο πλευρών, τονίζοντας ότι, από τη μια πλευρά, η Ουγγαρία προτείνει μια σφαιρική συλλογιστική και υποστηρίζει ότι, ενόσω η οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής της απόφασης-πλαίσιου 2004/757 (περί ελάχιστων διατάξεων σχετικά με τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης των εγκλημάτων και τις ποινές που ισχύουν στον τομέα της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών) παραμένει αμετάβλητη, δεν μπορεί να υπάρξει τροποποίηση των κανόνων του δικαίου της Ένωσης στον τομέα του ελέγχου των ναρκωτικών. Από την άλλη πλευρά, η Επιτροπή θεωρεί ότι το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης επηρεάζεται αφ' ης στιγμής τροποποιείται η ταξινόμηση μιας ουσίας, όπως εν προκειμένω.

Το ΔΕΕ παρέπεμψε στο άρθρο 218 παρ. 9 ΣΛΕΕ, αναφορικά με την αρμοδιότητα του Συμβουλίου να εκδίδει αποφάσεις, κατόπιν πρότασης της Επιτροπής, προκειμένου να καθορίσει τις θέσεις που πρέπει να ληφθούν εξ ονόματος της ΕΕ. Σύμφωνα με το ΔΕΕ, η διάταξη αυτή δεν προβαίνει σε καμία διάκριση ανάλογα με τη φύση της εξωτερικής αρμοδιότητας της Ένωσης και, επομένως, είναι αδιάφορο αν η Ένωση έχει αποκλειστική ή συντρέχουσα αρμοδιότητα για την έκδοση απόφασης δυνάμει της διάταξης αυτής. Ταυτόχρονα, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, σύμφωνα με την περίπτωση γ' που προβλέπεται στο άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ, η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη διεθνούς συμφωνίας, όταν η σύναψη αυτή ενδέχεται να επηρεάσει τους κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμπέλειά τους. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται επίσης όταν ένα όργανο που έχει συγκροτηθεί δυνάμει τέτοιας διεθνούς συμφωνίας καλείται να θεσπίσει μέτρα εφαρμογής της, όπως στην παρούσα υπόθεση.

Όσον αφορά την έννοια των ναρκωτικών συγκεκριμένα, η απόφαση-πλαίσιο 2004/757 προβλέπει ότι η έννοια αυτή προσδιορίζεται, μεταξύ άλλων, και από τις δύο προαναφερόμενες Συμβάσεις για τα ναρκωτικά. Επομένως, μια αλλαγή, όπως αυτή πραγματοποιήθηκε με τις συστάσεις του ΠΟΥ ως προς την ταξινόμηση ορισμένων ουσιών, μπορεί να επηρεάσει το περιεχόμενο της απόφασης-πλαίσιου και θα έπρεπε να ληφθεί μία απόφαση εντός της ΕΕ σχετικά με την έγκριση της σύστασης αυτής. Κατά το Δικαστήριο, η απόφαση αυτή ενέπιπτε στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης βάσει της περίπτωσης γ' του άρθρου 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ. Συνεπώς, ορθώς το Συμβούλιο εξέδωσε την Απόφαση 2021/3 για τον καθορισμό της θέσης που πρέπει να ληφθεί εξ ονόματος της Ένωσης στο πλαίσιο διαπραγματεύσεων στην επιτροπή για τα ναρκωτικά, με αποτέλεσμα η Ουγγαρία, μη συμμορφούμενη προς την απόφαση αυτή, να παραβιάσει την αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης.

Στη συνέχεια, το ΔΕΕ εξέτασε την πρώτη αιτίαση, με την οποία προβάλλεται παράβαση των άρθρων 1 και 2 της Απόφασης 2021/3, καθώς και του άρθρου 288, εδάφιο δ', ΣΛΕΕ περί δεσμευτικής ισχύος της τελευταίας προς όλα τα μέρη της. Η Ουγγαρία προέβαλε, σε πρώτη φάση, ένσταση νομιμότητας της Απόφασης 2021/3, υποστηρίζοντας ότι το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα στην έκδοσή της και την κρίσιμη σύνοδο της επιτροπής για τα ναρκωτικά (η οποία πραγματοποιήθηκε πριν την πάροδο της προθεσμίας που προβλέπει το άρθρο 263, εδάφιο στ') ήταν ιδιαίτερα σύντομο, με αποτέλεσμα να μην έχει τη δυνατότητα να την προσβάλει δυνάμει του άρθρου 277 ΣΛΕΕ.

Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλεστεί λυσιτελώς, ελλείψει σχετικής διάταξης εντός των Συνθηκών, την έλλειψη νομιμότητας πράξης θεσμικού οργάνου στο πλαίσιο προσφυγής λόγω παράβασης. Όπως τόνισε το Δικαστήριο, η προσφυγή λόγω παράβασης έχει ειδικό αντικείμενο, το οποίο συνίσταται αποκλειστικά στη διαπίστωση από το Δικαστήριο της εκ μέρους κράτους μέλους παράβασης υποχρεώσεων τις οποίες αυτό υπέχει. Συνεπώς, ένα κράτος μέλος δεν δύναται να χρησιμοποιήσει την εν λόγω διαδικασία για να δικαιολογήσει την αδράνειά του να ασκήσει προσφυγή ακύρωσης κατά της πράξης την οποία θεωρείται ότι παραβίασε κατά την Επιτροπή. Πράγματι, όπως επεσήμανε και η Γεν.

Εισαγγελέας στις Προτάσεις της, όταν ένα κράτος μέλος δεν ασκεί προσφυγή ακύρωσης κατά πράξης της οποίας είναι αποδέκτης εντός της δίμηνης προθεσμίας του άρθρου 263, εδάφιο στ', ΣΛΕΕ, δεν μπορεί να αμφισβητήσει μεταγενέστερα τη νομιμότητά της στο πλαίσιο προσφυγής λόγω παράβασης, διότι άλλως θα υπονομευόταν η συνεπής και ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Μια τέτοια δυνατότητα θα αντέβαινε στην αρχή του κράτους δικαίου και στα καθήκοντα αλληλεγγύης τα οποία αποδέχθηκαν τα κράτη μέλη και τα οποία ανήκουν στις θεμελιώδεις βάσεις της έννομης τάξης της Ένωσης. Κατά συνέπεια, η ένσταση της Ουγγαρίας απορρίφθηκε ως απαράδεκτη.

Όσον αφορά την παράβαση των άρθρων 1 και 2 της Απόφασης 2021/3, καθώς και του άρθρου 288, εδάφιο δ', ΣΛΕΕ, το ΔΕΕ ανέφερε ότι η απόφαση αυτή παράγει δεσμευτικά αποτελέσματα για τα κράτη μέλη, ενώ η Ένωση ήταν όντως αρμόδια να εκδώσει την Απόφαση 2021/3 βάσει του άρθρου 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ. Περαιτέρω, η Απόφαση 2021/3 απολαμβάνει τεκμήριο εγκυρότητας, οπότε το εν λόγω κράτος μέλος όφειλε να σεβαστεί την εκτελεστότητα της απόφασης ελλείψει οποιασδήποτε αναστολής της εκτέλεσής της από το Δικαστήριο. Επομένως, έγινε δεκτή και η πρώτη αιτίαση της Επιτροπής.

Τέλος, με την τελευταία αιτίαση, η Επιτροπή ισχυρίστηκε ότι η Ουγγαρία παραβίασε την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ, καθόσον δεν ψήφισε στην επιτροπή για τα ναρκωτικά κατά τρόπο σύμφωνο με την Απόφαση 2021/3 και εξέφρασε δημοσίως τη διαφωνία της με τις συστάσεις του ΠΟΥ. Μάλιστα, η Επιτροπή τόνισε το γεγονός ότι η στάση της Ουγγαρίας ενώπιον της επιτροπής για τα ναρκωτικά έλαβε χώρα χωρίς προηγούμενη προειδοποίηση και χωρίς διαβούλευση εντός της ΕΕ.

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ, απαιτεί από τα κράτη μέλη να διευκολύνουν το έργο της ΕΕ. Η αρχή αυτή περιλαμβάνει υποχρεώσεις και σε επίπεδο διεθνών συμφωνιών, πρέπει δηλαδή να διασφαλίζεται στενή συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και των θεσμικών οργάνων της Ένωσης τόσο κατά τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων και της σύναψής της όσο και κατά την εκτέλεση των προβλεπόμενων υποχρεώσεων. Συνεπώς, δεν επιτρέπεται σε ένα κράτος μέλος να υποβάλλει μονομερή πρόταση με την οποία αποκλίνει από την κοινή θέση της ΕΕ. Οι υποχρεώσεις που πηγάζουν από την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, συνεχίζει το Δικαστήριο, έχουν ιδιαίτερη σημασία στο πεδίο των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Ένωσης.

Εν προκειμένω, το ΔΕΕ έκρινε ότι η Ουγγαρία παραβίασε την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας με δύο τρόπους. Πρώτον, δεν ψήφισε με τρόπο σύμφωνο με την κοινή θέση που οριζόταν στην Απόφαση 2021/3 και, δεύτερον, εξέφρασε δημόσια τη διαφωνία της με τις συστάσεις του ΠΟΥ, που παρέκκλιε από την κοινή αυτή θέση. Με τον τρόπο αυτό, το εν λόγω κράτος μέλος μείωσε τη διαπραγματευτική ισχύ της Ένωσης έναντι των λοιπών συμβαλλομένων μερών στη Σύμβαση.

Επομένως, το ΔΕΕ έκανε δεκτή και την τρίτη αιτίαση της Επιτροπής και δέχθηκε την προσφυγή στο σύνολό της, καταδικάζοντας την Ουγγαρία στα δικαστικά της έξοδα.

Αρχές της αμεροληψίας και της χρηστής διοίκησης

Ακύρωση αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου λόγω παραβίασης της απαίτησης αμεροληψίας του εισηγητή αρμόδιου για την εξέταση αιτήσεων άρσης της ασυλίας μελών του Κοινοβουλίου

αίτηση αναιρέσεως – θεσμικό δίκαιο – μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου – προνόμια και ασυλίες – απόφαση περί άρσεως της βουλευτικής ασυλίας μελών του Κοινοβουλίου – άρθρο 41 παρ. 1 Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – αρχή της χρηστής διοικήσεως – επιτροπή νομικών θεμάτων του Κοινοβουλίου – απαίτηση περί αμεροληψίας του εισηγητή

ΔΕΕ C-572/23 P, Puigdemont i Casamajó κ.λπ./Κοινοβούλιο (Levée de l'immunité parlementaire), 05.02.2026, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγήτρια: Ο. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: Μ. Szpunar, ECLI:EU:C:2026:70 – Αίτηση αναιρέσεως

Οι αναιρεσιόντες ήταν μέλη της κυβέρνησης της αυτόνομης κοινότητας της Καταλονίας στην Ισπανία (ο ένας εξ αυτών πρόεδρος της Generalitat), κατά τον χρόνο διεξαγωγής του δημοψηφίσματος για την αυτοδιάθεση της Καταλονίας τον Οκτώβριο του 2017. Μετά το δημοψήφισμα, το πολιτικό κόμμα VOX και η εισαγγελική αρχή της Ισπανίας κίνησαν ποινική διαδικασία κατά πλειόνων προσώπων, μεταξύ άλλων και των αναιρεσιόντων, για την τέλεση των ποινικών αδικημάτων της εξέγερσης, της στάσης και της κατάχρησης δημοσίων πόρων. Εν τέλει, απαγγέλθηκαν επίσημες κατηγορίες από το Ανώτατο Δικαστήριο της Ισπανίας. Στο μεταξύ, οι αναιρεσιόντες έθεσαν υποψηφιότητα στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που διεξήχθησαν τον Μάιο του 2019. Τον Ιανουάριο του 2020, το Κοινοβούλιο έλαβε υπόψη την εκλογή των αναιρεσιόντων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ισχύ από τις 2 Ιουλίου 2019. Ενδιάμεσα, τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 2019, εκδόθηκαν εθνικά, ευρωπαϊκά και διεθνή εντάλματα σύλληψης κατά ορισμένων από τους αναιρεσιόντες.

Ως εκ τούτου, ο Αντιπρόεδρος του Κοινοβουλίου κοινοποίησε στην Ολομέλεια τις αιτήσεις άρσης της ασυλίας των αναιρεσιόντων που είχαν εκδοθεί από το Ανώτατο Δικαστήριο της Ισπανίας και τις παρέπεμψε στην επιτροπή νομικών θεμάτων του Κοινοβουλίου (επιτροπή JURI). Τον Φεβρουάριο του 2021, η τελευταία εξέδωσε σχετικές εκθέσεις και όρισε σχετικό εισηγητή, ο οποίος προερχόταν από το πολιτικό κόμμα VOX, με το Κοινοβούλιο να κάνει δεκτές τις αιτήσεις και να αίρει τις ασυλίες.

Στο πλαίσιο αυτό, οι αναιρεσιόντες άσκησαν προσφυγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ με αίτημα την ακύρωση των αποφάσεων του Κοινοβουλίου. Το ΓεΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή στο σύνολό της, δηλαδή και τους οκτώ λόγους ακύρωσης που προέβαλαν, όπως, μεταξύ άλλων, την έλλειψη αιτιολογίας των επίμαχων αποφάσεων, την παραβίαση των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της καλόπιστης συνεργασίας, καθώς και προσβολή του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

Συνακόλουθα, οι αναιρεσιόντες άσκησαν αίτηση αναίρεσης κατά της απόφασης του ΓεΔΕΕ, προβάλλοντας δέκα αναιρετικούς λόγους, οι οποίοι, *inter alia*, αφορούσαν την παράβαση της υποχρέωσης αιτιολόγησης, του δικαιώματος σε αμερόληπτη και δίκαιη εξέταση της υπόθεσής τους, την παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου και την παραβίαση του άρθρου 47 του ΧΘΔ, ερμηνευομένου υπό το πρίσμα των άρθρων 6 και 13 της ΕΣΔΑ.

Το ΔΕΕ αποφάσισε να εξετάσει αρχικά τον τρίτο λόγο αναίρεσης σχετικά με το δικαίωμα των αναιρεσιόντων σε αμερόληπτη και δίκαιη εξέταση των υποθέσεών τους. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο λόγος αυτός διακρίνεται σε τέσσερα σκέλη. Από αυτά, το ΔΕΕ θεώρησε σκόπιμο να εξετάσει το δεύτερο σκέλος, σύμφωνα με το οποίο οι αναιρεσιόντες υποστηρίζουν ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθώς αποφάνθηκε ότι το επιχειρήμά τους περί έλλειψης αμεροληψίας του εισηγητή της υπόθεσης ήταν αβάσιμο. Παράλληλα, υποστηρίζουν ότι παραβιάστηκαν το άρθρο 41 παρ. 1 (για την αμερόληπτη εξέταση των υποθέσεων από τα θεσμικά όργανα) και το άρθρο 39 παρ. 2 (για την εκλογή των μελών του Κοινοβουλίου) του ΧΘΔ.

Ειδικότερα, οι αναιρεσιόντες τόνισαν αρχικά τον «πολιτικό χαρακτήρα» της υπόθεσής τους. Περαιτέρω, υποστήριξαν ότι το γεγονός πως ο εισηγητής που επιλήφθηκε της εξέτασης των αιτήσεων άρσης της ασυλίας τους ανήκε στην πολιτική ομάδα που είχε κινήσει την επίμαχη ποινική διαδικασία, παραβίασε το άρθρο 41 παρ. 1 του ΧΘΔ. Κατ' επέκταση, οι αναιρεσιόντες αναφέρθηκαν σε γεγονότα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την αμεροληψία του εν λόγω εισηγητή, καθώς και στην παραμόρφωση αποδεικτικών στοιχείων από το ΓεΔΕΕ επί του ζητήματος.

Από την πλευρά του, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απέρριψε τα επιχειρήματα των αναιρεσιόντων, υποστηρίζοντας ότι ήταν ασαφή, δεδομένου ότι οι τελευταίοι απλώς

μνημόνευσαν ότι ο εισηγητής ήταν μέλος της πολιτικής ομάδας στην οποία ανήκουν τα μέλη του πολιτικού κόμματος VOX.

Σε πρώτη φάση, το ΔΕΕ τόνισε προκαταρκτικά ότι σκοπός των ασυλιών των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι η διασφάλιση της απρόσκοπτης λειτουργίας και της ανεξαρτησίας του θεσμικού οργάνου. Με άλλα λόγια, η βουλευτική ασυλία δεν αποτελεί προσωπικό προνόμιο των μελών, αλλά εγγύηση της ανεξαρτησίας του Κοινοβουλίου στο σύνολό του και των ευρωβουλευτών. Η διαδικασία άρσης της ασυλίας διεξάγεται στο πλαίσιο του Κοινοβουλίου και έχει νομικό και όχι πολιτικό χαρακτήρα. Αν και οι κανόνες της διαδικασίας αυτής καθορίζονται από το Κοινοβούλιο και, συνεπώς, από τις πολιτικές ομάδες που το συναπαρτίζουν, το τελευταίο οφείλει να τηρεί τον ΧΘΔ και τις αξίες του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά το άρθρο 2 ΣΕΕ.

Ενόψει των παρατηρήσεων αυτών, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι η διαδικασία άρσης της ασυλίας πρέπει να διέπεται από την αρχή της χρηστής διοίκησης, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 41 παρ. 1 ΧΘΔ. Η απαίτηση περί αμεροληψίας που προβλέπεται, ειδικότερα, στη διάταξη αυτή διακρίνεται στην υποκειμενική αμεροληψία, κατά την οποία κανένα μέλος του εκάστοτε θεσμικού οργάνου δεν πρέπει να εκδηλώνει μεροληψία ή προσωπικές προκαταλήψεις, και στην αντικειμενική αμεροληψία, κατά την οποία το θεσμικό όργανο πρέπει να παρέχει επαρκή εγγύα για τον αποκλεισμό κάθε εύλογης αμφιβολίας ως προς ενδεχόμενη προκατάληψη. Το Κοινοβούλιο, εν προκειμένω, δύναται να θεσπίζει συγκεκριμένους κανόνες που εφαρμόζουν την αρχή αυτή κατά τη διαδικασία άρσης. Συνακόλουθα, η επιτροπή JURI εξέδωσε την ανακοίνωση 11/2019, η οποία ετύγχανε εφαρμογής κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης, ενώ είναι αυτή που καθορίζει τους κανόνες που έχουν εφαρμογή επί κρίσιμων αιτήσεων.

Εντός της εν λόγω ανακοίνωσης αναφέρεται ότι η επιτροπή JURI ορίζει εισηγητή για κάθε αίτηση άρσης ασυλίας. Επιπλέον, προβλέπεται ότι κάθε πολιτική ομάδα προτείνει προς τούτο έναν ευρωβουλευτή ως μόνιμο εισηγητή για τις υποθέσεις ασυλίας, ο οποίος είναι γνωστός για την υποδειγματική ακεραιότητά του. Μάλιστα, το σημείο 8 της ανακοίνωσης αναφέρει ότι ο εισηγητής δεν μπορεί να ανήκει στην ίδια πολιτική ομάδα ούτε να έχει εκλεγεί στο ίδιο κράτος μέλος με τον ευρωβουλευτή του οποίου ζητείται να αρθεί η ασυλία.

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, το σημείο 8 πρέπει επίσης να εφαρμόζεται με τρόπο ώστε ο εισηγητής που ανήκει σε πολιτική ομάδα διαφορετική από εκείνη του ευρωβουλευτή του οποίου ζητείται να αρθεί η ασυλία να δημιουργεί την εντύπωση αντικειμενικής αμεροληψίας. Συνεπώς, το ΔΕΕ έκρινε ότι, μολονότι η αντίθεση ενός εισηγητή προς τις πολιτικές ιδέες του ευρωβουλευτή του οποίου ζητείται να αρθεί η ασυλία δεν συνεπάγεται, καθαυτή, έλλειψη αμεροληψίας εκ μέρους του εισηγητή, δεν ισχύει το ίδιο και για τη συμμετοχή του τελευταίου στην πολιτική ομάδα που κίνησε την κατά του εν λόγω ευρωβουλευτή ποινική διαδικασία. Συνακόλουθα, εισηγητής που ορίζεται από την επιτροπή JURI και ανήκει στην ίδια πολιτική ομάδα με μέλη προερχόμενα από πολιτικό κόμμα που κίνησε την κατά του εν λόγω ευρωβουλευτή ποινική διαδικασία, όπως εν προκειμένω, δεν παρέχει επαρκή εγγύα ικανά να αποκλείσουν κάθε εύλογη αμφιβολία για την αμεροληψία της διαδικασίας άρσης της ασυλίας. Άρα, το ΔΕΕ έκρινε εν τέλει ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αφού θεώρησε ότι ένας τέτοιος διορισμός εισηγητή δεν ασκούσε επιρροή στην κρίσιμη διαδικασία άρσης ασυλίας των αναιρεσιόντων.

Συνεχίζοντας την εξέταση του δεύτερου σκέλους του τρίτου λόγου αναίρεσης, το ΔΕΕ έδωσε έμφαση και σε ένα σημαντικό γεγονός το οποίο, κατά τη γνώμη του, εσφαλμένα δεν έλαβε υπόψη το ΓεΔΕΕ στον κατάλληλο βαθμό. Το 2019, ο κρίσιμος εισηγητής είχε διοργανώσει εκδήλωση που περιλάμβανε παρέμβαση του γενικού γραμματέα του πολιτικού κόμματος VOX, ο οποίος έκλεισε την ομιλία του με τη φράση «Ζήτω η Ισπανία, ζήτω η Ευρώπη, ο Puigdemont (ο ένας εκ των αναιρεσιόντων) στη φυλακή». Σύμφωνα με το ΓεΔΕΕ, η συγκεκριμένη εκδήλωση απλώς φανέρωσε τις αντίθετες πολιτικές πεποιθήσεις του εισηγητή προς τις πολιτικές ιδέες που πρεσβεύουν οι αναιρεσιόντες και δεν αρκεί για να στοιχειοθετηθεί παραβίαση της αρχής της αμεροληψίας.

Το ΔΕΕ, ωστόσο, έκρινε αντίθετα και αντιμετώπισε τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά ως κρίσιμα για τη συνολική συμπεριφορά του εισηγητή, δεδομένου ότι ήταν δυνατό να γίνουν αντιληπτά ως έκφραση μεροληψίας. Μάλιστα, συνεχίζει το ΔΕΕ, το ΓεΔΕΕ δεν έλαβε υπόψη ότι η εκδήλωση έλαβε χώρα μετά την εκκίνηση της επίμαχης ποινικής διαδικασίας εκ μέρους του πολιτικού κόμματος VOX. Ως εκ τούτου, η οργάνωση της εκδήλωσης από τον εισηγητή αποτελούσε έκφραση υποστήριξης όχι μόνο προς τις πολιτικές απόψεις του VOX, αλλά και έκφραση υπέρ της ποινικής δίωξης των αναιρεσειόντων. Συνεπώς, ο εσφαλμένος νομικός χαρακτηρισμός των προαναφερόμενων πραγματικών περιστατικών και η μη προσήκουσα λήψη υπόψη της χρονικής αλληλουχίας των τελευταίων από το ΓεΔΕΕ ενέχει πλάνη περί το δίκαιο. Το ΔΕΕ, δεδομένου ότι έκανε δεκτό το δεύτερο σκέλος του τρίτου λόγου αναίρεσης, θεώρησε ότι δεν ήταν αναγκαίο να εξετάσει τα υπόλοιπα σκέλη και τους λοιπούς λόγους αναίρεσης.

Τέλος, κρίνοντας ότι η υπόθεση είναι επαρκώς ώριμη προς εκδίκαση, το ΔΕΕ αποφάσισε να αποφανθεί το ίδιο οριστικά επί της διαφοράς. Με βάση τις προηγούμενες σκέψεις του, το Δικαστήριο κατέληξε ότι ο κρίσιμος εισηγητής ορίστηκε κατά παράβαση του άρθρου 41 παρ. 1 του ΧΘΔ. Επομένως, οι διαδικασίες έκδοσης των επίμαχων αποφάσεων του Κοινοβουλίου ενέχουν τυπική πλημμέλεια, γεγονός που συνιστά παράβαση ουσιώδους τύπου κατά το άρθρο 263, εδάφιο β', ΣΛΕΕ. Το ΔΕΕ, συνακόλουθα, ακύρωσε τις δύο αποφάσεις του Κοινοβουλίου, κάνοντας δεκτή την προσφυγή που είχαν ασκήσει οι αναιρεσειόντες ενώπιον του ΓεΔΕΕ και καταδικάζοντας παράλληλα το Κοινοβούλιο στα δικαστικά έξοδα των τελευταίων.

II. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Επιμ.: Μαρία Σαπαρδάνη

Αγωγή αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού

Ειδική αναγνωριστική αγωγή με αντικείμενο την κοινοποίηση εγγράφων

προδικαστική παραπομπή – αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – άρθρο 5 παρ. 1 – πεδίο εφαρμογής – ειδική αναγνωριστική αγωγή για την προσκόμιση εγγράφων πριν από την πιθανή άσκηση αγωγής αποζημίωσης – εκτίμηση του εκ πρώτης όψεως βασίμου της αξίωσης αποζημίωσης

ΔΕΕ C-286/24, Meliá Hotels International, 29.01.2026, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος (Εισηγήτρια): Κ. Jürimäe, Γεν. Εισαγγελέας: Μ. Szpunar, ECLI:EU:C:2026:49 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Meliá Hotels International, S.A. (στο εξής: Meliá), ξενοδοχειακής επιχείρησης, και της Associação Ius Omnibus (στο εξής: Ius Omnibus), κατόπιν άσκησης, από τη δεύτερη, ειδικής αναγνωριστικής αγωγής με αίτημα την προσκόμιση εγγράφων σχετικών με παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού την οποία φέρεται να διέπραξε η πρώτη. Πιο συγκεκριμένα, η επίμαχη υπόθεση αφορούσε ειδική αναγνωριστική αγωγή της Ius Omnibus με αίτημα την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων πριν από την πιθανή άσκηση συλλογικής αγωγής αποζημίωσης για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού.

Αναλυτικότερα, με απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπίστωσε ότι η Meliá παραβίασε το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ κατά το διάστημα από την 1η Ιανουαρίου 2014 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2015, για τον λόγο ότι εφάρμοζε κάθετες πρακτικές που διαφοροποιούσαν τους καταναλωτές ανάλογα με την ιθαγένεια ή τη χώρα κατοικίας τους. Η Ius Omnibus, η πορτογαλική ένωση για την προάσπιση των συμφερόντων των καταναλωτών, άσκησε τότε ειδική αγωγή ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου, ζητώντας από τη Meliá την προσκόμιση εγγράφων που ενδεχομένως θα χρησίμευαν για την απόδειξη της έκτασης και των συνεπειών της παράβασης, της ζημίας που υπέστησαν οι καταναλωτές στην Πορτογαλία και του ύψους αυτής της ζημίας. Διευκρίνισε,

μάλιστα, ότι η εν λόγω ειδική αναγνωριστική αγωγή προηγείται της πιθανής άσκησης συλλογικής αγωγής αποζημίωσης την οποίαν είχε την πρόθεση να εγείρει ασκώντας το δικαίωμα λαϊκής αγωγής για λογαριασμό των ζημιωθέντων καταναλωτών που κατοικούν στην Πορτογαλία. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκανε δεκτό το αίτημα της Ius Omnibus και το εφετείο επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση στο σύνολό της. Κατόπιν, η Meliá άσκησε αναίρεση ενώπιον του πορτογαλικού Ανωτάτου Δικαστηρίου, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Το δικαστήριο αυτό αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο ΔΕΕ τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με το άρθρο 5 παρ. 1 της Οδηγίας 2014/104. Η εν λόγω διάταξη απαιτεί από τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι, σε διαδικασίες αγωγής αποζημίωσης εντός της Ένωσης για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού, το εθνικό δικαστήριο μπορεί, κατόπιν σχετικού αιτήματος του ενάγοντος, να διατάξει τον εναγόμενο ή τρίτο να γνωστοποιήσει αποδεικτικά στοιχεία που βρίσκονται υπό τον έλεγχό του, υπό την προϋπόθεση ότι ο ενάγων έχει υποβάλει τεκμηριωμένη αιτιολόγηση που περιέχει ευλόγως διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ώστε να θεμελιώνεται το εκ πρώτης όψεως βάσιμο της αξίωσης αποζημίωσης.

Καταρχάς, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 5 παρ. 1 της Οδηγίας 2014/104 εφαρμόζεται και στην περίπτωση των προκαταρκτικών αγωγών, οι οποίες σκοπούν στην απόκτηση, από τον ζημιωθέντα, πρόσβασης σε αποδεικτικά στοιχεία πριν από την άσκηση αγωγής αποζημίωσης. Η ερμηνεία αυτή συνάδει, μεταξύ άλλων, με τους σκοπούς της Οδηγίας, οι οποίοι συνίστανται στη διευκόλυνση της άσκησης του δικαιώματος αποζημίωσης για παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού, αντιμετωπίζοντας την ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ των διαδίκων και ενθαρρύνοντας την αποτελεσματική επιβολή του δικαίου του ανταγωνισμού από τους ιδιώτες.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξέτασε τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται, σύμφωνα με την Οδηγία 2014/104, ώστε να ικανοποιηθεί το αίτημα του ζημιωθέντος για τη γνωστοποίηση αποδεικτικών στοιχείων. Ειδικότερα, επισήμανε ότι ο αιτών οφείλει να προσκομίσει ευλόγως διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ώστε να πιθανολογείται «παραδεκτή αξίωση αποζημίωσης». Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να πιθανολογείται όχι μόνο η ύπαρξη παράβασης, αλλά και η ύπαρξη ζημίας και αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της παράβασης και της ζημίας. Συναφώς, διευκρινίστηκε ότι μια απόφαση της Επιτροπής με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ δεσμεύει το εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει τη δυνατότητα να θεωρήσει ότι η παράβαση αποδεικνύεται και, κατά μείζονα λόγο, ότι πιθανολογείται.

Ωστόσο, μια τέτοια απόφαση δεν αρκεί για να θεμελιώσει το εκ πρώτης όψεως βάσιμο της αξίωσης αποζημίωσης, αφού, σε κάθε περίπτωση, πρέπει ακόμη να αποδειχθεί η εκ πρώτης όψεως ύπαρξη ζημίας και αιτιώδους συνάφειας. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι το μαχητό τεκμήριο υπέρ της ύπαρξης ζημίας του άρθρου 17 παρ. 2 της Οδηγίας 2014/104 εφαρμόζεται μόνο στους οριζόντιους περιορισμούς του ανταγωνισμού μεταξύ δύο ή περισσότερων ανταγωνιστών και όχι στους κάθετους περιορισμούς μεταξύ μη ανταγωνιστριών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικά επίπεδα της αγοράς. Επομένως, όταν η παράβαση που διαπιστώνει η Επιτροπή με την απόφασή της αφορά κάθετο περιορισμό του ανταγωνισμού, ακόμη και αν πρόκειται για περιορισμό «ως εκ του αντικειμένου», ο ενάγων δεν μπορεί να στηριχθεί στο τεκμήριο αυτό και πρέπει να προσκομίσει στοιχεία που να πιθανολογούν την ύπαρξη ζημίας και αιτιώδους συνάφειας. Μάλιστα, το γεγονός ότι η απόφαση της Επιτροπής εκδόθηκε κατόπιν διεξαγωγής διαδικασίας διευθέτησης δεν ασκεί επιρροή.

Τέλος, το Δικαστήριο προσδιόρισε το περιεχόμενο της έννοιας του «εκ πρώτης όψεως βασίμου» της αξίωσης αποζημίωσης στο πλαίσιο της Οδηγίας 2014/104. Συναφώς, έκρινε ότι ο φερόμενος ως ζημιωθείς οφείλει απλώς να πείσει το εθνικό δικαστήριο πως η θέση του, ότι οι προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση ευθύνης συντρέχουν, είναι ευλόγως υποστηρίξιμη βάσει των στοιχείων που διαθέτει. Αντίθετα, δεν υποχρεούται να αποδείξει ότι οι προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης ευθύνης για παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού είναι περισσότερο πιθανό να συντρέχουν παρά να μην συντρέχουν, καθώς μια τέτοια υποχρέωση θα μπορούσε να δυσχεράνει αδικαιολόγητα την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματός του αποζημίωσης.

Ως εκ τούτου, θα ήταν ασυμβίβαστη με τον βασικό σκοπό της Οδηγίας 2014/104, δηλαδή την αποτελεσματική επιβολή του δικαίου του ανταγωνισμού από τους ιδιώτες μέσω της διευκόλυνσης της άσκησης των αγωγών αποζημίωσης. Για τον λόγο αυτό, γίνεται δεκτό ότι το επίπεδο απόδειξης που απαιτείται για την απόκτηση των αποδεικτικών στοιχείων πρέπει να είναι χαμηλότερο από εκείνο που απαιτείται για τη διαπίστωση της συνδρομής των προϋποθέσεων στοιχειοθέτησης ευθύνης στο πλαίσιο της επί της ουσίας εκδίκασης της υπόθεσης. Η ερμηνεία αυτή δικαιολογείται από το γεγονός ότι τα κρίσιμα αποδεικτικά στοιχεία βρίσκονται συχνά στην κατοχή του εναγομένου ή τρίτων. Αν απαιτούνταν από τον ενάγοντα να καταδείξει εξ αρχής την ύπαρξη ενός ιδιαίτερου υψηλού βαθμού πιθανότητας να συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης ευθύνης, η άσκηση αγωγών αποζημίωσης θα καθίστατο υπερβολικά δυσχερής ή ακόμη και σχεδόν αδύνατη.

Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης

Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά αποθήκευσης καυσίμων για αυτοκίνητα οχήματα

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – άρθρο 102 ΣΛΕΕ – κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως – αγορά αποθηκείσεως καυσίμων για αυτοκίνητα οχήματα – καταχρηστική εκμετάλλευση – άρνηση παροχής προσβάσεως σε ουσιώδη υποδομή αντιταχθείσα σε τρίτες επιχειρήσεις – υποδομή χρηματοδοτηθείσα από δημόσιους πόρους – ιδιωτικοποίηση της εν λόγω υποδομής

ΔΕΕ C-245/24, Lukoil Bulgaria και Lukoil Neftohim Burgas, 18.12.2025, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγήτρια: Ο. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2025:987 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της «Lukoil Bulgaria» EOOD (στο εξής: Lukoil Bulgaria) και της «Lukoil Neftohim Burgas» AD (στο εξής: Lukoil Burgas), οι οποίες ανήκουν στον οικονομικό όμιλο Lukoil, και της βουλγαρικής αρχής ανταγωνισμού, όσον αφορά το κύρος της απόφασης 332 της 4ης Απριλίου 2023 με την οποία η τελευταία διαπίστωσε ότι στην αγορά αποθήκευσης καυσίμων για αυτοκίνητα οχήματα στη Βουλγαρία οι εν λόγω εταιρείες είχαν διαπράξει κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης.

Ως προς τα πραγματικά δεδομένα, οι προσφεύγουσες της κύριας δίκης είναι δύο βουλγαρικές εταιρείες του ομίλου Lukoil, ο οποίος δραστηριοποιείται στη Βουλγαρία από την ιδιωτικοποίηση, το 1995, του συγκροτήματος πετροχημικών εγκαταστάσεων του Μπουργκάς. Το 1999, ο όμιλος απέκτησε την κυριότητα βασικών υποδομών μεταφοράς και αποθήκευσης πετρελαίου, οι οποίες αργότερα χαρακτηρίστηκαν ως στρατηγικής σημασίας για την εθνική ασφάλεια. Η Lukoil Burgas είναι ο κύριος παραγωγός πετρελαιοειδών στη χώρα και εκμεταλλεύεται το διυλιστήριο του Μπουργκάς καθώς και τον λιμενικό τερματικό σταθμό Rosenets. Η Lukoil Bulgaria, από την άλλη, δραστηριοποιείται στη χονδρική και λιανική διάθεση πετρελαϊκών προϊόντων. Για τις δραστηριότητες της χονδρικής πώλησης διαθέτει αποθήκες κατανεμημένες στη βουλγαρική επικράτεια, ενώ για τις δραστηριότητες της λιανικής πώλησης χρησιμοποιεί το εθνικό της δίκτυο πρατηρίων καυσίμων.

Μετά από έρευνα της αρμόδιας αρχής ανταγωνισμού, διαπιστώθηκε ότι, κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 1ης Ιανουαρίου 2016 και 31ης Μαρτίου 2021, οι δύο εταιρείες προέβησαν από κοινού σε κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, αρνούμενες σε ανταγωνιστές την πρόσβαση σε κρίσιμες υποδομές μεταφοράς και αποθήκευσης. Οι συμπεριφορές αυτές στο πλαίσιο κοινής στρατηγικής του ομίλου Lukoil κρίθηκαν ως ενιαία παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης και του εθνικού δικαίου, με αποτέλεσμα την επιβολή σημαντικών προστίμων από την αρχή ανταγωνισμού.

Το διοικητικό πρωτοδικείο Σόφιας, ήτοι το αιτούν δικαστήριο, εξέφρασε αμφιβολίες ως προς τη νομιμότητα της απόφασης της βουλγαρικής αρχής ανταγωνισμού, δεδομένου ότι αυτή δεν αφορά μία, αλλά πλείονες παραβατικές συμπεριφορές. Στο πλαίσιο αυτό, διερωτήθηκε αν η εν λόγω αρχή όφειλε, σύμφωνα με την αρχή της χρηστής διοίκησης, το δικαίωμα ακρόασης και

το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής, να οριοθετήσει, πριν διαπιστώσει εκάστη εκ των παραβάσεων, τη σχετική αγορά, τις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορές και τα αποτελέσματά τους. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο αμφισβήτησε τη θέση της αρχής ανταγωνισμού ότι οι προϋποθέσεις που τέθηκαν με τη νομολογία *Bronner* (C-7/97, ECLI:EU:C:1998:569) δεν εφαρμόζονται σε περιπτώσεις άρνησης παροχής πρόσβασης σε ουσιώδη υποδομή που έχει χρηματοδοτηθεί από δημόσιους πόρους και εν συνεχεία έχει αποκτηθεί προς εκμετάλλευση, όπως εν προκειμένω, από κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση κατόπιν ιδιωτικοποίησης ή παραχώρησης. Ειδικότερα, διερωτήθηκε αν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη πρόσθετοι παράγοντες, όπως οι υποχρεώσεις που απορρέουν από σύμβαση ιδιωτικοποίησης και το ύψος των επενδύσεων που πραγματοποίησε έκτοτε η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση. Συνεκτιμώντας, παράλληλα, και τις ανησυχίες περί αντικινήτρων για επενδύσεις, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο ΔΕΕ τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με τη δυνατότητα διαπίστωσης ενιαίας παράβασης βάσει του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και την εφαρμογή της δοκιμής *Bronner*.

Καταρχάς, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι η αίτηση προδικαστικής απόφασης είναι παραδεκτή, απορρίπτοντας τους ισχυρισμούς περί απαραδέκτου της βουλγαρικής αρχής ανταγωνισμού.

Κατόπιν, επί του πρώτου ερωτήματος, το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι ζητείται, κατ' ουσίαν, να απαντηθεί αν η αρχή ανταγωνισμού όφειλε να εξετάσει χωριστά τις προϋποθέσεις του άρθρου 102 ΣΛΕΕ για κάθε επιμέρους τύπο συμπεριφοράς – περιορισμό του εμπορίου και αδικαιολόγητη άρνηση πρόσβασης σε υπηρεσία – ή αν αρκεί η διαπίστωση της ύπαρξης ενιαίας παράβασης του άρθρου 102 ΣΛΕΕ για το σύνολο των επίμαχων συμπεριφορών. Συναφώς, υπενθυμίστηκε ότι σκοπός του άρθρου 102 ΣΛΕΕ είναι να αποτραπεί η νόθευση του ανταγωνισμού διά της επιβολής κυρώσεων για τις συμπεριφορές επιχειρήσεων οι οποίες κατέχουν δεσπόζουσα θέση και όχι να διασφαλιστεί ότι οι λιγότερο αποτελεσματικοί ανταγωνιστές θα παραμείνουν στην αγορά. Για να στοιχειοθετηθεί «καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως» κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, απαιτείται συνολική εκτίμηση όλων των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών και απόδειξη ότι η επίμαχη συμπεριφορά έχει, τουλάχιστον, την ικανότητα να παράγει αποτελέσματα αποκλεισμού.

Στην υπό κρίση υπόθεση, οι δύο εταιρείες του ίδιου ομίλου επέδειξαν, υπό το πρίσμα του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, το ίδιο είδος καταχρηστικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, και οι δύο αρνήθηκαν να παράσχουν πρόσβαση σε πλείονες εγκαταστάσεις υπό τον έλεγχό τους, οι οποίες αποτελούν μέρος της ίδιας βασικής υποδομής που βρίσκεται υπό τον έλεγχο του ομίλου, περιορίζοντας ταυτόχρονα το εμπόριο στον σχετικό τομέα. Το ΔΕΕ έκρινε, στο πλαίσιο αυτό, ότι πρόκειται για ένα και το αυτό είδος καταχρηστικής συμπεριφοράς και ότι η αρχή ανταγωνισμού δεν υποχρεούται να αποδείξει χωριστά την πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου 102 ΣΛΕΕ τόσο για τις συμπεριφορές που θεωρούνται αδικαιολόγητη άρνηση πρόσβασης σε εγκατάσταση όσο και για τις συμπεριφορές που θεωρούνται περιορισμοί του εμπορίου, αρκεί να αποδεικνύεται ότι οι προϋποθέσεις αυτές συντρέχουν ως προς τη συνολική καταχρηστική συμπεριφορά. Κατά συνέπεια, το άρθρο 102 ΣΛΕΕ επιτρέπει τη διαπίστωση ενιαίας κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης χωρίς χωριστή στοιχειοθέτηση για κάθε μορφή συμπεριφοράς, εφόσον αποδεικνύεται συνολικά η ύπαρξη καταχρηστικής πρακτικής.

Επί του δευτέρου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος, το ΔΕΕ επιχείρησε να εξετάσει αν τα κριτήρια που τέθηκαν με τη νομολογία *Bronner* για τη διαπίστωση κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης λόγω άρνησης παροχής πρόσβασης σε υποδομή εφαρμόζονται και όταν η υποδομή δεν αναπτύχθηκε από την ίδια τη δεσπόζουσα επιχείρηση για τις ανάγκες της, αλλά από το Δημόσιο, και περιήλθε σε αυτήν κατόπιν παραχώρησης ή ιδιωτικοποίησης. Συναφώς, επισημάνθηκε ότι οι προϋποθέσεις *Bronner* δικαιολογούνται από την ανάγκη προστασίας των κινήτρων επένδυσης των κατεχουσών δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεων και, κατ' επέκταση, του συμφέροντος των καταναλωτών. Ειδικότερα, αν η παροχή πρόσβασης σε βασικές υποδομές επιβαλλόταν υπερβολικά εύκολα ή ήταν υπέρμετρα ευχερής, θα αποθαρρύνονταν τόσο οι επενδύσεις των κατεχουσών δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεων όσο και η δημιουργία εναλλακτικών υποδομών από τους ανταγωνιστές.

Οι προϋποθέσεις *Bronner* εφαρμόζονται μόνον όταν συντρέχουν σωρευτικά δύο κριτήρια: η δεσπόζουσα επιχείρηση να έχει αναπτύξει την υποδομή για τις ανάγκες των δικών της δραστηριοτήτων και να την κατέχει, δηλαδή να διαθέτει πλήρη αυτονομία λήψης αποφάσεων ως προς την πρόσβαση σε αυτήν. Αν η επιχείρηση δεσμεύεται από νομοθετικές, κανονιστικές ή συμβατικές υποχρεώσεις οι οποίες της απαγορεύουν να αρνείται σε τρίτους την πρόσβαση στην υποδομή, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κατέχει την υποδομή και, συνεπώς, οι προϋποθέσεις *Bronner* δεν εφαρμόζονται. Συναφώς, από προγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, όταν η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση υπέχει κανονιστική υποχρέωση παροχής πρόσβασης στην υποδομή της, οι προϋποθέσεις *Bronner* δεν έχουν εφαρμογή.

Αντιθέτως, όταν η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση διαθέτει πλήρη αυτονομία λήψης αποφάσεων, το γεγονός ότι η υποδομή δημιουργήθηκε αρχικά ή αναπτύχθηκε από δημόσιες αρχές ή με δημόσιους πόρους δεν αποκλείει αυτομάτως την εφαρμογή των προϋποθέσεων *Bronner*. Εφόσον η υποδομή αποκτήθηκε από την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση έναντι τιμήματος και υπό όρους που προκύπτουν από διαδικασία ανταγωνισμού, εξομοιώνεται με υποδομή που δημιουργήθηκε ή αναπτύχθηκε από την επιχείρηση αυτή. Αν όμως αποδειχθεί ότι η διαδικασία ιδιωτικοποίησης δεν ήταν ικανή να διασφαλίσει τον ανταγωνιστικό χαρακτήρα του τιμήματος και των προϋποθέσεων κτήσης, τότε θα πρέπει να αποκλείεται η εξομοίωση αυτή. Αντίστοιχα, όταν η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση χρησιμοποιεί την υποδομή δυνάμει αποκλειστικών δικαιωμάτων τα οποία της παρέχουν αυτονομία λήψης αποφάσεων ως προς την πρόσβαση στην υποδομή, η εν λόγω υποδομή πρέπει να εξομοιώνεται με υποδομή ανήκουσα στην επιχείρηση αυτή. Όπως σημείωσε και η Γεν. Εισαγγελέας Medina, δεδομένου ότι τα αποκλειστικά αυτά δικαιώματα αποκτήθηκαν από την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση έναντι τιμήματος και υπό όρους που προκύπτουν από διαδικασία ανταγωνισμού, η αγορά αυτή προσομοιάζει με υποδομή που δημιουργήθηκε ή αναπτύχθηκε από την επιχείρηση αυτή. Κατά συνέπεια, το άρθρο 102 ΣΛΕΕ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι οι προϋποθέσεις *Bronner* εφαρμόζονται και σε υποδομές που αναπτύχθηκαν από δημόσιες αρχές και εν συνεχεία περιήλθαν σε κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση μέσω ιδιωτικοποίησης ή αποκλειστικών δικαιωμάτων, εφόσον η σχετική διαδικασία διεξήχθη υπό συνθήκες ικανές να εγγυηθούν τον ανταγωνιστικό χαρακτήρα του τιμήματος και των λοιπών προϋποθέσεων της ιδιωτικοποίησης και η επιχείρηση διαθέτει πλήρη αυτονομία λήψης αποφάσεων ως προς την πρόσβαση στην υποδομή.

Η εφαρμογή καταχρηστικής τιμολογιακής πρακτικής από οργανισμό συλλογικής διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – άρθρο 102 ΣΛΕΕ – κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης – οργανισμός συλλογικής διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας – χρέωση τέλους για τη χορήγηση αδειών διάθεσης έργων προστατευόμενων με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας – ξενοδοχειακές μονάδες – μέθοδος υπολογισμού – μη συνεκτίμηση του ποσοστού πληρότητας των δωματίων – μη δίκαιες τιμές

ΔΕΕ C-161/24, OSA, 18.12.2025, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγήτρια: Ο. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: Μ. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:985 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της OSA, η οποία έχει συσταθεί κατά το τσεχικό δίκαιο ως οργανισμός συλλογικής διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, και της τσεχικής αρχής ανταγωνισμού με αντικείμενο την απόφαση με την οποία η ως άνω αρχή επέβαλε κυρώσεις στην OSA για παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

Η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά την OSA, η οποία κατέχει εν τοις πράγμασι δεσπόζουσα θέση στη σχετική αγορά. Το 2019, η τσεχική αρχή ανταγωνισμού διαπίστωσε ότι, από τις 19 Μαΐου 2008 έως τις 6 Νοεμβρίου 2014, η OSA χρέωνε τους παρόχους υπηρεσιών διαμονής σε ξενοδοχειακές μονάδες τέλη για τη χρήση προστατευόμενων έργων μέσω τηλεόρασης και ραδιοφώνου στα δωμάτια, χωρίς να λαμβάνει υπόψη το ποσοστό πληρότητάς τους. Αυτό είχε

ως αποτέλεσμα την απαίτηση καταβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ακόμη και για τα κενά δωμάτια. Η πρακτική αυτή κρίθηκε ότι επιβάλλει μη δίκαιους όρους συναλλαγών στην εθνική αγορά χορήγησης αδειών για τη χρήση έργων προστατευόμενων με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και ότι συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ. Ως εκ τούτου, η OSA καταδικάστηκε στην καταβολή προστίμου με απόφαση της αρχής ανταγωνισμού.

Ακολούθως, η OSA προσέβαλε την τελευταία αυτή απόφαση ενώπιον του περιφερειακού δικαστηρίου Βrno, υποστηρίζοντας ότι η αρχή ανταγωνισμού όφειλε να αξιολογήσει την πρακτική της, υπό το πρίσμα του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, ως περίπτωση χρέωσης υπερβολικά υψηλών τιμών και όχι ως περίπτωση επιβολής «μη δίκαιων όρων συναλλαγής». Στο πλαίσιο αυτό, το εθνικό δικαστήριο διαπίστωσε ότι η υφιστάμενη νομολογία του ΔΕΕ δεν καθιστά απολύτως σαφές το αν η μη λήψη υπόψη του ποσοστού πληρότητας των δωματίων συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, ούτε έχει καθορίσει συγκεκριμένα κριτήρια για τη διάκριση της περίπτωσης χρέωσης υπερβολικά υψηλών τιμών από την περίπτωση επιβολής «μη δίκαιων όρων συναλλαγής». Ακόμη, το εθνικό δικαστήριο διατύπωσε επιφυλάξεις ως προς το αν η αρχή ανταγωνισμού όφειλε να αποδείξει τις πραγματικές ή δυνητικές δυσμενείς επιπτώσεις της επίμαχης τιμολογιακής πρακτικής στον ανταγωνισμό, καθώς και ως προς το αν είναι απαραίτητο να αποδειχθεί ουσιώδης επίπτωση στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών ή αν αρκεί η εύλογη πιθανολόγηση μιας τέτοιας επίπτωσης. Υπό τις συνθήκες αυτές, το εθνικό δικαστήριο ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και απέστειλε στο ΔΕΕ τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα.

Αρχικά, το ΔΕΕ επιχείρησε να εξετάσει αν η μη συνεκτίμηση του ποσοστού πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων κατά τον υπολογισμό του τέλους για τη χορήγηση άδειας διάθεσης προστατευόμενων έργων συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ. Συναφώς, υπενθυμίστηκε ότι η διάθεση συσκευών ραδιοφώνου ή τηλεόρασης στα δωμάτια ξενοδοχείων συνιστά παρουσίαση στο κοινό κατά την έννοια του άρθρου 3 παρ. 1 της Οδηγίας 2001/29, ανεξαρτήτως πραγματικής χρήσης.

Στη συνέχεια, επισημάνθηκε ότι ένας οργανισμός συλλογικής διαχείρισης με μονοπωλιακή θέση εντός ενός κράτους μέλους, ο οποίος θέτει, έναντι της καταβολής τέλους, μια κατηγορία προστατευόμενων έργων στη διάθεση επιχειρηματιών για να τα παρουσιάσουν στο κοινό, πρέπει να θεωρείται ότι κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά. Επιπλέον, όταν ο φερόμενος ως μη δίκαιος χαρακτήρας της συμπεριφοράς ενός τέτοιου οργανισμού συνδέεται με το ύψος του τέλους, η συμπεριφορά πρέπει να αξιολογείται ως ενδεχόμενη χρέωση υπερβολικά υψηλών τιμών. Για την εκτίμηση του υπερβολικού χαρακτήρα του τέλους πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η φύση και η έκταση της χρήσης των έργων, η οικονομική αξία που προκύπτει από τη χρήση τους και ο αριθμός των πραγματικών αποδεκτών. Επομένως, το ποσοστό πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων αποτελεί περίσταση που πρέπει να ληφθεί υπόψη για να εκτιμηθούν η έκταση της χρήσης και η οικονομική αξία των έργων και, κατά συνέπεια, για να αξιολογηθεί αν είναι «μη δίκαιο» το τέλος που ζητείται για τη χορήγηση των σχετικών αδειών. Στο σημείο αυτό, το ΔΕΕ τόνισε ότι δεν επιτρέπεται κατ' αρχήν ένας οργανισμός συλλογικής διαχείρισης να αξιώνει από ξενοδοχειακή μονάδα την καταβολή τέλους χωρίς να λαμβάνει υπόψη ότι σημαντικός αριθμός δωματίων δεν ήταν διαθέσιμος στους πελάτες εξαιτίας, για παράδειγμα, μιας εποχιακής μείωσης της δραστηριότητάς της.

Παρότι επιτρέπεται γενικά η χρήση κατ' αποκοπήν χρεώσεων, ο οργανισμός συλλογικής διαχείρισης οφείλει να λαμβάνει υπόψη, τουλάχιστον κατ' εκτίμηση, τον όγκο των προστατευόμενων έργων των οποίων γίνεται πράγματι χρήση. Τούτο, βέβαια, υπό την προϋπόθεση ότι είναι εφικτό χωρίς δυσανάλογο διοικητικό κόστος. Το ΔΕΕ επισήμανε, συναφώς, ότι, εάν ήταν δυνατό να εφαρμοστεί με εύλογο κόστος μια τέτοια μέθοδος υπολογισμού με αποτέλεσμα σημαντική μείωση του ύψους του τέλους, η παράλειψη συνεκτίμησης του ποσοστού πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων μπορεί, σε συνάρτηση με όλες τις κρίσιμες περιστάσεις, να συνιστά χρέωση μη δίκαιων τιμών, κατά την έννοια του άρθρου 102, εδάφιο β', στοιχείο α', ΣΛΕΕ.

Κατά συνέπεια, το άρθρο 102, εδάφιο β', στοιχείο α', ΣΛΕΕ ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι η μη συνεκτίμηση του ποσοστού πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων μπορεί, υπό το πρίσμα όλων των κρίσιμων περιστάσεων, να συνηγορεί υπέρ της διαπίστωσης ότι συντρέχει κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης μέσω χρέωσης μη δίκαιων τιμών, εφόσον το ύψος του τέλους είναι δυσανάλογο σε σχέση με τη φύση, την έκταση και την οικονομική αξία της χρήσης των προστατευόμενων έργων.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο κλήθηκε να διευκρινίσει αν, για τη διαπίστωση κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, απαιτείται να αποδειχθεί ότι η επίμαχη πρακτική έχει πραγματικό αντίκτυπο στον ανταγωνισμό και στην ευημερία των καταναλωτών. Στο πλαίσιο αυτό, απάντησε ότι κάτι τέτοιο δεν απαιτείται. Αρκεί μόνο να αποδειχθεί ότι η εν λόγω πρακτική είναι ικανή να θίξει τη δομή του αποτελεσματικού ανταγωνισμού, ακόμη και αν η ζημία στους καταναλωτές είναι έμμεση. Συνεπώς, η αρχή ανταγωνισμού ανταποκρίνεται στο βάρος απόδειξης που φέρει, εφόσον αποδεικνύει τον πιθανό αντιανταγωνιστικό χαρακτήρα της πρακτικής. Αντιθέτως, η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση μπορεί να αποφύγει την εφαρμογή της απαγόρευσης του άρθρου 102 ΣΛΕΕ αποδεικνύοντας ότι τα ενδεχόμενα αρνητικά αποτελέσματα στον ανταγωνισμό εξισορροπούνται ή υπεραντισταθμίζονται από οφέλη για τους καταναλωτές.

Τέλος, ζητήθηκε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν, για την εφαρμογή του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, η αρμόδια αρχή ανταγωνισμού οφείλει να αποδείξει ότι μια καταχρηστική πρακτική επηρεάζει αισθητά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Συναφώς, απάντησε ότι, για να είναι ικανή μια απόφαση/συμφωνία/πρακτική να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, πρέπει να πιθανολογείται επαρκώς ότι μπορεί να ασκήσει άμεση ή έμμεση, πραγματική ή δυνητική, επιρροή – η οποία δεν είναι αμελητέα – στη ροή του ενδοενοσιακού εμπορίου και ότι ενδέχεται να υponομεύσει την ενιαία αγορά. Το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι τιμολογιακές πρακτικές οργανισμού συλλογικής διαχείρισης που κατέχει μονοπώλιο μπορούν κατ' αρχήν να επηρεάσουν το διασυνοριακό εμπόριο. Ιδίως, όταν ο οργανισμός διαχειρίζεται όχι μόνο τα δικαιώματα ημεδαπών δικαιούχων αλλά και δικαιώματα δικαιούχων από άλλα κράτη μέλη, η πιθανότητα αισθητής επίδρασης στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών τεκμαίρεται επαρκώς.

Συνεπώς, το άρθρο 102, εδάφιο β', στοιχείο α', ΣΛΕΕ απαιτεί από την αρμόδια αρχή ανταγωνισμού να αποδείξει ότι η καταχρηστική τιμολογιακή πρακτική ενός μονοπωλιακού οργανισμού συλλογικής διαχείρισης είναι ικανή να επηρεάσει αισθητά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Στην περίπτωση αυτή, αρκεί η διαπίστωση ότι ο εν λόγω οργανισμός διαχειρίζεται όχι μόνον τα δικαιώματα των δικαιούχων που είναι υπήκοοι του κράτους μέλους όπου κατέχει το μονοπώλιο, αλλά και τα δικαιώματα αλλοδαπών δικαιούχων.

Κρατικές ενισχύσεις

Υποχρέωση δήλωσης de minimis ενισχύσεων του δικαιούχου

προδικαστική παραπομπή – κρατικές ενισχύσεις – γεωργικός τομέας – Κανονισμός (ΕΕ) 1408/2013 – ενίσχυση ήσσονος σημασίας – παρακολούθηση – κράτος μέλος που προβλέπει τη χορήγηση και την καταβολή ενισχύσεων ήσσονος σημασίας χωρίς να απαιτείται ειδική δήλωση της αιτούσας την ενίσχυση επιχειρήσεως σχετικά με το ποσό και τη φύση των κρατικών ενισχύσεων οι οποίες ενδεχομένως ελήφθησαν κατά τη διάρκεια περιόδου τριών οικονομικών ετών – προσκόμιση αυτοπιστοποιήσεως σχετικά με τις ενισχύσεις αυτές

ΔΕΕ C-615/24, Ambito territoriale di caccia Ancona 2, 15.01.2026, Τμήμα έβδομο, Πρόεδρος (Εισηγητής): F. Schalin, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2026:10 – Προδικαστική παραπομπή

Το 2014, η ιταλική εταιρεία Azienda Agricola υπέβαλε στην αρμόδια διοικητική αρχή ATC αίτηση πραγματογνωμοσύνης, προκειμένου να αποζημιωθεί για ζημιές που είχε προκαλέσει στις γεωργικές της καλλιέργειες η άγρια πανίδα της περιοχής. Παρότι ο εμπειρογνώμονας της

ATC διαπίστωσε ότι η Azienda Agricola είχε υποστεί ζημίες ύψους 1.000 ευρώ, η ATC δεν αποζημίωσε την Azienda Agricola, με το επιχείρημα ότι η αρμόδια Περιφέρεια Μάρκε δεν είχε καταβάλει τα αναγκαία προς τούτο κεφάλαια. Επιπλέον, η ATC δεν ενημέρωσε την Azienda Agricola ότι η ζητηθείσα αποζημίωση είχε χαρακτήρα de minimis, ούτε της ζήτησε να υποβάλει δήλωση σχετικά με την ενδεχόμενη εισπραξη άλλων de minimis ενισχύσεων κατά το τρέχον και κατά τα δύο προηγούμενα οικονομικά έτη, γι' αυτό και δεν υποβλήθηκε εν τέλει καμία τέτοια δήλωση.

Ο ειρηνοδίκης Jesi έκανε δεκτή αγωγή της Azienda Agricola για την επίμαχη αποζημίωση, ενώ κατόπιν απορρίφθηκε ανακοπή της ATC κατά της απόφασης του ειρηνοδίκη. Εν συνεχεία, το πρωτοδικείο Ανκόνας επικύρωσε την απόφαση, κρίνοντας, μεταξύ άλλων, ότι η Azienda Agricola δεν μπορούσε να θεωρηθεί υποχρεωμένη να υποβάλει υπεύθυνη δήλωση για τις de minimis ενισχύσεις της, σύμφωνα με το άρθρο 6 του Κανονισμού 1408/2013 για τις de minimis ενισχύσεις στην γεωργία, δεδομένου ότι ο ιταλικός νόμος που ίσχυε κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης για αποζημίωση δεν προέβλεπε την υποβολή δήλωσης σχετικά με την ενδεχόμενη εισπραξη άλλων de minimis ενισχύσεων κατά το τρέχον φορολογικό έτος και τα δύο προηγούμενα οικονομικά έτη. Η ATC άσκησε αναίρεση ενώπιον του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου της Ιταλίας, το οποίο απέστειλε στο ΔΕΕ δύο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την επίμαχη υπόθεση.

Σχετικά με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ παρατήρησε αρχικά πως, παρότι το άρθρο 6 του Κανονισμού 1408/2013 προβλέπει τη δημιουργία ενός εθνικού κεντρικού μητρώου καταγραφής και παρακολούθησης των de minimis ενισχύσεων, η Ιταλία είχε καταρτίσει τέτοιο μητρώο μόλις την 12η Αυγούστου 2017, δηλαδή μεταγενέστερα από την υποβολή της επίμαχης αίτησης αποζημίωσης. Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ σημείωσε πως το νομικό ζήτημα που ανακύπτει είναι εάν ο ιταλικός νόμος που ίσχυε κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης μπορεί να θεωρηθεί αντίθετος στα άρθρα 3 και 6 του Κανονισμού 1408/2013, στο μέτρο που δεν προέβλεπε την υποβολή υπεύθυνης δήλωσης σχετικά με τις de minimis ενισχύσεις του δικαιούχου. Στο πλαίσιο αυτό, επεσήμανε ότι, δεδομένου ότι ο Κανονισμός 1408/2013 εισάγει παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα της κοινοποίησης των κρατικών ενισχύσεων, τα άρθρα 3 και 6 πρέπει να ερμηνεύονται στενά. Παρατήρησε ότι, από το γράμμα του άρθρου 3 (1), προκύπτει ότι ο Κανονισμός 1408/2013 εφαρμόζεται μόνον εφόσον πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις που προβλέπονται σε αυτόν. Παράλληλα, το άρθρο 6 (3) προβλέπει ότι ένα κράτος μέλος μεριμνά ώστε να μην σημειώνεται υπέρβαση του ανωτάτου ορίου που καθορίζεται στο άρθρο 3 (2) πριν από τη χορήγηση de minimis ενισχύσεως. Επομένως, για όσον χρόνο η λειτουργία του κεντρικού μητρώου του άρθρου 6 (2) δεν καλύπτει περίοδο τριών οικονομικών ετών, η λήψη της δήλωσης του άρθρου 6 (1) συνιστά αναγκαία προϋπόθεση για τη χορήγηση νέας de minimis ενισχύσεως. Η δήλωση αυτή είναι ουσιώδης, καθόσον παρέχει στο οικείο κράτος μέλος τη δυνατότητα να εξακριβώσει εάν η αιτούμενη ενίσχυση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού. Ενόψει των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι ο επίμαχος ιταλικός νόμος είναι αντίθετος στα άρθρα 3 και 6 του Κανονισμού 1408/2013, στο μέτρο που δεν προβλέπει ειδική δήλωση της αιτούσας επιχείρησης σχετικά με το ποσό και τη φύση των λοιπών de minimis κρατικών ενισχύσεων τις οποίες έλαβε κατά το τρέχον φορολογικό έτος και κατά τα δύο προηγούμενα οικονομικά έτη.

Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορούσε το εάν τα άρθρα 3 και 6 του Κανονισμού 1408/2013 έχουν την έννοια ότι η προσκόμιση δήλωσης σχετικά με ενισχύσεις, οι οποίες ενδεχομένως ελήφθησαν κατά την τριετία προ της πλήρους και ολοκληρωμένης δημιουργίας κεντρικού μητρώου ενισχύσεων σε εθνικό επίπεδο, αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού για την υποβολή της αίτησης ενίσχυσης και για τη χορήγηση της ενίσχυσης ή αν μια τέτοια δήλωση μπορεί να ληφθεί εκ των υστέρων και, ως εκ τούτου, μετά την εισπραξη της ενίσχυσης. Το ΔΕΕ παρατήρησε ότι ο Κανονισμός 1408/2013 δεν περιέχει καμία διαδικαστική απαίτηση ως προς τον τρόπο και την ημερομηνία κατά την οποία πρέπει να ζητηθεί ή να υποβληθεί η δήλωση. Οι μόνες απαιτήσεις που προβλέπονται στο άρθρο 6 (1) αφορούν το γεγονός ότι η εν λόγω δήλωση πρέπει να υποβάλλεται «πριν από τη χορήγηση της ενίσχυσης» και ότι πρέπει να αναφέρει τις ενισχύσεις που έλαβε η οικεία επιχείρηση κατά τη διάρκεια των δύο

προηγούμενων οικονομικών ετών και του τρέχοντος φορολογικού έτους. Εντούτοις, οι απαιτήσεις αυτές αφορούν τη δυνατότητα εφαρμογής του καθεστώτος που προβλέπει ο εν λόγω Κανονισμός, αλλά δεν συνιστούν προϋποθέσεις του παραδεκτού για την υποβολή αίτησης για τη χορήγηση ενίσχυσης. Επομένως, μια τέτοια δήλωση μπορεί να υποβληθεί σε μεταγενέστερο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας σχετικά με την αίτηση ενίσχυσης, εφόσον η δήλωση αυτή, κατόπιν αίτησης του οικείου κράτους μέλους, λαμβάνεται πριν από τη χορήγηση της ενισχύσεως. Συνεπώς, η υποβολή της δήλωσης δεν αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού της αίτησης για ενίσχυση. Εντούτοις, ελλείψει κεντρικού μητρώου de minimis ενισχύσεων που να καλύπτει περίοδο τριών οικονομικών ετών, η δήλωση αυτή συνιστά προϋπόθεση για τη χορήγηση και, ως εκ τούτου, για την καταβολή ενισχύσεως. Επομένως, σε μια τέτοια περίπτωση, η δήλωση είναι αναγκαία πριν και όχι μετά τη χορήγηση της ενίσχυσης. Εξάλλου, μολονότι η διαδικασία αίτησης για τη χορήγηση ενίσχυσης διέπεται κατ' αρχήν από το εθνικό δίκαιο, βάσει του άρθρου 6 (1) και της αιτιολογικής σκ. 20 προκύπτει ότι εναπόκειται στο οικείο κράτος μέλος να λάβει την υπεύθυνη δήλωση εφόσον αυτή τού είναι αναγκαία για να μπορέσει να εξακριβώσει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του Κανονισμού. Συναφώς, όταν η ενίσχυση δεν έχει χορηγηθεί, ιδίως λόγω της μη υποβολής αίτησης δήλωσης, η αρμόδια αρχή μπορεί να ζητήσει αναδρομικά μια τέτοια δήλωση προκειμένου να εκτιμήσει εάν η ενίσχυση μπορεί ακόμη να χορηγηθεί.

Δοθέντων των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι η προσκόμιση δήλωσης σχετικά με ενισχύσεις οι οποίες ενδεχομένως ελήφθησαν κατά την τριετία προ της πλήρους και ολοκληρωμένης δημιουργίας κεντρικού μητρώου ενισχύσεων σε εθνικό επίπεδο δεν αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού για την υποβολή της αίτησης για ενίσχυση, αλλά η δήλωση αυτή συνιστά προϋπόθεση για τη χορήγηση της ενίσχυσης, οπότε το κράτος μέλος πρέπει να τη λάβει πριν από τη χορήγηση της ενίσχυσης.

Ενεργητική νομιμοποίηση επαγγελματικής ένωσης

αίτηση αναιρέσεως – κρατικές ενισχύσεις – ταχυδρομική υπηρεσία – αποζημίωση για την καθολική ταχυδρομική υπηρεσία – απόφαση περί μη κινήσεως της επίσημης διαδικασίας έρευνας – προσφυγή ακυρώσεως – άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ – ενεργητική νομιμοποίηση – προϋπόθεση κατά την οποία η απόφαση πρέπει να αφορά ατομικά τον προσφεύγοντα – αποτελεσματική δικαστική προστασία – προσφυγή ασκηθείσα από επαγγελματική ένωση – απαράδεκτο της προσφυγής ακυρώσεως

ΔΕΕ C-124/24 P, Asempre/Επιτροπή, 15.01.2026, Τμήμα έκτο, Πρόεδρος: I. Ziemele, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: T. Čapeta, ECLI:EU:C:2026:7 – Αίτηση αναιρέσεως

Η Ισπανία έχει αναθέσει στην εταιρεία Correos την παροχή καθολικής ταχυδρομικής υπηρεσίας, αρχικά το 1998 και εν συνεχεία το 2010. Η επαγγελματική ένωση των ιδιωτικών ταχυδρομικών φορέων, Asempre, υπέβαλε, το 2013, καταγγελία στην Επιτροπή σχετικά με την αντιστάθμιση που λάμβανε η Correos. Κατόπιν επίσημης διαδικασίας έρευνας, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι μεταξύ 2004-2010 η Correos είχε λάβει υπεραντιστάθμιση, ιδίως εξαιτίας ορισμένων αλλαγών από τον φόρο ακίνητης περιουσίας και τον φόρο οικονομικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα να διαταχθεί ανάκτηση ποσού περίπου 167.000.000 ευρώ (SA.37977/2018).

Το 2018, η Ισπανία κοινοποίησε στην Επιτροπή την αντιστάθμιση που είχε πρόθεση να χορηγήσει στην Correos για την εκπλήρωση της υποχρέωσης παροχής καθολικής ταχυδρομικής υπηρεσίας για τα έτη 2011-2020. Η Asempre και η Uno, μια οργάνωση παρόχων ταχυδρομικών υπηρεσιών υπέβαλαν καταγγελίες στην Επιτροπή για την επίμαχη αντιστάθμιση. Το 2019, η Ισπανία κοινοποίησε εκ νέου μερικώς την αντιστάθμιση, για ποσό ύψους 1.280.000.000 ευρώ, εκ των οποίων 1.219.000.000 είχαν ήδη καταβληθεί πριν την κοινοποίηση. Το 2020, η Επιτροπή, χωρίς να κινήσει επίσημη διαδικασία έρευνας, διαπίστωσε ότι η επίμαχη αντιστάθμιση ήταν παράνομη, πλην όμως συμβατή, ενώ για ορισμένες πτυχές

της αντιστάθμισης διαπίστωσε ότι δεν τίθεται ζήτημα κρατικής ενίσχυσης. Επομένως, αποφάσισε να μην διατάξει ανάκτηση (SA.50872/2020). Η Asempre προσέφυγε στο ΓεΔΕΕ, το οποίο απέρριψε την προσφυγή της ως απαράδεκτη, κρίνοντας ότι δεν επηρεάζοταν ατομικά από την επίμαχη απόφαση και, συνεπώς, δεν είχε ενεργητική νομιμοποίηση (T-513/20). Εν συνεχεία, η Asempre άσκησε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του ΔΕΕ.

Επί του βάρους αποδείξεως, το ΔΕΕ επεσήμανε πως το ΓεΔΕΕ είχε τεκμηριώσει επανειλημμένα ότι η Asempre δεν είχε αποδείξει ότι η επίμαχη αντιστάθμιση ήταν ικανή να βλάψει ουσιωδώς την ανταγωνιστική θέση των μελών της. Συγκεκριμένα, δεν είχε προσκομίσει κανένα αποδεικτικό στοιχείο που να καταδεικνύει ότι τουλάχιστον ένα από τα μέλη της είχε, «εκ πρώτης όψεως», υποστεί σημαντική μείωση του κύκλου εργασιών του, σημαντικές οικονομικές απώλειες ή σημαντική μείωση του μεριδίου του στην εν λόγω αγορά μετά τη χορήγηση των μέτρων στην Correos. Η Asempre περιορίστηκε απλώς στην περιγραφή της κατάστασης της Correos και της κατανομής των μεριδίων αγοράς και της εξέλιξής τους, χωρίς ωστόσο να επιτρέψει να διαπιστωθεί, «εκ πρώτης όψεως», ότι η χορήγηση της ενίσχυσης είχε ως αποτέλεσμα να θιγεί ουσιωδώς η θέση κάποιου από τα μέλη της στην εν λόγω αγορά ή να εξαφανιστούν ορισμένοι παράγοντες της αγοράς.

Όσον αφορά την απουσία αξιολόγησης της ενεργού συμμετοχής που είχε η Asempre στην προκαταρκτική εξέταση του μέτρου και του ρόλου που έχει ως προς την υπεράσπιση των συμφερόντων του ταχυδρομικού τομέα, το ΔΕΕ υπενθύμισε αρχικά ότι μόνο το γεγονός ότι μια επιχείρηση διαδραμάτισε ενεργό ρόλο στο πλαίσιο της επίσημης διαδικασίας έρευνας δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι η απόφαση που ολοκληρώνει τη διαδικασία αυτή την αφορά ατομικά. Το ίδιο ισχύει *a fortiori* και για μια επαγγελματική ένωση η οποία αμφισβητεί τη νομιμότητα μίας απόφασης της Επιτροπής, στην περίπτωση που δεν έχει αποδειχθεί ότι η ανταγωνιστική θέση των επιχειρήσεων που την απαρτίζουν έχει επηρεαστεί ουσιαστικά από την εν λόγω ενίσχυση, ακόμη και αν η ένωση αυτή συμμετείχε ενεργά στην προκαταρκτική διαδικασία εξέτασης.

Κατόπιν τούτων, και αφού απέρριψε ένα ακόμη επιχειρήμα περί παραβίασης του άρθρου 47 ΧΘΔΕΕ, το ΔΕΕ απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως.

Παρόμοια νομικά ζητήματα τίθενται και στην απόφαση C-126/24 P.

III. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Επιμ.: Λουκία Τρέμμα

Έμμεση διάκριση

Η επιβολή πρόσθετου μεταλλευτικού τέλους που υπολογίζεται με βάση διοικητικά καθοριζόμενη τιμή αναφοράς για ορισμένα δομικά υλικά συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης, όταν το μέτρο επηρεάζει κυρίως επιχειρήσεις που ελέγχονται από εταιρείες εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη και δεν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος

προσφυγή λόγω παραβάσεως – εσωτερική αγορά – άρθρο 49 ΣΛΕΕ – ελευθερία εγκατάστασης – εθνική νομοθεσία που καθορίζει τιμές αναφοράς για βασικά δομικά υλικά – υποχρέωση καταβολής «πρόσθετου μεταλλευτικού τέλους» ίσου με το 90% της διαφοράς μεταξύ της τιμής αναφοράς και της πραγματικής τιμής πώλησης – μέτρο που επηρεάζει κυρίως επιχειρήσεις ελεγχόμενες από εταιρείες εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη – έμμεση διάκριση – Οδηγία (ΕΕ) 2015/1535 – υποχρέωση κοινοποίησης τεχνικών κανονισμών

ΔΕΕ C-144/24, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Redevance minière supplémentaire), 22.01.2026, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος (Εισηγήτρια): M. L. Arastey Sahún, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2026:34 – Προσφυγή κατά κράτους μέλους

Η υπόθεση αφορά την παράβαση ή μη του άρθρου 49 ΣΛΕΕ από την Ουγγαρία ενόψει εθνικών μέτρων που θέσπισε το 2021 σε σχέση με τον καθορισμό τιμών αναφοράς για ορισμένα βασικά δομικά υλικά, όπως άμμος, χαλίκι και τσιμέντο, και την επιβολή πρόσθετου μεταλλευτικού τέλους σε επιχειρήσεις που πωλούσαν τα υλικά αυτά σε τιμή υψηλότερη από την τιμή

αναφοράς. Το τέλος αυτό ανερχόταν στο 90% της διαφοράς μεταξύ της τιμής αναφοράς και της πραγματικής τιμής πώλησης των υλικών. Παράλληλα, θεσπίστηκε υποχρέωση διατήρησης ελάχιστου επιπέδου εξόρυξης, η μη τήρηση της οποίας μπορούσε να οδηγήσει ακόμη και σε απώλεια της σχετικής άδειας εκμετάλλευσης. Τα μέτρα αυτά, που αρχικά θεσπίστηκαν ως προσωρινά κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19, παρατάθηκαν μεταγενέστερα λόγω της ενεργειακής και οικονομικής κρίσης που συνδέθηκε με τον πόλεμο στην Ουκρανία.

Το νομικά ουσιώδες πλαίσιο απαντάται στο άρθρο 49 ΣΛΕΕ, το οποίο κατοχυρώνει την ελευθερία εγκατάστασης, απαγορεύοντας τους περιορισμούς που εμποδίζουν τους υπηκόους ή τις εταιρείες κράτους μέλους να εγκαθίστανται και να ασκούν οικονομική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος υπό ίσους όρους. Αντίστοιχα, υπάρχει η πρόβλεψη στην Οδηγία 2015/1535 ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να κοινοποιούν στην Επιτροπή κάθε σχέδιο τεχνικού κανόνα που μπορεί να επηρεάσει την εμπορία προϊόντων. Στο συγγρικό δίκαιο όμως, όπως αναφέρθηκε, θεσπίστηκαν μέτρα εποπτείας της αγοράς στον τομέα των βασικών οικοδομικών υλικών και η επιβολή πρόσθετου εξορυκτικού τέλους σε επιχειρήσεις με μεγάλο κύκλο εργασιών, όταν η τιμή πώλησης υπερβαίνει καθορισμένη τιμή αναφοράς. Παράλληλα, επιβάλλονταν υποχρεώσεις ελάχιστης εξόρυξης, με κίνδυνο αφαίρεσης εξορυκτικών δικαιωμάτων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

Ως προς τα πραγματικά περιστατικά λεκτέο ότι, ήδη από τον Απρίλιο του 2022, η Επιτροπή είχε απευθύνει στην Ουγγαρία προειδοποιητική επιστολή, αμφισβητώντας το κατά πόσον οι επίμαχες εθνικές διατάξεις είναι συμβατές με το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, καθώς και με το άρθρο 5 παρ. 1 της Οδηγίας 2015/1535. Η απάντηση της Ουγγαρίας, τον Ιούνιο του 2022, αμφισβητούσε τις παραβάσεις και υποστήριζε ότι το πρόσθετο εξορυκτικό τέλος συνιστούσε φόρο, ότι οι επίμαχες διατάξεις δικαιολογούνταν από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και ότι περιόριζαν την ελευθερία εγκαταστάσεως κατά τρόπο σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επανήλθε με αιτιολογημένη γνώμη, επαναλαμβάνοντας, κατ' ουσίαν, τα επιχειρήματα που είχε θέσει και καλώντας την Ουγγαρία να συμμορφωθεί εντός δύο μηνών. Ενόψει, λοιπόν, του γεγονότος ότι το κράτος μέλος ενέμεινε στην άποψη ότι οι προσαπτόμενες παραβάσεις ήταν αβάσιμες, η Επιτροπή άσκησε προσφυγή λόγω παραβάσεως.

Το Δικαστήριο, καταρχάς, έκρινε ότι τα διατάγματα 404/2021 και 405/2021, δηλαδή αυτό περί υποχρεώσεως καταβολής πρόσθετου εξορυκτικού τέλους και αυτό περί υποχρεώσεως ελάχιστης εξορύξεως, αντίστοιχα, πρέπει να εξετασθούν μεμονωμένα και στη συνέχεια να εκτιμηθεί αν τα άρθρα 27/A έως 27/C του νόμου περί εξορυκτικών δραστηριοτήτων αντιβαίνουν στην ελευθερία εγκαταστάσεως. Έτσι, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι το τέλος αντιστοιχεί σχεδόν στο σύνολο της διαφοράς μεταξύ της τιμής πώλησεως των οικείων υλικών και της τιμής αναφοράς, οδηγώντας στο να καθίσταται λιγότερο ελκυστική, ενδεχομένως δε και αδύνατη, η άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως, καθώς μπορεί να καταλήξουν μη αποδοτικές οι επενδύσεις των υπόχρεων καταβολής του τέλους επιχειρήσεων. Μολονότι προβλέπεται ένα κριτήριο εκ πρώτης όψεως αντικειμενικό, στην πραγματικότητα αυτό περιάγει σε δυσμενέστερη θέση τις εταιρείες που εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος και είναι υπόχρεες για την καταβολή του πρόσθετου εξορυκτικού τέλους ανεξαρτήτως των μεταβολών του κύκλου εργασιών τους. Δεκτού δε γεγονότος του ότι δεν υφίσταται σωρευτικό αποτέλεσμα με την υποχρέωση καταβολής του πρόσθετου εξορυκτικού τέλους, η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι η υποχρέωση ελάχιστης εξορύξεως καθιστά λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Περαιτέρω, διαπιστώθηκε ότι η περίπτωση του καθεστώτος που προβλέπεται στο άρθρο 27/C του νόμου περί εξορυκτικών δραστηριοτήτων δεν κρίνεται ως περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως, τουλάχιστον κατά τον κρίσιμο χρόνο.

Τέλος, ως προς τη δικαιολόγηση του περιορισμού της ελευθερίας εγκατάστασης λόγω γενικού συμφέροντος, επισημάνθηκε ότι, κατά πάγια νομολογία, σκοποί αμιγώς οικονομικής φύσεως δεν μπορούν να αποτελέσουν επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος ικανό να δικαιολογήσει περιορισμό θεμελιώδους ελευθερίας την οποία εγγυάται η ΣΛΕΕ. Παράλληλα, όταν τίθεται ζήτημα, επί παραδείγματι, δημοσίας τάξης ή ασφάλειας, πρέπει να ερμηνεύεται στενά και μόνον εφόσον υφίσταται πραγματική, ενεστώσα και αρκούντως σοβαρή απειλή που θίγει

θεμελιώδες συμφέρον της κοινωνίας. Προϋποθέσεις, που το Δικαστήριο τόνισε ότι εν προκειμένω δεν πληρούνται. Σε κάθε περίπτωση, η Ουγγαρία δεν απέδειξε ότι το μέτρο δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος ούτε ότι είναι αναλογικό προς τον επιδιωκόμενο σκοπό. Έτσι, κρίθηκε ότι η υποχρέωση καταβολής του πρόσθετου μεταλλευτικού τέλους συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι το μέτρο καθιστά λιγότερο ελκυστική ή ακόμη και οικονομικά αδύνατη την άσκηση δραστηριότητας στον σχετικό τομέα, δεδομένου ότι μπορεί να στερήσει από τις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να αποκομίσουν απόδοση από τις επενδύσεις τους. Το Δικαστήριο τόνισε επίσης ότι, μολονότι το κριτήριο εφαρμογής του τέλους εμφανίζεται τυπικά ουδέτερο, στην πράξη εφαρμόζεται κυρίως και συστηματικά σε επιχειρήσεις που ελέγχονται από εταιρείες εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη. Κατά συνέπεια, συνιστά έμμεση διάκριση βάσει της έδρας των εταιρειών.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το ΔΕΕ έκρινε ότι η Ουγγαρία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, καθόσον διατήρησε νομοθεσία η οποία περιορίζει την ελευθερία εγκατάστασης μέσω της επιβολής του πρόσθετου μεταλλευτικού τέλους και της συναφούς ρύθμισης της αγοράς δομικών υλικών.

Προστασία ή προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας

Εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2006/123 μέτρο το οποίο θεσπίζεται από κράτος μέλος και με το οποίο καθορίζονται, με σκοπό την προστασία ή την προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας, ελάχιστες τιμές για την παράδοση, στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, βιβλίων τα οποία δεν παραλαμβάνει ο αγοραστής από βιβλιοπωλείο. Το μέτρο αυτό πρέπει να εξετάζεται αποκλειστικά υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά «μορφή πωλήσεως».

προδικαστική παραπομπή – εσωτερική αγορά – ελεύθερη παροχή υπηρεσιών – ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων – προστασία ή προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας – υπηρεσία παράδοσης βιβλίων κατ' οίκον – εθνικό μέτρο που προβλέπει ελάχιστη χρέωση για μια τέτοια υπηρεσία – Οδηγία 2006/123/EK – δυνατότητα εφαρμογής – σχέση με τα άρθρα 34 και 56 ΣΛΕΕ

ΔΕΕ C-366/24, Amazon EU (Tarifs minimaux de livraison de livres), 18.12.2025, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγητής: N. Fenger, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:990 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά γαλλικό μέτρο που επιβάλλει ελάχιστη χρέωση 3 ευρώ για την παράδοση νέων βιβλίων κατ' οίκον (για αγορές κάτω των 35€) με στόχο την προστασία της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και τη συμβατότητά του με το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, ενόψει των εθνικών μέτρων που έλαβε η Γαλλία για αυτόν τον καθορισμό ελάχιστου τέλους παράδοσης βιβλίων κατ' οίκον (νόμος 1981, εφαρμοσμένος με διάταγμα 4.4.2023), η Amazon EU Sarl άσκησε προσφυγή στο Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία), το οποίο απέστειλε προδικαστικά ερωτήματα. Εξ αφορμής αυτών εξετάστηκαν οι Οδηγίες ηλεκτρονικού εμπορίου (2000/31/EK) και υπηρεσιών (2006/123/EK), καθώς και τα άρθρα 34 και 56 ΣΛΕΕ.

Το νομικό πλαίσιο άπτεται, αφενός, της Οδηγίας 2000/31/EK για το ηλεκτρονικό εμπόριο και της Οδηγίας 2006/123 που αφορά την άσκηση της ελευθερίας εγκατάστασης των παρόχων υπηρεσιών και την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, προστατεύοντας και προωθώντας παράλληλα την πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία και τον πλουραλισμό, και, αφετέρου, του γαλλικού νόμου της 10ης Αυγούστου 1981 και της εκτελεστικής αυτού υπουργικής απόφασης της 4ης Απριλίου 2023.

Η Amazon EU εισήγαγε μέσω διαδικτύου βιβλία στην ΕΕ και, εν προκειμένω, στη Γαλλία. Σύμφωνα με τη γαλλική νομοθεσία (νόμος 1981) και τη σχετική διοικητική πράξη (υπουργική απόφαση 4.4.2023), οι βιβλιοπώλες όφειλαν να χρεώνουν υποχρεωτικά ένα ελάχιστο τέλος παράδοσης (3€) σε όλες τις πωλήσεις βιβλίων μέσω διαδικτύου, εφόσον ο αγοραστής δεν τα

παραλαμβάνει αυτοπροσώπως. Η Amazon EU υπέβαλε προσφυγή ακύρωσης του διατάγματος ενώπιον του Conseil d'État, υποστηρίζοντας ότι η ρύθμιση αυτή παραβιάζει το δίκαιο της εσωτερικής αγοράς. Οι γαλλικές αρχές, αντιθέτως, τη θεωρούσαν νόμιμη και θεσπισμένη προς προστασία των μικρών βιβλιοπωλών και της γαλλικής πολιτισμικής ποικιλομορφίας. Για την επίλυση της διαφοράς, το Conseil d'État έθεσε στο ΔΕΕ προδικαστικά ερωτήματα, ζητώντας διευκρινίσεις σχετικά με την ερμηνεία των ενωσιακών διατάξεων.

Τα ερωτήματα που έθεσε το εθνικό δικαστήριο ήταν τα εξής τρία. Πρώτον, αν το άρθρο 1 παρ. 4 της Οδηγίας 2006/123/EK αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της εθνική ρύθμιση που επιβάλλει ελάχιστη χρέωση παράδοσης για λόγους πολιτιστικής ποικιλίας ή αν, σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 16 παρ. 1, στοιχείο β', η διατήρηση ή η προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας μπορεί να δικαιολογήσει παρέκκλιση από την απαγόρευση. Δεύτερον, αν η εθνική ρύθμιση εξετάζεται από τη σκοπιά του πρωτογενούς δικαίου (άρθρα 34-56 ΣΛΕΕ), εφόσον διαπιστώνεται συμβατότητα με τα ανωτέρω. Τρίτον, αν το μέτρο αυτό πρέπει να ερμηνευθεί ως ζήτημα «ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων» (άρθρο 34 ΣΛΕΕ) ή ως ζήτημα «ελεύθερης παροχής υπηρεσιών» (άρθρο 56 ΣΛΕΕ), ιδίως λαμβάνοντας υπόψη την υπονόμηση της δραστηριότητας πώλησης του αγαθού μέσω του διαδικτύου ή τον διακριτό χαρακτήρα της υπηρεσίας παράδοσης σε σχέση με την υπηρεσία πώλησης του αγαθού.

Το ΔΕΕ, αρχικά, αποσαφήνισε ότι η Οδηγία 2006/123 εφαρμόζεται στις «υπηρεσίες» παρόχων εγκατεστημένων σε κράτος μέλος και ότι ως τέτοια ορίζεται κάθε μη μισθωτή οικονομική δραστηριότητα έναντι αμοιβής. Το δε λιανικό εμπόριο προϊόντων, όπως η πώληση βιβλίων, θεωρείται «υπηρεσία» κατά την έννοια της Οδηγίας και, παρά τα όσα υποστήριξε η Γαλλική Κυβέρνηση, σκοπός της επίμαχης υπηρεσίας δεν είναι η μετακίνηση των οικείων αγαθών. Επομένως, δεν υπάγεται στον τομέα των μεταφορών. Αντίστοιχα, επιβεβαιώθηκε πως η Οδηγία προβλέπει ότι «δεν θίγει» τα μέτρα που λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, με σκοπό την προστασία ή την προώθηση της πολιτιστικής και γλωσσικής πολυμορφίας ή του πλουραλισμού των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Πανομοιότυπη διατύπωση και, άρα, την αυτή αντιμετώπιση έχει και η Οδηγία 2000/31. Δεδομένων αυτών, η εξέταση του επίμαχου εθνικού μέτρου πραγματοποιείται υπό το πρίσμα της συμβατότητάς του με το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης και όχι των Οδηγιών. Έτσι, επειδή η απάντηση στο πρώτο ερώτημα αρκεί, το Δικαστήριο δεν απάντησε χωριστά στο δεύτερο.

Ως προς το τρίτο ερώτημα, το ΔΕΕ πρωταρχικά διερεύνησε ποια θεμελιώδης ελευθερία έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης και υπέμνησε ότι η εξέταση γίνεται υπό το πρίσμα μίας μόνον από τις θεμελιώδεις ελευθερίες, εφόσον η μία από αυτές είναι εντελώς δευτερεύουσα σε σχέση με την άλλη και μπορεί να υπαχθεί σε αυτήν. Ως εκ τούτου, καθ' ο μέρος το επίμαχο εθνικό μέτρο αφορά ιδίως τους λιανοπωλητές βιβλίων, καθώς επηρεάζει τη συνολική τιμή πώλησης του βιβλίου, που συνιστά επί της ουσίας εμπόρευμα, πρέπει να εξεταστεί αποκλειστικά υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Περαιτέρω, το Δικαστήριο επισήμανε ότι η έννοια της «μορφής πωλήσεως», κατά την απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 1993, *Keck και Mithouard* (συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, ECLI:EU:C:1993:905), δεν αφορά εθνικό μέτρο όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη. Τούτο διότι, παρότι το μέτρο εφαρμόζεται σε όλους τους λιανοπωλητές βιβλίων, επιβαρύνεται κυρίως το εξ αποστάσεως εμπόριο, δεδομένου ότι οδηγεί σε αύξηση της συνολικής τιμής του βιβλίου την οποία καταβάλλει ο αγοραστής για να αποκτήσει το βιβλίο εκτός των καταστημάτων λιανικής πώλησης. Έτσι, είναι δυνατόν να επηρεάσει περισσότερο τους επιχειρηματίες άλλων κρατών μελών, για τους οποίους είναι πιο δύσκολο να παραδίδουν τα βιβλία που παραγγέλλονται εξ αποστάσεως. Ως εκ τούτου, η επιβολή μιας τέτοιας τιμής ενδέχεται να δυσχεράνει περισσότερο την πρόσβαση στην αγορά των βιβλίων που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη και συνιστά, κατά συνέπεια, μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό, κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Καταληκτικά, η επίμαχη γαλλική ρύθμιση πρέπει να αξιολογηθεί μόνο υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Το ΔΕΕ επιβεβαίωσε ότι εθνικός κανόνας με σκοπό τη «διαφύλαξη» της πολιτιστικής πολυμορφίας εξαιρείται μεν από τις Οδηγίες υπηρεσιών/ηλεκτρονικού εμπορίου, ωστόσο ένα τέτοιο μέτρο πρέπει να ελέγχεται βάσει της

ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και δεν προστατεύεται ως απλός «διακανονισμός πώλησης».

IV. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

Δικαιώματα εργαζομένων με σύμβαση ορισμένου χρόνου

Η αναδρομική χορήγηση προνομίου σε εκπαιδευτικούς που απασχολούνται με σύμβαση ορισμένου χρόνου επιτρέπεται μόνο εφόσον αυτοί εξακολουθούν να εργάζονται στο εκπαιδευτικό σύστημα, διαφορετικά μπορούν να ζητήσουν αποζημίωση υπό δίκαιες διαδικαστικές προϋποθέσεις

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – Οδηγία 1999/70/EK – συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP – ρήτρα 4 – αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων – επίδομα που χορηγείται με τη μορφή ηλεκτρονικής κάρτας για την υποστήριξη της συνεχούς κατάρτισης των εκπαιδευτικών και τη βελτίωση των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων – χορήγηση μόνο στους εκπαιδευτικούς που απασχολούνται με σχέση εργασίας αορίστου χρόνου – διάκριση εις βάρος των εκπαιδευτικών που απασχολούνται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου – εθνική νομολογία που αποκλείει την εκ των υστέρων χορήγηση του επίμαχου πλεονεκτήματος στους οικείους εκπαιδευτικούς εάν δεν εργάζονται πλέον στη δημόσια εκπαίδευση – υποκατάσταση, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, του δικαιώματος αποζημίωσης

ΔΕΕ C-654/24, Bariello, 29.01.2026, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: M. L. Arastey Sahún, Εισηγητής: B. Smulders, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2026:57 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαισίου για την εργασία ορισμένου χρόνου που περιλαμβάνεται στο παράρτημα της Οδηγίας 1999/70/EK. Ειδικότερα, τα πραγματικά περιστατικά είχαν ως εξής: η ενάγουσα της κύριας δίκης απασχολήθηκε ως εκπαιδευτικός ορισμένου χρόνου για τέσσερα χρόνια. Η σχετική εθνική νομοθεσία προβλέπει τη χορήγηση μίας ηλεκτρονικής κάρτας προς τους εκπαιδευτικούς, η οποία αντιστοιχεί σε ένα ποσό 500 ευρώ για κάθε σχολικό έτος, το οποίο χρησιμοποιείται καταρχάς για εκπαιδευτικούς σκοπούς (αγορά βιβλίων και εγχειριδίων, λογισμικού και εξοπλισμού κ.λπ.).

Ενόψει του γεγονότος ότι η εν λόγω κάρτα δεν χορηγήθηκε ποτέ στην ενάγουσα, η τελευταία άσκησε αγωγή ενώπιον του πρωτοδικείου Ραβέννας, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, προκειμένου να λάβει το ποσό που αντιστοιχεί στα τέσσερα έτη εργασίας της, δηλαδή ένα ποσό ύψους 2.000 ευρώ.

Το αιτούν δικαστήριο ανέφερε ότι, καταρχάς, η συγκεκριμένη κάρτα προορίζεται αποκλειστικά για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται με σύμβαση αορίστου χρόνου. Ωστόσο, σχετική διάταξη του ΔΕΕ (C-450/21, 18.05.2022) αναφέρει ότι ο νόμος αυτός αντιβαίνει στη ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου, καθόσον αποκλείει από το δικαίωμα χρήσης της κάρτας αυτής τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι απασχολούνται με σύμβαση ορισμένου χρόνου. Εντούτοις, από την πλευρά του, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο περιόρισε, με τη νομολογία του, τους όρους άσκησης ενδίκου βοηθήματος για τη χορήγηση της κάρτας, κρίνοντας, μεταξύ άλλων, ότι μόνον εκείνα τα πρόσωπα τα οποία, την ημερομηνία κατά την οποία το δικαστήριο αποφάνθηκε επί του δικαιώματός τους, εξακολουθούσαν να εργάζονται στη δημόσια εκπαίδευση δικαιούνται την εκ των υστέρων χορήγηση της κάρτας. Αντίθετα, αν ο εκπαιδευτικός έχει αποχωρήσει από τη δημόσια εκπαίδευση, όπως εν προκειμένω, τότε η υποχρέωση που σχετίζεται με την κρίσιμη κάρτα αποσβέννεται αναδρομικά. Όμως, ο πρώην εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη λόγω της μη χορήγησής της, απαίτηση που υπόκειται σε επιπλέον ουσιαστικές και δικονομικές προϋποθέσεις, όπως η απόδειξη της ύπαρξης συγκεκριμένης ζημίας.

Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες για το κατά πόσον οι προϋποθέσεις αυτές είναι σύμφωνες με τη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαισίου, δεδομένου ότι δεν εφαρμόζονται στους

εκπαιδευτικούς που απασχολούνται με σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου. Συγκεκριμένα, παρατήρησε ότι η επιβολή στον πρώην εκπαιδευτικό ορισμένου χρόνου της υποχρέωσης να πληροί ειδικές προϋποθέσεις για την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη λόγω της μη χορήγησης της επίμαχης ηλεκτρονικής κάρτας θα έθιγε την πρακτική αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου και θα υπονόμευε το δικαίωμα του εκπαιδευτικού σε πραγματική προσφυγή, όπως αυτό προστατεύεται από το άρθρο 47 του ΧΘΔ. Συνακόλουθα, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το ΔΕΕ να διευκρινίσει αν η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλασίου, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του ΧΘΔ, είναι σύμφωνη με τους προαναφερόμενους περιορισμούς που τίθενται αναφορικά με τη χορήγηση της κρίσιμης κάρτας και της αντίστοιχης αποζημίωσης στους εκπαιδευτικούς ορισμένου χρόνου.

Το ΔΕΕ εξέτασε, αρχικά, το παραδεκτό της αίτησης, δεδομένου ότι η Ιταλική Κυβέρνηση υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι το ερώτημα αφορά διαφορετική μεταχείριση στηριζόμενη όχι στην ορισμένου χρόνου διάρκεια της σχέσης εργασίας, αλλά στο γεγονός και μόνον ότι ο οικείος εκπαιδευτικός δεν εργάζεται πλέον στη δημόσια εκπαίδευση. Παράλληλα, ισχυρίζεται ότι η συμφωνία-πλαίσιο δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση της ενάγουσας, καθώς έχει αποχωρήσει από τη δημόσια εκπαίδευση. Το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι το αιτούν δικαστήριο εκκινεί από την παραδοχή ότι η ενάγουσα δεν εμπίπτει σε κατηγορία εκπαιδευτικών η οποία αποκλείεται από το δικαίωμα χρήσης της επίμαχης ηλεκτρονικής κάρτας. Ταυτόχρονα, έκρινε ότι το γεγονός ότι απώλεσε την ιδιότητα της εκπαιδευτικού δεν επηρεάζει την εφαρμογή της ρήτρας 4 στις περιόδους υπηρεσίας της, κατά τις οποίες υποστηρίζει ότι υπέστη διάκριση. Επομένως, η αίτηση έγινε δεκτή ως παραδεκτή.

Όσον αφορά την ουσία της αίτησης, το Δικαστήριο υπενθύμισε, αρχικά, ότι με την προαναφερόμενη διάταξη του στις 18 Μαΐου 2022 είχε κρίνει ότι η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλασίου έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιφυλάσσει τη χορήγηση της επίμαχης ηλεκτρονικής κάρτας μόνο στο μόνιμο διδακτικό προσωπικό και όχι στο διδακτικό προσωπικό ορισμένου χρόνου. Το κρίσιμο ζήτημα για το ΔΕΕ είναι να εξετάσει το κατά πόσον οι προϋποθέσεις που τίθενται από τη νομολογία του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου για την εκ των υστέρων αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης εκπαιδευτικού ορισμένου χρόνου (όπως η παραμονή στην υπηρεσία κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης) είναι σύμφωνες με τη ρήτρα 4.

Σε πρώτη φάση, το Δικαστήριο εξέτασε το κατά πόσον αυτή η δυσμενής μεταχείριση που αντιμετώπισε η ενάγουσα ως εργαζόμενη ορισμένου χρόνου έγινε σε σχέση με τα δεδομένα που ισχύουν για τους εργαζομένους αορίστου χρόνου. Αν η διαφορετική μεταχείριση βασίζεται σε κάποιο άλλο χαρακτηριστικό, τότε η ρήτρα 4 δεν εφαρμόζεται. Το ΔΕΕ παρατήρησε ότι δεν είναι σαφές αν η νομολογία του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου και οι προϋποθέσεις που επιβάλλει επί της άσκησης της κρίσιμης αγωγής εφαρμόζονται και επί των εργαζομένων αορίστου χρόνου και, επομένως, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να προβεί στις αναγκαίες επαληθεύσεις για το ζήτημα. Αν το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει ότι, πράγματι, οι παραπάνω προϋποθέσεις εφαρμόζονται μόνο όσον αφορά τους πρώην εκπαιδευτικούς ορισμένου χρόνου, τότε υπάρχει διακριτική μεταχείριση κατά την έννοια της ρήτρας 4. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να εξεταστεί αν αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί από την ύπαρξη αντικειμενικών λόγων. Αντίθετα, αν οι προϋποθέσεις εφαρμόζονται αδιακρίτως σε όλους τους εκπαιδευτικούς, τότε δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνεπάγονται διαφορετική μεταχείριση, κατά την έννοια της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλασίου.

Στη συνέχεια, το ΔΕΕ εξέτασε τις εν λόγω προϋποθέσεις υπό το πρίσμα της πρακτικής αποτελεσματικότητας της ρήτρας 4 και του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του ΧΘΔ. Στο σημείο αυτό, το ΔΕΕ τόνισε ότι, εφόσον το εθνικό καθεστώς που εφαρμόζεται στους εκπαιδευτικούς αορίστου χρόνου όσον αφορά τη χορήγηση της επίμαχης ηλεκτρονικής κάρτας παραμένει το μόνο έγκυρο σύστημα αναφοράς, πρέπει να εξασφαλίζεται στους εκπαιδευτικούς ορισμένου χρόνου η ίδια μεταχείριση με εκείνη που επιφυλάσσει αυτό το καθεστώς στους εργαζομένους αορίστου χρόνου. Για να εξασφαλιστεί η μεταχείριση αυτή, θα πρέπει να συνεκτιμηθούν όλα τα στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της εν λόγω εθνικής ρύθμισης, εξαρουμένων εκείνων που εισάγουν διάκριση, και από

τα οποία εξαρτάται η χορήγηση των προβλεπόμενων πλεονεκτημάτων. Πάντως, σύμφωνα με την Ιταλική Κυβέρνηση, σκοπός της χορήγησης της επίμαχης ηλεκτρονικής κάρτας είναι η συνεχής κατάρτιση των εκπαιδευτικών, κάτι που δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί μετά την αποχώρηση ενός εκπαιδευτικού, όπως εν προκειμένω.

Συνακόλουθα, ενόψει του παραπάνω σκοπού, το ΔΕΕ έκρινε ότι οι προϋποθέσεις σχετικά με τις αγωγές που ασκούνται για να αποκατασταθούν οι συνέπειες της αδικαιολόγητης άρνησης χορήγησης της κάρτας, εφόσον διαπιστωθεί ότι δεν εισάγουν διακρίσεις, δεν επηρεάζουν την πρακτική αποτελεσματικότητα και την αρχή της ίσης μεταχείρισης που κατοχυρώνεται στη ρήτρα 4. Αυτό ισχύει και για την προϋπόθεση ότι ο εκπαιδευτικός που ασκεί μια τέτοια αγωγή πρέπει να εξακολουθεί να εργάζεται στη δημόσια εκπαίδευση. Αν δεν ισχύει κάτι τέτοιο, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας του. Το Δικαστήριο παρατήρησε, στο σημείο αυτό, ότι, από τις πληροφορίες που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, δεν προκύπτει ότι τα ένδικα βοηθήματα που έχει στη διάθεσή της η ενάγουσα της κύριας δίκης για να προβάλλει το δικαίωμά της σε αποζημίωση δεν πληρούν τις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου. Σε κάθε περίπτωση, τα ένδικα βοηθήματα τα οποία αποσκοπούν στη διασφάλιση της προστασίας των παρεχόμενων από το δίκαιο της Ένωσης δικαιωμάτων δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκά από παρόμοια ένδικα βοηθήματα του εσωτερικού δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε πρέπει να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας). Εξάλλου, η κάρτα δεν αποτελεί μέρος της αμοιβής, αλλά λειτουργικό όφελος, οπότε ο περιορισμός της αναδρομικής χορήγησής της δεν υπονομεύει την αρχή της ίσης μεταχείρισης, υπό την προϋπόθεση, πάλι, ότι οι πρώην αορίστου και ορισμένου χρόνου εκπαιδευτικοί τυγχάνουν της ίδιας μεταχείρισης.

Επομένως, συνολικά, η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσου δεν αντιτίθεται στην εθνική νομοθεσία, σύμφωνα με την οποία η άσκηση αγωγής από πρώην εκπαιδευτικό ορισμένου χρόνου για την αποκατάσταση της ζημίας από τη μη χορήγηση οικονομικού πλεονεκτήματος εξαρτάται από ορισμένες προϋποθέσεις (παραμονή στην υπηρεσία κατά την έκδοση απόφασης και απόδειξη ειδικής ζημίας), εφόσον οι προϋποθέσεις αυτές ισχύουν και για τους εκπαιδευτικούς αορίστου χρόνου και είναι σύμφωνες με τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

Απασχόληση ορισμένου χρόνου

Η συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από ανώτατο εθνικό δικαστήριο, η οποία, σε περίπτωση καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου στον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, δεν προβλέπει τη μετατροπή των εν λόγω συμβάσεων σε μία σύμβαση αορίστου χρόνου, αλλά μόνο τη χορήγηση αποζημίωσης για την προκληθείσα ζημία, με απλουστευμένο βάρος απόδειξης

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – Οδηγία 1999/70/EK – συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP – συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου στον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής – εργαζόμενη που απασχολείται βάσει διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου – ρήτρα 5 – μέτρα για την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου – εθνική ρύθμιση η οποία δεν επιτρέπει επαναχαρακτηρισμό της σύμβασης εργασίας, αλλά προβλέπει, μεταξύ άλλων, την αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας

ΔΕΕ C-668/24, Fondazione Teatro alla Scala di Milano, 29.01.2026, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: J. Passer, Εισηγητής: B. Smulders, Γεν. Εισαγγελέας: R. Norkus, ECLI:EU:C:2026:60 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία των ρητρών 4 και 5 της συμφωνίας-πλαίσου για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία ενσωματώθηκε στο παράρτημα της Οδηγίας 1999/70/EK σχετικά

με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP.

Ειδικότερα, η ενάγουσα της κύριας δίκης εργάστηκε ως μπαλαρίνα στο Ίδρυμα «Σκάλα του Μιλάνο» (στο εξής: Ίδρυμα) από το 2014 ως το 2019. Μετά από μία πρώτη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας ορισμένου χρόνου στο πλαίσιο της οποίας εργάστηκε ως μαθητευόμενη στο Ίδρυμα από τον Νοέμβριο του 2014 μέχρι τον Ιανουάριο του 2015, συνήψε διαδοχικές συμβάσεις ως αυτοαπασχολούμενη μέχρι το 2019. Η ενάγουσα θεώρησε ότι προσέφερε την εργασία της υπό τους ίδιους όρους με τους αντίστοιχους εργαζομένους αορίστου χρόνου και προσέφυγε ενώπιον του πρωτοδικείου του Μιλάνου, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, επικαλούμενη τον παράνομο χαρακτήρα των συμβάσεων που υπέγραψε ως αυτοαπασχολούμενη. Συνακόλουθα, αιτήθηκε τον επαναχαρακτηρισμό της σχέσης εργασίας της ως εξαρτημένης και ζήτησε την επαναπρόσληψή της, λόγω της καταχρηστικότητας των διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.

Το αιτούν δικαστήριο ανέφερε, αρχικά, ότι τα πραγματικά περιστατικά της κρίσιμης υπόθεσης είναι ταυτόσημα με προγενέστερες διαδικασίες που κίνησαν επίσης χορευτές του Ιδρύματος. Σε εκείνες τις υποθέσεις, πράγματι το δικαστήριο είχε διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβάσεων ορισμένου χρόνου και αναγνώρισε ότι οι σχέσεις εργασίας ήταν στην πραγματικότητα εξαρτημένες. Ωστόσο, δεν διέταξε την επαναπρόσληψη των εργαζομένων, διότι η δυνατότητα μετατροπής σε σύμβαση αορίστου χρόνου αποκλείστηκε κατόπιν σχετικής νομολογίας του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου για τον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής. Συγκεκριμένα, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο είχε κρίνει ότι η μετατροπή της σύμβασης ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου δεν αποτελεί μέρος των κυρώσεων τις οποίες προβλέπει η εθνική νομοθεσία που εφαρμόζεται στα ιδρύματα λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής και το μόνο αντιστάθμισμα είναι η δυνατότητα χορήγησης αποζημίωσης.

Το αιτούν δικαστήριο εξέφρασε αμφιβολίες για τη συμβατότητα της νομολογίας αυτής με τη νομολογία του ΔΕΕ και, συγκεκριμένα, την απόφαση *Sciotto* (C-331/17, 25.10.2018), στην οποία το Δικαστήριο ανέφερε ότι η μετατροπή της σύμβασης ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου είναι το μόνο μέτρο που μπορεί να διασφαλίσει την τήρηση της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαισίου σε περίπτωση καταχρηστικής χρησιμοποίησης διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα ενώπιον του ΔΕΕ, ζητώντας από το τελευταίο να διευκρινίσει αν η συμφωνία-πλαίσιο (ρήτρες 4 και 5) αντιτίθεται στην εθνική ρύθμιση για την κατάχρηση διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, όπως αυτή ερμηνεύεται από το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο ειδικά για τον κλάδο λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, όπως προαναφέρθηκε.

Αρχικά, το ΔΕΕ εξέτασε το παραδεκτό της αίτησης προδικαστικής απόφασης, δεδομένου ότι το Ίδρυμα και η Ιταλική Κυβέρνηση ισχυρίστηκαν ότι το αιτούν δικαστήριο δεν αποσαφήνισε τη σχέση ανάμεσα στις διατάξεις του ενωσιακού δικαίου και την επίμαχη για την κύρια δίκη εθνική νομοθεσία. Το Δικαστήριο, παραθέτοντας το σκεπτικό της αίτησης προδικαστικής απόφασης του αιτούντος δικαστηρίου, έκρινε ότι το προδικαστικό ερώτημα δεν είναι υποθετικού χαρακτήρα, ενώ ανέφερε ότι η πιθανή ύπαρξη πάγιας νομολογίας του επί ζητήματος ενωσιακού δικαίου μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει στην έκδοση σχετικής διάταξης, αλλά δεν επηρεάζει το παραδεκτό της αίτησης. Ωστόσο, εντόπισε ότι το προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο κατά το μέρος που αφορά την ερμηνεία της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαισίου, η οποία αναφέρεται στην απαγόρευση διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος των εργαζομένων ορισμένου χρόνου σε σχέση με τους εργαζόμενους αορίστου χρόνου. Εν προκειμένω, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι η διαφορά της κύριας δίκης αφορά τη διαφορετική μεταχείριση ανάμεσα στους εργαζόμενους ορισμένου χρόνου στον κλάδο της λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής και τους εργαζόμενους ορισμένου χρόνου σε άλλους ιδιωτικούς κλάδους, κάτι που όμως δεν εμπίπτει στο περιεχόμενο της ρήτρας 4.

Όσον αφορά το ουσιαστικό τμήμα της αίτησης, σε πρώτη φάση το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι η ρήτρα 5 αποσκοπεί στην αποτροπή της κατάχρησης διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου

χρόνου, χωρίς να προβλέπει συγκεκριμένες κυρώσεις στην περίπτωση που εντοπιστεί μια τέτοια κατάχρηση. Η επιβολή των κυρώσεων αυτών εξαρτάται από τις εθνικές αρχές των κρατών μελών, οι οποίες πρέπει να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας. Επιπλέον, οι κυρώσεις πρέπει να είναι αποτελεσματικές και να παρέχουν ισοδύναμες εγγυήσεις για την προστασία των εργαζομένων. Πάντως, σύμφωνα με το Δικαστήριο, η μετατροπή διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου δεν είναι υποχρεωτική σε περίπτωση κατάχρησης. Με άλλα λόγια, δεν επιβάλλεται μια τέτοια υποχρέωση στα κράτη μέλη από τη συμφωνία-πλαίσιο όσον αφορά εθνική νομοθεσία που έχει εφαρμογή στον κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, κάτι που το Δικαστήριο τόνισε στην απόφαση *Sciotto*.

Επομένως, η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαισίου δεν αντιτίθεται, κατ' αρχήν, σε εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία απαγορεύει, στον συγκεκριμένο κλάδο των ιδρυμάτων λυρικής τέχνης και συμφωνικής μουσικής, την αυτόματη μετατροπή μιας σύμβασης εργασίας ορισμένου χρόνου σε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου σε περίπτωση καταχρηστικής χρησιμοποίησης.

Ωστόσο, συνεχίζει το Δικαστήριο, η ίδια εθνική ρύθμιση που απαγορεύει την παραπάνω δυνατότητα, θα πρέπει να προβλέπει κάποια άλλη, εξίσου αποτελεσματική, κύρωση για την αποτροπή της κατάχρησης που επιδιώκει η ρήτρα 5. Τα εθνικά δικαστήρια είναι αυτά τα οποία είναι καταρχάς αρμόδια για να κρίνουν αν υπάρχει πράγματι μια τέτοια κύρωση στο εθνικό δίκαιο, όμως το ΔΕΕ μπορεί να παρέχει διευκρινίσεις που θα τα καθοδηγήσουν κατάλληλα. Συνακόλουθα, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι το αιτούν δικαστήριο ανέφερε στην αίτησή του ότι η κρίσιμη εθνική ρύθμιση προβλέπει δύο διακριτά μέτρα, δηλαδή την αποζημίωση της προκληθείσας ζημίας και τη δυνατότητα στοιχειοθέτησης της ευθύνης των διευθυντικών στελεχών του οικείου ιδρύματος λυρικής τέχνης ή συμφωνικής μουσικής.

Όσον αφορά το πρώτο μέτρο, το εθνικό δίκαιο εγγυάται τη χορήγηση ελάχιστης αποζημίωσης η οποία κυμαίνεται μεταξύ 2,5 και 12 μηνιαίων μισθών, με την επιφύλαξη της απόδειξης μεγαλύτερης ζημίας. Μάλιστα, η ζημία προσδιορίζεται βάσει τεκμηρίου. Κατά το Δικαστήριο, μια τέτοια κύρωση μπορεί να συνιστά αποτελεσματικό μέτρο για τους σκοπούς της ρήτρας 5, καθώς, λαμβανομένων υπόψη των εγγενών δυσκολιών της απόδειξης της απώλειας ευκαιρίας, ένας μηχανισμός τεκμηρίων παρέχει τη δυνατότητα εξάλειψης των συνεπειών μιας τέτοιας παραβίασης του ενωσιακού δικαίου. Η εξειδίκευση των κανόνων ελάφρυνσης του βάρους απόδειξης από την εθνική πράξη νομοθετικού περιεχομένου 59 (η οποία ωστόσο δεν εφαρμόζεται *rationae temporis* στην υπόθεση της κύριας δίκης) συμβάλλει περαιτέρω στην αποτελεσματικότητα του μέτρου.

Επιπλέον, αναφορικά με το ύψος της αποζημίωσης που μπορεί να χορηγηθεί, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, η σχετική εθνική ρύθμιση δεν πρέπει να προβλέπει ανώτατο όριο αποζημίωσης, δεδομένου ότι μια τέτοια πρόβλεψη δεν θα είχε αποτρεπτικό χαρακτήρα για τον εργοδότη. Εν προκειμένω, όπως προαναφέρθηκε, το εθνικό δίκαιο προβλέπει ένα ελάχιστο όριο αποζημίωσης (μεταξύ 2,5 και 12 μηνιαίων μισθών), χωρίς ανώτατο όριο, καθόσον ο εργαζόμενος έχει τη δυνατότητα να αποδείξει ότι υπέστη μεγαλύτερη ζημία, κάτι που συμβάλλει στον αναλογικό και αποτελεσματικό χαρακτήρα της εν λόγω κύρωσης.

Όσον αφορά το δεύτερο μέτρο, δηλαδή τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης των διευθυντικών στελεχών του εκάστοτε ιδρύματος λυρικής τέχνης για την οικονομική ζημία που προκλήθηκε στο Δημόσιο εκ προθέσεως ή από βαριά αμέλεια, λόγω της κατάχρησης των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν η στοιχειοθέτηση της ευθύνης αυτής έχει αρκούντως αποτελεσματικό και αποτρεπτικό χαρακτήρα ώστε να διασφαλίζεται η πλήρης αποτελεσματικότητα της συμφωνίας-πλαισίου. Το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει, στην περίπτωση αυτή, να λάβει υπόψη αν προβλέπεται η άρνηση χορήγησης στο διευθυντικό στέλεχος οποιασδήποτε έκτακτης αμοιβής λόγω επίτευξης παράνομου αποτελέσματος και/ή τη συνεκτίμηση της ευθύνης αυτής στο πλαίσιο της ανανέωσης της σύμβασης του διευθυντικού στελέχους.

Σε κάθε περίπτωση, ακόμη και αν το αιτούν δικαστήριο δεν κρίνει ότι οι δύο παραπάνω προβλεπόμενες κυρώσεις είναι επαρκώς αποτελεσματικές, οφείλει να ερμηνεύσει το εθνικό δίκαιο κατά τρόπο που να διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα της Οδηγίας 1999/70 και να καταλήξει σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που επιδιώκει η Οδηγία αυτή. Η υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να αναφέρεται στο περιεχόμενο μιας Οδηγίας όταν ερμηνεύει και εφαρμόζει το εθνικό δίκαιο έχει ως όρια τις γενικές αρχές του δικαίου, ιδίως τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της μη αναδρομικότητας, και δεν μπορεί να αποτελέσει έρεισμα για την *contra legem* ερμηνεία των εθνικών διατάξεων.

Συνολικά, επομένως, το ΔΕΕ έκρινε ότι η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαίσιο δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που απαγορεύει τη μετατροπή σύμβασης ορισμένου χρόνου σε σύμβαση αορίστου χρόνου σε περίπτωση κατάχρησης διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, εφόσον οι κυρώσεις που προβλέπονται (αποζημίωση με ελαφρύτερο βάρος απόδειξης και στοιχειοθέτηση ευθύνης διευθυντικών στελεχών του Ιδρύματος) κριθούν ως αποτελεσματικές και αναλογικές από το αιτούν δικαστήριο.

V. ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Μεταναστευτική πολιτική

Υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει ο Frontex στον τομέα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και βάρος απόδειξης στο πλαίσιο εξέτασης αγωγής εξωσυμβατικής ευθύνης για ζημία από πρακτικές συνοπτικής επαναπροώθησεως (pushback) προς τρίτη χώρα στο Αιγαίο Πέλαγος

αίτηση αναιρέσεως – κοινή πολιτική στον τομέα του ασύλου και της μετανάστευσης – Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1896 – ευρωπαϊκή ολοκληρωμένη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή – Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex) – υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει ο Frontex στον τομέα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων – πρακτικές συνοπτικής επαναπροώθησεως (pushback) προς τρίτη χώρα στο Αιγαίο Πέλαγος – εξωσυμβατική ευθύνη του Frontex – πραγματική και βεβαία ζημία – βάρος αποδείξεως – αποτελεσματική δικαστική προστασία – αρχή αποδείξεως – υποχρέωση του ΓεΔΕΕ να διερευνήσει την υπόθεση

ΔΕΕ C-136/24 P, Hamoudi κατά Frontex, 18.12.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: B. Smulders, Γεν. Εισαγγελέας: R. Norkus, ECLI:EU:C:2025:977 – Αίτηση αναιρέσεως

Με την αίτηση αναιρέσεως, ο Alaa Hamoudi ζητεί την αναίρεση της διατάξεως του ΓεΔΕΕ της 13ης Δεκεμβρίου 2023, *Hamoudi κατά Frontex* (T-136/22, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, ECLI:EU:T:2023:821), με την οποία το ΓεΔΕΕ απέρριψε την ασκηθείσα δυνάμει του άρθρου 268 ΣΛΕΕ αγωγή του νυν αναιρεσειόντος με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που ισχυρίζεται ότι υπέστη συνεπεία παραβιάσεων του δικαίου της Ένωσης στις οποίες υπέπεσε ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex) στο πλαίσιο μέτρων απελάσεως τα οποία είχαν λάβει οι ελληνικές αρχές έναντι του αναιρεσειόντος.

Ο αναιρεσειών, Σύριος υπήκοος που ισχυρίστηκε ότι είχε υποβληθεί σε ομαδική απέλαση από τη νήσο Σάμο προς την Τουρκία στις 28 και 29 Απριλίου 2020, άσκησε αγωγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ βάσει των άρθρων 268 και 340 ΣΛΕΕ, ζητώντας αποζημίωση ύψους 500.000 ευρώ για μη υλική ζημία αποδιδόμενη στη φερόμενη παράνομη συμπεριφορά του Frontex στο πλαίσιο των επιχειρήσεών του στο Αιγαίο Πέλαγος. Τα αιτήματά του θεμελιώνονταν σε φερόμενες παραβιάσεις των άρθρων 38, 46 και 80 του Κανονισμού 2019/1896, καθώς και διατάξεων του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Παράλληλα, αιτήθηκε τη λήψη μέτρων οργάνωσης της διαδικασίας και ανακριτικών μέτρων προκειμένου να αναγκαστεί ο Frontex να προσκομίσει

σχετικά επιχειρησιακά έγγραφα, και ζήτησε τη διεξαγωγή ακροαματικής διαδικασίας. Το ΓεΔΕΕ απέρριψε την αγωγή με αιτιολογημένη διάταξη δυνάμει του άρθρου 126 του Κανονισμού Διαδικασίας του, κρίνοντας ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε ο αναιρεσείων, αποτελούμενα από την ίδια του την κατάθεση μάρτυρα, ένα άρθρο του Bellingcat και φωτογραφικά στιγμιότυπα οθόνης, ήταν προδήλως ανεπαρκή για να αποδείξουν την πραγματική ζημία στον απαιτούμενο βαθμό, με αποτέλεσμα η προϋπόθεση περί πραγματικής ζημίας να θεωρείται σαφώς ανεκπλήρωτη και να καθίσταται δέουσα η εξέταση των λοιπών προϋποθέσεων εξωσυμβατικής ευθύνης.

Το ΔΕΕ, συνεδριάζον ως Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως, ξεκίνησε την εκτίμησή του εξετάζοντας τρεις ξεχωριστούς ισχυρισμούς απαραδέκτου που προέβαλε ο Frontex κατά της αίτησης αναιρέσεως. Ο πρώτος ισχυρισμός αφορούσε την αποτυχία του αναιρεσείοντος να προσδιορίσει με επαρκή ακρίβεια τις παραγράφους της προσβαλλόμενης διάταξης που αμφισβητούσε, όπως απαιτεί το άρθρο 256 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ και το άρθρο 169 παρ. 2 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό αυτό, κρίνοντας ότι ο αναιρεσείων είχε εκθέσει, με επαρκή συνοχή και σαφήνεια, τα ουσιώδη στοιχεία στα οποία στηριζόταν ο λόγος αναιρέσεώς του και είχε προσδιορίσει, σε κάθε μέρος αυτού, τις συγκεκριμένες παραγράφους που θεωρούσε ότι πάσχουν από πλάνη περί το δίκαιο. Ο δεύτερος ισχυρισμός αφορούσε την παρουσίαση ζητημάτων πραγματικού ως ζητημάτων νομικού. Το Δικαστήριο απέρριψε και αυτόν τον λόγο, κρίνοντας ότι η κατανομή του βάρους απόδειξης συνιστά νομικό ζήτημα, ανεξαρτήτως των τυχόν επιπτώσεων της στις πραγματικές διαπιστώσεις, και ότι οι ισχυρισμοί περί στρέβλωσης αποδεικτικών στοιχείων αναπτύσσονται με επαρκή συγκεκριμένη εξειδίκευση ώστε να μην αποτελούν αίτημα επανεκτίμησης των πραγματικών περιστατικών. Ο τρίτος ισχυρισμός, κατά τον οποίο ο αναιρεσείων απλώς επαναλάμβανε τα πρωτόδικα επιχειρήματά του, απορρίφθηκε επίσης, καθώς ο αναιρεσείων είχε αναπτύξει συγκεκριμένα επιχειρήματα αποβλέποντα στον εντοπισμό πλανών περί το δίκαιο στην προσβαλλόμενη διάταξη. Η αίτηση αναιρέσεως κηρύχθηκε, συνεπώς, παραδεκτή στο σύνολό της.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο ξεκίνησε με μια σειρά προκαταρκτικών παρατηρήσεων. Υπενθύμισε ότι ο Frontex, ως οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φέρει, βάσει του άρθρου 7 παρ. 4 του Κανονισμού 2019/1896, πλήρη ευθύνη και λογοδοσία για κάθε απόφαση που λαμβάνει και για κάθε δραστηριότητα για την οποία είναι αποκλειστικά υπεύθυνος. Το άρθρο 97 παρ. 4 του ίδιου Κανονισμού, το οποίο εξειδικεύει το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, ορίζει ότι ο Frontex υποχρεούται να αποκαθιστά, σύμφωνα με τις γενικές αρχές που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών, κάθε ζημία που προκαλείται από τις υπηρεσίες του ή από το προσωπικό του κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι η εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης δημιουργείται μόνο εφόσον πληρούνται τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις: επαρκώς κατάφωρη παραβίαση κανόνα δικαίου που απονέμει δικαιώματα σε ιδιώτες, ύπαρξη πραγματικής ζημίας και ύπαρξη άμεσου αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παραβίασης και της ζημίας. Η προϋπόθεση της πραγματικής ζημίας, ειδικότερα, απαιτεί η ζημία για την οποία ζητείται αποζημίωση να είναι πραγματική και βέβαιη.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξέτασε τους κανόνες που διέπουν το βάρος απόδειξης και τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων στις διαδικασίες εξωσυμβατικής ευθύνης. Κατ' αρχήν, το βάρος απόδειξης ότι πληρούνται όλες οι αναγκαίες προϋποθέσεις φέρει ο διάδικος που προβάλλει την ύπαρξη τέτοιας ευθύνης. Ωστόσο, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η εφαρμογή των κανόνων αυτών δεν μπορεί να υπονομεύει την αποτελεσματική δικαστική προστασία που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη, δεν μπορεί να επιβάλλει στο μέρος βάρους απόδειξης υπέρμετρα δυσχερές ή αδύνατο να εκπληρωθεί, ήτοι *probatio diabolica*, και δεν μπορεί να θέτει εν αμφιβόλω την αρχή της ισότητας των όπλων, η οποία απαιτεί κάθε μέρος να έχει εύλογη ευκαιρία να παρουσιάσει την υπόθεσή του χωρίς ουσιαστικό μειονέκτημα έναντι του

αντιδίκου. Στις περιπτώσεις όπου η εφαρμογή των συνήθων αποδεικτικών κανόνων, υπό τις ειδικές περιστάσεις της διαφοράς, γεννά τέτοιο υπέρμετρο βάρος, οι κανόνες αυτοί πρέπει να προσαρμόζονται αναλόγως. Το Δικαστήριο επισήμανε περαιτέρω ότι το ΓεΔΕΕ διαθέτει ευρείες ανακριτικές εξουσίες, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας λήψης μέτρων οργάνωσης της διαδικασίας και ανακριτικών μέτρων, διαταγής παραγωγής εγγράφων, εξέτασης μαρτύρων ενόρκως και διεξαγωγής ακροαματικής διαδικασίας, τις οποίες οφείλει να ασκεί σε πλήρη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις του άρθρου 47 του Χάρτη. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις όπου οι τυπικοί αποδεικτικοί κανόνες δεν επαρκούν για την εξασφάλιση αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, το ΓεΔΕΕ υποχρεούται να κάνει χρήση αυτών των εξουσιών για να συμπληρώσει τις πληροφορίες που διαθέτει, και δεν μπορεί να απορρίπτει αιτήματα λόγω έλλειψης αποδείξεων εάν είναι σε θέση να άρει κάθε αβεβαιότητα ως προς την ορθότητά τους μέσω ανακριτικών μέτρων ή να αιτιολογήσει γιατί ένα αιτηθέν έγγραφο δεν θα μπορούσε, σε κάθε περίπτωση, να επηρεάσει την έκβαση της δίκης.

Υπό αυτό το πρίσμα, το Δικαστήριο εξέτασε εάν οι ειδικές περιστάσεις της υπό κρίση υπόθεσης απαιτούσαν προσαρμογή του βάρους απόδειξης. Εντόπισε τρία στοιχεία ιδιαίτερης σημασίας. Πρώτον, το φερόμενο επεισόδιο αφορούσε επιχείρηση επαναπροώθησης, χαρακτηριζόμενη από τη σημαντική ευαλωτότητα των θιγόμενων προσώπων, την απουσία ταυτοποίησης και εξατομικευμένης μεταχείρισής τους από τις αρχές, και την πρακτική αδυναμία, ιδίως όταν κατασχέθηκαν τα κινητά τους τηλέφωνα, συλλογής αποδεικτικών στοιχείων επί τόπου. Δεύτερον, ο Frontex συμμετείχε, κατά τον κρίσιμο χρόνο, σε δύο τρέχουσες επιχειρησιακές δραστηριότητες στη σχετική γεωγραφική ζώνη: την ταχεία επέμβαση στα σύνορα στο Αιγαίο Πέλαγος και την κοινή επιχείρηση «Ποσειδών». Τρίτον, λαμβανομένων υπόψη των εκτεταμένων καθηκόντων παρακολούθησης, συλλογής επιχειρησιακών δεδομένων και εποπτείας που υπέχει ο Frontex βάσει του Κανονισμού 2019/1896, καθώς και της υποχρέωσής του να εφαρμόζει το κεκτημένο της Ένωσης στον τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα εξωτερικά σύνορα, ο οργανισμός αυτός ήταν, κατ' αρχήν, πιθανόν να διαθέτει πληροφορίες σχετικές με την ύπαρξη επαναπροωθήσεων στις επιχειρησιακές ζώνες στις οποίες δραστηριοποιούνταν. Η απαίτηση από τα θύματα τέτοιων επιχειρήσεων να προσκομίσουν αναντίρρητη απόδειξη θα χορηγούσε ουσιαστικώς ασυλία στον Frontex και θα στερούσε από τα άτομα αυτά κάθε ουσιαστική έννομη προστασία, θέτοντας σε κίνδυνο τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνουν τα άρθρα 18, 19 και 47 του Χάρτη. Το Δικαστήριο κατέληξε, σε συνέπεια με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επί συλλογικών απελάσεων, ιδίως *N.D. και N.T. κατά Ισπανίας, M.H. και λοιποί κατά Κροατίας*, και *A.R.E. κατά Ελλάδας*, ότι αρκεί για τα πρόσωπα που ισχυρίζονται ότι υπήρξαν θύματα επαναπροώθησης, στην οποία συμμετείχε ο Frontex, να προσκομίσουν *prima facie* αποδεικτικά στοιχεία ότι η επιχείρηση αυτή πραγματοποιήθηκε και ότι ήταν παρόντα σε αυτή, αρκούσης προς τούτο μιας λεπτομερούς, εξειδικευμένης και συνεκτικής διήγησης των επίμαχων γεγονότων.

Αφού καθόρισε το εφαρμοστέο πρότυπο, το Δικαστήριο εκτίμησε εάν ο αναιρεσείων είχε πράγματι προσκομίσει *prima facie* αποδεικτικά στοιχεία. Διαπίστωσε ότι η κατάθεσή του, η οποία περιείχε λεπτομερή και συνεκτική περιγραφή της διέλευσής του στη Σάμο και της επακόλουθης επαναπροώθησης, αρκούσε για τον σκοπό αυτό, υπό την προϋπόθεση ότι αξιολογούνταν λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των σχετικών αποδεικτικών στοιχείων και όχι βάσει της γενικής, και νομικώς εσφαλμένης, αρχής ότι η κατάθεση του ίδιου του διαδίκου έχει εκ προοιμίου μικρή αποδεικτική αξία. Το άρθρο του Bellingcat, το οποίο περιέγραφε γεγονότα συνεπή με τον ισχυρισμό του αναιρεσείοντος, καθώς και τα φωτογραφικά στιγμιότυπα οθόνης που περιλαμβάνονταν σε αυτό, ενίσχυαν περαιτέρω την *prima facie* απόδειξη. Στο σύνολό τους, τα στοιχεία αυτά συγκροτούσαν συνεκτικό αποδεικτικό σώμα που δεν μπορούσε να ανατραπεί απλώς από τον ισχυρισμό του Frontex ότι δεν είχε λάβει γνώση

οποιοδήποτε επεισοδίου, ιδίως υπό το πρίσμα των υποχρεώσεων του παρακολούθησης και των πληροφοριών που όφειλε, κατ' αρχήν, να διαθέτει.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε, συνεπώς, ότι το ΓεΔΕΕ είχε υποπέσει σε πλάνη περί το δίκαιο απαιτώντας αναντίρρητη απόδειξη αντί *prima facie* αποδεικτικών στοιχείων, και ότι η πλάνη αυτή κατέστησε άνευ ουσίας το σύνολο της εκτίμησής του ως προς τα αποδεικτικά στοιχεία. Διαπίστωσε επίσης ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη απορρίπτοντας την αγωγή ως προδήλως αβάσιμη δυνάμει του άρθρου 126 του Κανονισμού Διαδικασίας του, χωρίς να έχει προηγουμένως λάβει τα αναγκαία μέτρα για την επαρκή έρευνα της υπόθεσης, συμπεριλαμβανομένης της διεκπεραίωσης των πολλαπλών αιτημάτων του αναιρεσειόντος για μέτρα οργάνωσης διαδικασίας και ανακριτικά μέτρα. Τα αιτήματα αυτά, για την προσκόμιση επιχειρησιακών σχεδίων και σχετικής αλληλογραφίας αναφορικά με την επέμβαση στο Αιγαίο, της έκθεσης OLAF, των εκθέσεων JORA, και τη διεξαγωγή ακροαματικής διαδικασίας στην οποία ο αναιρεσειών θα μπορούσε να καταθέσει ενόρκως, υποστηρίζονταν επαρκώς από ελάχιστες πληροφορίες που τεκμηριώναν τη χρησιμότητά τους για τις ανάγκες της δίκης και δεν μπορούσαν νομίμως να απορριφθούν με το μοναδικό επιχείρημα ότι τα ήδη προσκομισθέντα αποδεικτικά στοιχεία ήταν προδήλως ανεπαρκή. Σημειώνεται ότι η έκθεση OLAF, που είχε μερικώς διαρρεύσει μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, αναφερόταν ρητώς σε επιχειρήσεις συλλογικής απέλασης στις 28 και 29 Απριλίου 2020 και επιβεβαίωνε την αξιοπιστία του άρθρου Bellingcat σε σχέση με τα γεγονότα αυτά ειδικότερα. Επί αυτών των βάσεων, ο μοναδικός λόγος αναιρέσεως έγινε δεκτός, η προσβαλλόμενη διάταξη αναιρέθηκε και η υπόθεση αναπέμφθηκε ενώπιον του ΓεΔΕΕ, προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί της αγωγής του αναιρεσειόντος.

Δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις

Καθορισμός της κατά τόπον αρμοδιότητας δικαστηρίου ενός κράτους μέλους για την εκδίκαση αντιπροσωπευτικής αγωγής με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας την οποία προξένησαν αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορές συνιστάμενες στη χρέωση από τον διαχειριστή διαδικτυακής πλατφόρμας, η οποία απευθύνεται σε όλους τους χρήστες σε ένα κράτος μέλος

προδικαστική παραπομπή – διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – Κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 – άρθρο 7, σημείο 2 – ειδική δωσιδικία των ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας – καθορισμός της κατά τόπον αρμοδιότητας δικαστηρίου ενός κράτους μέλους – τόπος όπου συνέβη το ζημιόγνο γεγονός – τόπος επέλευσης της ζημίας – αντιπροσωπευτική αγωγή με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας την οποία προξένησαν αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορές συνιστάμενες στη χρέωση από τον διαχειριστή διαδικτυακής πλατφόρμας, η οποία απευθύνεται σε όλους τους χρήστες σε ένα κράτος μέλος, υπερβολικών προμηθειών επί του τιμήματος των εφαρμογών και των ψηφιακών προϊόντων που διατίθενται προς πώληση μέσω της εν λόγω πλατφόρμας – αγωγή η οποία ασκήθηκε από νομιμοποιούμενο φορέα για την υπεράσπιση των συλλογικών συμφερόντων πλειόνων χρηστών οι οποίοι δεν προσδιορίζονται, αλλά μπορούν να προσδιοριστούν

ΔΕΕ C-34/24, Stichting Right to Consumer Justice και Stichting App Stores Claims, 02.12.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγήτρια: O. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2025:936 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7, σημείο 2, του Κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το rechtbank Amsterdam (πρωτοδικείο Άμστερνταμ, Κάτω Χώρες) στο πλαίσιο ενδίκων διαφορών μεταξύ, αφενός, δύο ολλανδικών ιδρυμάτων που εδρεύουν στο Άμστερνταμ (Κάτω Χώρες), ήτοι του

Stichting Right to Consumer Justice και του Stichting App Stores Claims, και, αφετέρου, των Apple Distribution International Ltd, ιρλανδικής εταιρείας, και Apple Inc., αμερικανικής εταιρείας (στο εξής, από κοινού: Apple), με αντικείμενο αγωγές με αίτημα να αναγνωριστεί ότι η συμπεριφορά των εναγομένων της κύριας δίκης είναι αντίθετη προς τον ανταγωνισμό και να υποχρεωθούν αυτές να αποκαταστήσουν τη ζημία την οποία φέρεται ότι προξένησε η συμπεριφορά τους αυτή.

Η Apple Inc., μητρική εταιρεία της Apple Distribution International, η οποία ενεργεί ως αντιπρόσωπος και αποκλειστικός διανομέας της Apple εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατασκευάζει σειρά φορητών συσκευών που λειτουργούν με το λειτουργικό σύστημα iOS. Από το 2009, οι συσκευές iOS διαθέτουν προεγκατεστημένο το App Store ως αποκλειστική πλατφόρμα μέσω της οποίας διατίθενται εφαρμογές και ψηφιακά προϊόντα εντός εφαρμογών. Οι προγραμματιστές που επιθυμούν να διαθέσουν τις εφαρμογές τους μέσω του App Store υποχρεούνται να συνάπτουν σύμβαση με την Apple, η οποία παρακρατεί προμήθεια μεταξύ 15% και 30% επί της τιμής πώλησης. Οι χρήστες που βρίσκονται στις Κάτω Χώρες και προσπελαίνουν την πλατφόρμα μέσω Apple ID συνδεδεμένου με τη χώρα αυτή κατευθύνονται αυτομάτως στο App Store NL, έκδοση της πλατφόρμας που λειτουργεί στην ολλανδική γλώσσα και έχει σχεδιαστεί ειδικά για την ολλανδική αγορά.

Δύο ιδρύματα ολλανδικού δικαίου, η Stichting Right to Consumer Justice και η Stichting App Stores Claims, άσκησαν αντιπροσωπευτικές αγωγές ενώπιον του πρωτοδικείου Άμστερνταμ κατά της Apple, ζητώντας τόσο τη διαπίστωση αντίθετης προς τον ανταγωνισμό συμπεριφοράς όσο και την επιδίκαση αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε. Οι αιτούσες υποστήριξαν ότι η Apple κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά διανομής εφαρμογών για συσκευές iOS και καταχράται τη θέση της αυτή, κατά παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, επιβάλλοντας υπερβολική προμήθεια ύψους 30%, ενώ παράλληλα παραβιάζει το άρθρο 101 ΣΛΕΕ μέσω κάθετων ρυθμίσεων καθορισμού τιμών.

Η Apple αμφισβήτησε τη δικαιοδοσία του αιτούντος δικαστηρίου, υποστηρίζοντας ότι κανένα ουσιώδες στοιχείο του επικαλούμενου ζημιογόνου γεγονότος δεν είχε λάβει χώρα στις Κάτω Χώρες ή, ειδικότερα, στο Άμστερνταμ. Το αιτούν δικαστήριο θεμελίωσε τη διεθνή δικαιοδοσία του βάσει του άρθρου 7 παρ. 2 του Κανονισμού 1215/2012 επί δύο λόγων: οι Κάτω Χώρες αποτελούσαν τόσο την αγορά που επηρεάστηκε από την αντιανταγωνιστική συμπεριφορά όσο και το έδαφος εντός του οποίου οι χρήστες υπέστησαν ζημία, καθώς είχαν πραγματοποιήσει τις αγορές τους μέσω ολλανδικών τραπεζικών λογαριασμών. Παρέμενε, ωστόσο, αβέβαιο αν η αρμοδιότητά του εκτεινόταν, σε τοπικό επίπεδο, σε χρήστες κατοικούντες εκτός Άμστερνταμ, αν η αντιπροσωπευτική φύση των αγωγών επηρέαζε την ανάλυση των συνδεδειγμένων κριτηρίων και αν εθνικοί δικονομικοί κανόνες που επιτρέπουν τη συγκέντρωση της υπόθεσης ενώπιον ενός δικαστηρίου ήταν συμβατοί με την εν λόγω διάταξη. Οι αμφιβολίες αυτές οδήγησαν στην υποβολή αιτήματος για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ουσιαστική ανάλυση του Δικαστηρίου εκκίνησε από την παγιωμένη αρχή ότι η ερμηνευτική νομολογία του επί του Κανονισμού 44/2001 και της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968 εφαρμόζεται εξίσου στις αντίστοιχες διατάξεις του Κανονισμού 1215/2012. Το άρθρο 7 παρ. 2 του Κανονισμού αυτού συνιστά κανόνα ειδικής δικαιοδοσίας, παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα του άρθρου 4 περί δικαιοδοσίας των δικαστηρίων της κατοικίας του εναγομένου, και, ως εξαίρεση, υπόκειται σε αυτοτελή και αυστηρή ερμηνεία. Ο σκοπός της διάταξης εδράζεται στην ύπαρξη ιδιαιτέρως στενού συνδεδειγμένου στοιχείου μεταξύ της διαφοράς και του δικαστηρίου του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου συμβάντος, γεγονός που δικαιολογεί την ανάθεση δικαιοδοσίας για λόγους εγγύτητας και αποτελεσματικής διεξαγωγής της δίκης. Η έννοια του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» καλύπτει τόσο τον τόπο όπου επήλθε η ζημία όσο και τον τόπο του αιτιώδους γεγονότος, παρέχοντας στον ενάγοντα την επιλογή

μεταξύ των δύο αντίστοιχων δικαστηρίων. Στο πλαίσιο κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, το αιτώδες γεγονός συνίσταται στις πράξεις διά των οποίων η δεσπόζουσα επιχείρηση υλοποιεί την κατάχρηση στη σχετική αγορά, ενώ ο τόπος επέλευσης της ζημίας είναι το κράτος μέλος του οποίου η αγορά στρεβλώθηκε. Έχει επίσης κριθεί ότι το άρθρο 7 παρ. 2 απονέμει άμεσα και ταυτόχρονα τόσο διεθνή όσο και τοπική δικαιοδοσία.

Υπό αυτό το δογματικό πλαίσιο, το κεντρικό ζήτημα που αντιμετώπισε το Δικαστήριο ήταν ποιο δικαστήριο εντός των Κάτω Χωρών διέθετε τοπική δικαιοδοσία επί αντιπροσωπευτικής αγωγής που ασκήθηκε από φορείς εκπροσώπησης των συλλογικών συμφερόντων πολυάριθμων, μη εξατομικευμένων αλλά εξατομικεύσιμων χρηστών, οι οποίοι φέρεται να κατέβαλαν υπερτιμημένες χρεώσεις για εφαρμογές που αγόρασαν μέσω του App Store NL. Η επικαλούμενη ζημία συνίστατο στο πρόσθετο κόστος που επωμίστηκαν οι χρήστες λόγω της υπερβολικής προμήθειας που η Apple επέβαλε στους προγραμματιστές και η οποία μετακαλύστηκε πλήρως στην τιμή λιανικής πώλησης, αποτελώντας αρχική και άμεση ζημία ικανή να θεμελιώσει δικαιοδοσία βάσει του άρθρου 7 παρ. 2.

Το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι τα συνδεδεμένα κριτήρια που διατυπώθηκαν στην απόφαση *Volvo and Others*, σύμφωνα με τα οποία η τοπική δικαιοδοσία ανατίθεται στο δικαστήριο του τόπου αγοράς των σχετικών αγαθών ή, σε περίπτωση αγορών σε πλείονες τόπους, στο δικαστήριο της έδρας του αγοραστή, δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν αναλόγως στην απόκτηση ψηφιακών προϊόντων από αόριστο αριθμό μη εξατομικευμένων προσώπων μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας. Δεδομένου ότι το App Store NL σχεδιάστηκε ειδικά για την ολλανδική αγορά και λειτουργεί στην ολλανδική γλώσσα, ο εικονικός χώρος που συνιστά η πλατφόρμα αυτή αντιστοιχεί, για τους σκοπούς της δικαιοδοσίας, στο σύνολο του ολλανδικού εδάφους. Ο τόπος επέλευσης της ζημίας καλύπτει επομένως ολόκληρο αυτό το έδαφος, ανεξαρτήτως της ακριβούς τοποθεσίας κάθε χρήστη κατά τη στιγμή της αγοράς. Επιπλέον, σε αντίθεση προς τον φορέα αγωγής στην υπόθεση *CDC Hydrogen Peroxide*, τα εν λόγω ιδρύματα ασκούσαν αυτοτελές νόμιμο δικαίωμα εκπροσώπησης συλλογικών συμφερόντων, χωρίς να ενεργούν ως εκδοχείς αξιώσεων εξατομικευμένων θυμάτων. Η επίκληση εξατομικευμένης εντόπισης του τόπου ζημίας ως προϋπόθεσης τοπικής δικαιοδοσίας θα ήταν ασυμβίβαστη με τη φύση και τον σκοπό των αντιπροσωπευτικών αγωγών.

Κατ' ακολουθία, κάθε δικαστήριο των Κάτω Χωρών που διαθέτει ουσιαστική αρμοδιότητα επί της αντιπροσωπευτικής αγωγής κατέχει πλήρη διεθνή και τοπική δικαιοδοσία για να εκδικάσει την αγωγή ως προς το σύνολο των χρηστών. Το συμπέρασμα αυτό ευθυγραμμίζεται με τους σκοπούς της εγγύτητας, της προβλεψιμότητας και της χρηστής απονομής δικαιοσύνης που διέπουν τον Κανονισμό 1215/2012, και ενισχύεται από την τεχνική πολυπλοκότητα των αγωγών αποζημίωσης λόγω παραβάσεων του δικαίου ανταγωνισμού, η οποία ευνοεί τη συγκέντρωση της δικαιοδοσίας. Το άρθρο 7 παρ. 2 δεν αντιτίθεται, επομένως, σε εθνικούς δικονομικούς κανόνες που επιτρέπουν τέτοια συγκέντρωση, και το Δικαστήριο έκρινε περιττή την εξέταση των λοιπών υποβληθέντων ερωτημάτων.

Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις

Αμοιβαία αναγνώριση χρηματικών ποινών και υποχρεώσεις διαβούλευσης με την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους έκδοσης και ενημέρωσης του ενδιαφερομένου σχετικά με το δικαίωμά του να προσβάλει την επίδικη απόφαση σε βάρος του

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – απόφαση-πλαίσιο 2005/214/ΔΕΥ – αμοιβαία αναγνώριση χρηματικών ποινών – άρθρο 7 παρ. 2, στοιχείο ζ' – λόγος άρνησης της αναγνώρισης και της εκτέλεσης – ενημέρωση του ενδιαφερομένου σχετικά με το δικαίωμά του να προσβάλει την απόφαση και σχετικά με την προθεσμία που διαθέτει για να το

ασκήσει – άρθρο 7 παρ. 3 – υποχρέωση διαβούλευσης με την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους έκδοσης

ΔΕΕ C-453/24, Hadenov, 22.01.2026, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος (Εισηγήτρια): K. Jürimäe, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2026:31 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6 και του άρθρου 7 παρ. 2, στοιχείο ζ', και παρ. 3 της αποφάσεως-πλαίσιο 2005/214/ΔΕΥ του Συμβουλίου, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης επί χρηματικών ποινών, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2009 (στο εξής: απόφαση-πλαίσιο 2005/214). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Sofiyski gradski sad (πρωτοβάθμιο δικαστήριο Σόφιας, Βουλγαρία) στο πλαίσιο διαδικασίας που κίνησε η Bezirkshauptmannschaft Neusiedl am See (διοικητική αρχή της περιφέρειας Neusiedl am See, Αυστρία) (στο εξής: ΒΗΜ) με σκοπό την αναγνώριση και την εκτέλεση, στη Βουλγαρία, χρηματικής ποινής η οποία επιβλήθηκε στον BC, Βούλγαρο υπήκοο, λόγω μη πληρωμής διοδίων αυτοκινητοδρόμου στην Αυστρία.

Πιο συγκεκριμένα, η επίδικη υπόθεση αφορά χρηματική ποινή ύψους 350 ευρώ, επιβληθείσα στις 24 Νοεμβρίου 2023 από αυστριακή διοικητική αρχή σε Βούλγαρο υπήκοο λόγω παράβασης της νομοθεσίας περί διοδίων, η οποία διαβιβάστηκε εν συνεχεία στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο Σόφιας με αίτηση αναγνώρισης και εκτέλεσης δυνάμει της απόφασης-πλαίσιο 2005/214/ΔΕΥ. Το πιστοποιητικό του άρθρου 4 της απόφασης-πλαίσιο βεβαίωνε μεν ότι ο καθού ενημερώθηκε για το δικαίωμα προσβολής της απόφασης, πλην όμως έφερε την ένδειξη «χωρίς αποδεικτικό κοινοποίησης», ενώ ουδέν στοιχείο της δικογραφίας επιβεβαίωνε πραγματική επίδοση σε γνωστή διεύθυνση ή επικοινωνία με τον αυτεπαγγέλτως διορισθέντα συνήγορο υπεράσπισης. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο, αντιμέτωπο με το δίλημμα μεταξύ αποτροπής της ατιμωρησίας και διασφάλισης των δικαιωμάτων άμυνας, εξέτασε ενδεχόμενη διαβούλευση με την αρχή έκδοσης ως τρίτη οδό και ανέστειλε τη διαδικασία υποβάλλοντας σχετικά προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κατά την εξέταση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η απόφαση-πλαίσιο 2005/214/ΔΕΥ αποβλέπει στη θέσπιση αποτελεσματικού μηχανισμού διασυνοριακής αναγνώρισης και εκτέλεσης χρηματικών ποινών, εμπνεόμενη από την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, η οποία συνεπάγεται υποχρέωση αναγνώρισης χωρίς περαιτέρω διατυπώσεις και απαιτεί τη στενή ερμηνεία των λόγων άρνησης. Ειδικότερα, το άρθρο 7 παρ. 2, στοιχείο ζ', παρέχει μεν στις αρχές του κράτους εκτέλεσης τη διακριτική ευχέρεια να αρνηθούν την εκτέλεση σε περίπτωση μη ενημέρωσης του ενδιαφερομένου, ο δε νομοθέτης της Ένωσης αναθέτει στα κράτη μέλη την εξειδίκευση του τρόπου κοινοποίησης, υπό την επιφύλαξη ότι αυτή είναι πραγματική και διασφαλίζει το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, κατοχυρωμένο στο άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο σεβασμός της αρχής αυτής απαιτεί πραγματική και ουσιαστική παραλαβή της απόφασης, ώστε ο ενδιαφερόμενος να είναι σε θέση να αποφανθεί με γνώση όλων των στοιχείων για την ενδεχόμενη δικαστική προσβολή της. Επομένως, όταν το πιστοποιητικό περιέχει αντιφατικές ενδείξεις ως προς την κοινοποίηση, η αρμόδια αρχή του κράτους εκτέλεσης υποχρεούται, πριν εφαρμόσει τον λόγο άρνησης του άρθρου 7 παρ. 2, στοιχείο ζ', να διαβουλευθεί με την αρχή έκδοσης προκειμένου να διαπιστώσει αν εξακολουθεί να είναι δυνατή η άσκηση ενδίκου βοηθήματος. Η υποχρέωση αυτή ενισχύεται από την απαίτηση οριστικού χαρακτήρα της προς εκτέλεση απόφασης: εφόσον η προθεσμία προσβολής δεν έχει νομίμως αρχίσει να τρέχει λόγω ελλιπούς κοινοποίησης, η οριστικότητα της απόφασης, κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', τίθεται εν αμφιβόλω, με αποτέλεσμα να μην συντρέχει η βασική προϋπόθεση αναγνώρισης και εκτέλεσης.

Αναφορικά με το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η αρχή του κράτους εκτέλεσης δεν νομιμοποιείται να ενημερώσει η ίδια τον ενδιαφερόμενο για το δικαίωμά του να προσβάλει την απόφαση. Τούτο διότι η κοινοποίηση της απόφασης ανήκει στο στάδιο επιβολής της χρηματικής ποινής, το οποίο εμπίπτει αποκλειστικά στην αρμοδιότητα των αρχών του κράτους έκδοσης, ενώ οι αρχές του κράτους εκτέλεσης είναι αρμόδιες μόνο για το στάδιο της αναγνώρισης και εκτέλεσης, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1 της απόφασης-πλασίου. Η διάκριση αυτή των δύο σταδίων καθιστά σαφές ότι οποιαδήποτε ενέργεια κοινοποίησης ή ενημέρωσης σχετικά με το δικαίωμα προσβολής εναπόκειται αποκλειστικά στη διακριτική ευχέρεια των αρχών του κράτους έκδοσης.

Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης εκδοθέν με σκοπό την άσκηση ποινικής δίωξης για αδικήματα που διαπράχθηκαν εξ ολοκλήρου ή εν μέρει στο έδαφος του κράτους μέλους εκτέλεσης και υποχρέωση της δικαστικής αρχής εκτέλεσης να προβεί σε συνολική εκτίμηση του λόγου προαιρετικής μη εκτέλεσης

αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – απόφαση-πλαίσιο 2002/584 – ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψεως εκδοθέν με σκοπό την άσκηση ποινικής δίωξεως – εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψεως – άρθρο 4, σημείο 7, στοιχείο α' – λόγοι προαιρετικής μη εκτελέσεως – αδικήματα που διαπράχθηκαν εξ ολοκλήρου ή εν μέρει στο έδαφος του κράτους μέλους εκτελέσεως – κίνδυνος ατιμωρησίας

ΔΕΕ C-712/25 PPU, Rastoshev, 12.02.2026, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: M. Condinanzi, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2026:101 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 7, στοιχείο α', της απόφασης-πλασίου 2002/584/ΔΕΥ, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ (στο εξής: απόφαση-πλαίσιο). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το *Apelativen sad – Sofia* (εφετείο Σόφιας, Βουλγαρία) στο πλαίσιο διαδικασίας σχετικά με την εκτέλεση στη Βουλγαρία ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης εκδοθέντος από τις γαλλικές δικαστικές αρχές κατά του ΧΜ, Βούλγαρου υπηκόου, και παραδόσεώς του, στο πλαίσιο ποινικής δίωξεως εις βάρος του.

Πιο συγκεκριμένα, στις 18 Σεπτεμβρίου 2025, αρμόδια γαλλική δικαστική αρχή εξέδωσε ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης κατά του ΧΜ, Βούλγαρου υπηκόου, για έξι αξιόποινες πράξεις συνδεόμενες με συστηματική χειραγώγηση αγώνων αντισφαίρισης, σύσταση εγκληματικής οργάνωσης και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, οι οποίες τελέστηκαν μεταξύ 2018 και 2024 στο έδαφος πλειόνων κρατών, μεταξύ αυτών της Γαλλίας και της Βουλγαρίας. Το βουλγαρικό πρωτοδικείο διέταξε την εκτέλεση του εντάλματος και την προσωρινή κράτηση του εκζητούμενου, απόφαση κατά της οποίας ο ΧΜ άσκησε έφεση, επικαλούμενος μερική τέλεση των πράξεων στο βουλγαρικό έδαφος ως αυτοτελή λόγο άρνησης εκτέλεσης. Ενώπιον του εφετείου Σόφιας εντοπίστηκε έντονη νομολογιακή διχοστασία: η μία τάση υιοθετεί συνολική εκτίμηση των περιστάσεων, ενώ η άλλη αντιμετωπίζει την τέλεση στο ημεδαπό έδαφος ως επαρκή και αυτοτελή λόγο άρνησης. Δεδομένου ότι οι σχετικές αποφάσεις των εφετείων είναι αμετάκλητες και η διχογνωμία δεν μπορεί να επιλυθεί ενδογενώς, το εφετείο Σόφιας ανέστειλε τη διαδικασία και απηύθυνε προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί αν το άρθρο 4, σημείο 7, στοιχείο α', της απόφασης-πλασίου αντιτίθεται σε εθνική νομολογία η οποία αντιμετωπίζει την τέλεση αξιόποινης πράξης, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, στο έδαφος του κράτους μέλους εκτέλεσης ως επαρκή και

αυτοτελή λόγο άρνησης εκτέλεσης ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης. Ως ερμηνευτική αφετηρία, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η απόφαση-πλαίσιο αποσκοπεί στη διευκόλυνση και επιτάχυνση της δικαστικής συνεργασίας μέσω ενός απλουστευμένου συστήματος παράδοσης, θεμελιωμένου στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, η οποία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ποινικής δικαστικής συνεργασίας εντός του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης. Στο πλαίσιο αυτό, η εκτέλεση του εντάλματος συνιστά τον κανόνα, ενώ η άρνηση εκτέλεσης αποτελεί εξαίρεση που επιβάλλεται να ερμηνεύεται στενά.

Το Δικαστήριο διακρίνει μεταξύ λόγων υποχρεωτικής (άρθρο 3) και προαιρετικής (άρθρα 4 και 4α) μη εκτέλεσης. Ως προς τους τελευταίους, καταλείπεται στα κράτη μέλη περιθώριο εκτίμησης κατά τη μεταφορά τους στο εσωτερικό δίκαιο, με την ουσιώδη επιφύλαξη ότι δεν επιτρέπεται η μετατροπή της ευχέρειας σε υποχρέωση άρνησης χωρίς εξέταση των ιδιαίτερων περιστάσεων κάθε υπόθεσης. Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από τη γραμματολογική σύγκριση των δύο άρθρων: ενώ το άρθρο 3 προβλέπει ότι η δικαστική αρχή «αρνείται» την εκτέλεση, το άρθρο 4 ορίζει ότι «μπορεί να αρνηθεί», κατοχυρώνοντας αναγκαστικά ένα περιθώριο εκτίμησης. Εθνική νομολογία που αφαιρεί αυτό το περιθώριο ανατρέπει τη δομή της απόφασης-πλαισίου, μετατρέποντας την εξαίρεση σε κανόνα.

Ο σκοπός του άρθρου 4, σημείο 7, στοιχείο α', της απόφασης-πλαισίου επιβεβαιώνει την ανωτέρω ερμηνεία. Ο νομοθέτης της Ένωσης, ορίζοντας τον λόγο αυτόν ως προαιρετικό, επεδίωξε να καταστεί δυνατή η δίωξη από την πλέον κατάλληλη αρχή, αδιαφόρως αν αυτή είναι η αρχή έκδοσης ή η αρχή εκτέλεσης του εντάλματος. Παράλληλα, η επιβολή αυτόματης άρνησης θα διακινδύνευε τον θεμελιώδη σκοπό της αποτροπής της ατιμωρησίας, ιδίως σε υποθέσεις με διεθνή εγκληματική οργάνωση όπου η αξιόποινη πράξη και τα αποτελέσματά της εκτείνονται στο έδαφος πλειόνων κρατών.

Η δικαστική αρχή εκτέλεσης υποχρεούται, συνεπώς, σε συνολική εκτίμηση, με κριτήρια όπως η φύση και ο διεθνής χαρακτήρας της πράξης, ο τόπος επέλευσης της ζημίας, η θέση των θυμάτων, η εγγύτητα των αποδεικτικών μέσων και η πρόοδος της ποινικής διαδικασίας στο κράτος έκδοσης, προκειμένου να καθορίσει ποια αρχή ευρίσκεται στην πλέον κατάλληλη θέση για τη διασφάλιση της ορθής απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Υπό το πρίσμα αυτό, η κατά τόπον αρμοδιότητα του κράτους εκτέλεσης δυνάμει εσωτερικού δικαίου δεν αρκεί αφ' εαυτής, ιδίως όταν δεν έχει κινηθεί ποινική δίωξη εντός αυτού. Τέλος, η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας επάγεται για τα εθνικά δικαστήρια την υποχρέωση να τροποποιούν, εφόσον τούτο παρίσταται αναγκαίο, πάγια νομολογία που αντίκειται στους σκοπούς της απόφασης-πλαισίου. Κατόπιν τούτων, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 4, σημείο 7, στοιχείο α', της απόφασης-πλαισίου αντιτίθεται σε εθνική νομολογία που θεωρεί επαρκή λόγο άρνησης αποκλειστικά και μόνον το γεγονός ότι η αξιόποινη πράξη διαπράχθηκε, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, στο έδαφος του κράτους μέλους εκτέλεσης.

VI. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Επιμ.: Λουκία Τρέμμα

Απαγόρευση καλλιέργειας γενετικώς τροποποιημένου αραβοσίτου MON 810 στην Ιταλία

Η δυνατότητα των κρατών μελών να απαγορεύουν την καλλιέργεια εγκεκριμένων γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών συνιστά θεμιτή έκφραση ρυθμιστικής αυτονομίας στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, εφόσον τα μέτρα στηρίζονται σε λόγους διαφορετικούς από την εκτίμηση κινδύνου και τηρούν τις αρχές της αναλογικότητας και της μη διάκρισης

προδικαστική παραπομπή – περιβάλλον – σκόπιμη ελευθέρωση γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ) – μέτρα για την πρόληψη της ακούσιας παρουσίας ΓΤΟ στο περιβάλλον – απαγόρευση της καλλιέργειας γενετικώς τροποποιημένου αραβοσίτου MON 810 στην Ιταλία – ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων – άρθρα 34 και 114 ΣΛΕΕ – αρχές της ίσης

μεταχειρίσεως και της απαγορεύσεως των διακρίσεων – επιχειρηματική ελευθερία – άρθρα 16 και 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-364/24 και C-393/24, Fidenato, 05.02.2026, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: F. Biltgen, Εισηγητής: S. Gervasoni, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2026:67 – Προδικαστική παραπομπή

Η παρούσα υπόθεση αφορά το κύρος των αποφάσεων της Ένωσης για την εφαρμογή μέτρων σχετικά με τους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς και τη συνακόλουθη εναρμόνιση του ιταλικού δικαίου περί καταστροφής και φύτευσης γενετικά τροποποιημένων φυτών. Εντάσσεται στο ενωσιακό ρυθμιστικό πλαίσιο για την έγκριση, κυκλοφορία και καλλιέργεια γενετικά τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ), το οποίο συγκροτείται ιδίως από την Οδηγία 2001/18/ΕΚ σχετικά με τη σκόπιμη ελευθέρωση ΓΤΟ στο περιβάλλον, τον Κανονισμό (ΕΚ) 1829/2003 για τα γενετικώς τροποποιημένα τρόφιμα και ζωοτροφές, τον Κανονισμό (ΕΚ) 178/2002 για τις γενικές αρχές του δικαίου τροφίμων, καθώς και την Οδηγία (ΕΕ) 2015/412, η οποία εισήγαγε μηχανισμό παρέκκλισης («opt-out»), επιτρέποντας στα κράτη μέλη να περιορίζουν ή να απαγορεύουν την καλλιέργεια εγκεκριμένων ΓΤΟ στην επικράτειά τους για λόγους διαφορετικούς από εκείνους που σχετίζονται με την αξιολόγηση κινδύνου για την υγεία και το περιβάλλον. Στην περίπτωση της Οδηγίας αυτής, κρίσιμα στοιχεία είναι η αποφυγή διακρίσεων μεταξύ εθνικών και μη εθνικών προϊόντων, η αρχή της αναλογικότητας και τα άρθρα 34, 36 και 216 παρ. 2 ΣΛΕΕ. Τέλος, με την εκτελεστική Απόφαση (ΕΕ) 2016/321 εγκρίθηκαν αιτήματα κρατών μελών – μεταξύ αυτών και της Ιταλίας – για γεωγραφικό περιορισμό της καλλιέργειας του ΓΤ αραβόσιτου MON 810. Στο δε ιταλικό δίκαιο προβλέπονται διοικητικές και ποινικές κυρώσεις για την παραβίαση της απαγόρευσης καλλιέργειας.

Τα πραγματικά περιστατικά αφορούν προσφυγές γεωργικής επιχείρησης κατά εθνικών αποφάσεων απαγόρευσης καλλιέργειας. Ο ιδιοκτήτης της επιχείρησης προέβη σε σπορά ΓΤ αραβόσιτου MON 810, επικαλούμενος αποκλειστικά ερευνητικούς σκοπούς και δηλώνοντας ότι θα συνέχιζε έως ότου το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφανθεί επί της νομιμότητας της Οδηγίας 2015/412. Κατόπιν ελέγχου, το ιταλικό Υπουργείο Αγροτικής Πολιτικής, Τροφίμων και Δασών, με απόφαση της 14.10.2021, υπενθύμισε ότι η καλλιέργεια του MON 810 απαγορεύεται στην Ιταλία δυνάμει της εκτελεστικής Απόφασης 2016/321, η οποία εκδόθηκε βάσει του άρθρου 26γ της Οδηγίας 2001/18/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2015/412. Διατάχθηκε η καταστροφή των καλλιεργειών εντός πέντε ημερών και η αποκατάσταση της γης. Έτσι, μετά τη μη συμμόρφωση του ενδιαφερομένου, οι ιταλικές αρχές προέβησαν οι ίδιες στην καταστροφή των καλλιεργειών.

Σε συνέχεια της άσκησης προσφυγής και απόρριψής της, ο επιχειρηματίας άσκησε αναίρεση ενώπιον του ιταλικού Συμβουλίου Επικρατείας, το οποίο απέστειλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, θέτοντας ενώπιόν του δύο ζητήματα. Πρώτον, ως προς τη συμβατότητα των άρθρων 26β και 26γ της Οδηγίας 2001/18 με το άρθρο 34 του Κανονισμού 1829/2003, σύμφωνα με το οποίο η έγκριση προϊόντων μπορεί να ανασταλεί ή να τροποποιηθεί κατά τις διαδικασίες των άρθρων 53 και 54 του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 178/2002, αλλά και ως προς τη συμβατότητα με το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης, ιδίως ως προς την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, τις αρχές της εσωτερικής αγοράς και την αρχή της αναλογικότητας. Δεύτερον, σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, αν το ιταλικό δικαστήριο μπορεί να αφήσει ανεφάρμοστη ή να κρίνει ανίσχυρη την εκτελεστική Απόφαση 2016/321 λόγω διαπίστωσης της αντίθεσης του εν λόγω άρθρου προς τους κανόνες υπέρτερης τυπικής ισχύος της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ.

Το Δικαστήριο προέβη σε συστηματική ερμηνεία του κανονιστικού πλαισίου, επισημαίνοντας ότι η έγκριση ΓΤΟ σε επίπεδο Ένωσης αφορά πρωτίστως την αξιολόγηση κινδύνου για την υγεία και το περιβάλλον, χωρίς να αποκλείει τη δυνατότητα των κρατών μελών να λαμβάνουν μέτρα περιορισμού της καλλιέργειας για άλλους θεμιτούς λόγους πολιτικής, όπως η χωροταξική οργάνωση της γεωργίας, η χρήση γης, οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις και η αποφυγή επιμολύνσεων. Στο πλαίσιο αυτό, κρίθηκε ότι ο μηχανισμός «opt-out» της Οδηγίας

2015/412 επιτρέπει τη θέσπιση εθνικών απαγορεύσεων, υπό την προϋπόθεση ότι αυτές βασίζονται σε λόγους που προβλέπονται από το ενωσιακό δίκαιο και τηρούν τις γενικές αρχές του, ιδίως την αναλογικότητα και τη μη διακριτική μεταχείριση. Το Δικαστήριο εξέτασε επίσης τη συμβατότητα των εθνικών κυρώσεων με το ενωσιακό δίκαιο, υπογραμμίζοντας ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν αρμοδιότητα επιβολής αποτελεσματικών, αναλογικών και αποτρεπτικών κυρώσεων για την εξασφάλιση της εφαρμογής των περιοριστικών μέτρων. Ως προς τα θεμελιώδη δικαιώματα, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι οι περιορισμοί στην οικονομική δραστηριότητα γεωργών που απορρέουν από την απαγόρευση καλλιέργειας μπορούν να θεωρηθούν θεμιτοί, εφόσον στηρίζονται σε σαφές νομικό έρεισμα και επιδιώκουν σκοπούς γενικού συμφέροντος αναγνωριζόμενους από την Ένωση.

Συνεπώς, δεν διαπιστώθηκε παραβίαση της επιχειρηματικής ελευθερίας, δεδομένου ότι η ρύθμιση επιδιώκει θεμιτό σκοπό δημοσίου συμφέροντος. Η προαναφερθείσα Οδηγία επιτρέπει περιορισμούς για λόγους χωροταξικούς, κοινωνικοοικονομικούς ή δημόσιας πολιτικής, χωρίς ανάγκη νέας επιστημονικής αξιολόγησης κινδύνου. Ως εκ τούτου, κρίθηκε ότι η απαγόρευση καλλιέργειας δεν θίγει την ελεύθερη κυκλοφορία των εγκεκριμένων προϊόντων ως εμπορευμάτων, αλλά αφορά ειδική δραστηριότητα παραγωγής στο εθνικό έδαφος.

VII. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Επιμ.: Αγγελική Ζησιού

Εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

Το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 6, 7 και 8 του Κανονισμού 2022/1854, έχει την έννοια ότι εθνική ρύθμιση η οποία επιβάλλει ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας πρέπει να πληροί τις αρχές της αναλογικότητας, της μη διάκρισης και της διαφύλαξης των επενδύσεων, διασφαλίζοντας ιδίως ότι οι παραγωγοί μπορούν να καλύπτουν τις επενδυτικές και λειτουργικές δαπάνες τους και να διατηρούν εύλογο μέρος των πλεοναζόντων εσόδων

προδικαστική παραπομπή – εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – Οδηγία (ΕΕ) 2019/944 – άρθρο 5 – τιμές προμήθειας βασιζόμενες στην αγορά – Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 – προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές – Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1854 – παρέμβαση έκτακτης ανάγκης – ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα – εθνικά μέτρα – προϋποθέσεις – διαφύλαξη επενδύσεων – αναλογικότητα

ΔΕΕ C-423/23, Secab, 22.01.2026, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Ράντος, ECLI:EU:C:2026:32 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, καθώς και διατάξεων της Οδηγίας 2018/2001 και του Κανονισμού 2022/1854, σχετικά με τον καθορισμό ανώτατου ορίου στα αγοραία έσοδα των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας. Η υπόθεση ανέκυψε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Secab Soc. coop., εταιρείας η οποία διαχειρίζεται υδροηλεκτρικούς σταθμούς χωρίς ταμιευτήρα, και της ιταλικής ρυθμιστικής αρχής ενέργειας (ARERA), καθώς και του Gestore dei servizi energetici (GSE) SpA, φορέα με τη μορφή εταιρείας ιταλικού δικαίου που ανήκει εξ ολοκλήρου στο Ιταλικό Δημόσιο, μέσω του Ministero dell'Economia e delle Finanze (Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, Ιταλία), σχετικά με τη νομιμότητα εθνικής ρύθμισης η οποία επέβαλε ανώτατο όριο στα έσοδα από την πώληση ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές.

Ειδικότερα, η Secab υπήχθη στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 15bis της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 4/2022, το οποίο εισήγαγε μηχανισμό περιορισμού των εσόδων των παραγωγών μέσω καθορισμού ανώτατου ορίου. Κατ' εφαρμογή της διάταξης αυτής, η εταιρεία έλαβε λογαριασμούς πληρωμής από τον GSE και, στη συνέχεια, άσκησε προσφυγή ενώπιον του Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia (διοικητικού πρωτοδικείου Περιφέρειας

Λομβαρδίας, Ιταλία), ζητώντας την ακύρωση, αφενός, της απόφασης της ARERA περί εφαρμογής της επίμαχης διάταξης, αφετέρου, των τεχνικών κανόνων που εξέδωσε ο GSE για την εφαρμογή της, καθώς και των επιμέρους πράξεων εκτέλεσης, ήτοι των λογαριασμών πληρωμής που είχαν εκδοθεί εις βάρος της. Προς στήριξη της προσφυγής της, η Secab προέβαλε ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης.

Επιλαμβανόμενο της εν λόγω προσφυγής, το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι η εφαρμογή του άρθρου 15bis παρατάθηκε χρονικά έως τις 30 Ιουνίου 2023, ενώ στο μεταξύ τέθηκε σε ισχύ ο Κανονισμός 2022/1854, ο οποίος εισήγαγε ενωσιακό πλαίσιο για τον περιορισμό των αγοραίων εσόδων των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας. Περαιτέρω, το δικαστήριο υπογράμμισε ότι ο Κανονισμός αυτός προέβλεπε υψηλότερο ανώτατο όριο εσόδων και ευρύτερο πεδίο εφαρμογής σε σχέση με την εθνική ρύθμιση. Παράλληλα, με τον νόμο 197/22, τέθηκαν σε εφαρμογή οι διατάξεις του Κανονισμού 2022/1854 για συγκεκριμένη χρονική περίοδο, πλην όμως εξαιρέθηκαν από το πεδίο εφαρμογής τους οι εγκαταστάσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που ήδη υπάγονταν στο άρθρο 15bis. Κατά συνέπεια, το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 15bis λειτουργούσε, κατ' ουσίαν, ως το εθνικό μέσο εφαρμογής του Κανονισμού όσον αφορά τις συγκεκριμένες κατηγορίες παραγωγών. Το αιτούν δικαστήριο διευκρίνισε περαιτέρω ότι τόσο η εθνική ρύθμιση όσο και ο Κανονισμός 2022/1854 επιδίωκαν τον ίδιο σκοπό, δηλαδή τον προσωρινό περιορισμό των έκτακτων αγοραίων εσόδων των παραγωγών των οποίων το κόστος δεν επηρεάζεται από τις διακυμάνσεις των τιμών φυσικού αερίου, καθώς και την αναδιανομή των σχετικών ποσών προς όφελος των τελικών καταναλωτών. Ωστόσο, διατύπωσε σοβαρές αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα του συγκεκριμένου τρόπου εφαρμογής του μέτρου από τον Ιταλό νομοθέτη με το ενωσιακό δίκαιο.

Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο αμφισβήτησε το ύψος του επίμαχου ανωτάτου ορίου, καθόσον η τιμή αναφοράς του άρθρου 15bis, κυμαινόμενη μεταξύ 56 και 75 €/MWh, ήταν σημαντικά χαμηλότερη από το ενωσιακό όριο των 180 €/MWh και είχε προσδιορισθεί βάσει ιστορικού μέσου όρου τιμών της περιόδου 2010-2020, αναπροσαρμοσμένου βάσει του πληθωρισμού. Κατά την εκτίμηση του εθνικού δικαστηρίου, η μεθοδολογία αυτή ενδέχεται να είναι προβληματική, ιδίως διότι στηρίζεται σε περίοδο κατά την οποία οι τιμές είχαν επηρεαστεί από την πανδημία και δεν λαμβάνει επαρκώς υπόψη τις αυξήσεις των τιμών κατά το 2021 και το 2022. Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο εξέφρασε επιφυλάξεις ως προς τη συμβατότητα της ρύθμισης με τον στόχο προστασίας των επενδύσεων στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, επισημαίνοντας ότι το ενωσιακό δίκαιο απαιτεί ο καθορισμός του ανωτάτου ορίου να μην αποθαρρύνει ούτε να υπονομεύει την αποδοτικότητα υφιστάμενων και μελλοντικών επενδύσεων. Τρίτον, ανέδειξε ζητήματα ίσης μεταχείρισης και διαφοροποίησης, καθόσον η εθνική ρύθμιση δεν προέβλεπε ειδικό ανώτατο όριο για παραγωγούς που χρησιμοποιούν λιθάνθρακα ούτε διαφοροποιούσε το εφαρμοστέο καθεστώς ανάλογα με την πηγή ενέργειας. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά, αντιστοίχως, με τη μη διατήρηση του 10% των πλεοναζόντων εσόδων, με την προστασία των επενδύσεων στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, και με την απουσία ειδικού ορίου για τον λιθάνθρακα ή διαφοροποίησης ανά τεχνολογία.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το διοικητικό πρωτοδικείο Περιφέρειας Λομβαρδίας αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα: Πρώτον, εάν το ενωσιακό δίκαιο επιτρέπει εθνικό μέτρο που δεν διασφαλίζει τη διατήρηση μέρους των πλεοναζόντων εσόδων από τους παραγωγούς. Δεύτερον, αν επιτρέπεται μέτρο που δεν προστατεύει επαρκώς τις επενδύσεις στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Τρίτον, εάν είναι συμβατό με το ενωσιακό δίκαιο μέτρο που δεν προβλέπει διαφοροποίηση ανάλογα με την πηγή ενέργειας ούτε ειδικό καθεστώς για ορισμένες κατηγορίες παραγωγών.

Επιλαμβανόμενο της οικείας υπόθεσης, το Δικαστήριο, εξετάζοντας καταρχάς το παραδεκτό, απέρριψε τις ενστάσεις του GSE και της Ιταλικής Κυβέρνησης, οι οποίοι υποστήριζαν ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν πληρούσε τις απαιτήσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας. Υπενθυμίζοντας τη σχετική νομολογία του, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απόφαση περί παραπομπής περιείχε επαρκή έκθεση του πραγματικού και νομικού πλαισίου, καθώς και των λόγων που οδήγησαν στην υποβολή των ερωτημάτων. Τόνισε επίσης ότι τα εθνικά δικαστήρια διαθέτουν ευρεία ευχέρεια στην υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων, ότι αυτά τεκμαίρονται λυσιτελή και ότι ούτε το γεγονός ότι το αιτούν δικαστήριο στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στις εκτιμήσεις της Secab ούτε το ότι ορισμένα ερωτήματα αναφέρονταν σε αιτιολογικές σκέψεις πράξεων της Ένωσης αρκούν για να θεμελιώσουν απαράδεκτο. Συνεπώς, η αίτηση κρίθηκε παραδεκτή.

Με το πρώτο ερώτημα, όπως αναδιατυπώθηκε από το Δικαστήριο, ζητήθηκε κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, οι αιτιολογικές σκ. 3 και 12 της Οδηγίας 2018/2001, καθώς και το άρθρο 6 παρ. 1 και το άρθρο 8 του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 7 παρ. 5 και των αιτιολογικών σκ. 27 έως 29 και 39 του Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση που επέβαλε, για την περίοδο από 1ης Φεβρουαρίου 2022 έως 30ής Ιουνίου 2023, ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα παραγωγών υδροηλεκτρικής ενέργειας χωρίς ταμιευτήρα, δίχως να διασφαλίζει ότι οι παραγωγοί αυτοί διατηρούν το 10% των εσόδων που υπερβαίνουν το ανώτατο όριο.

Το Δικαστήριο έκρινε, πρώτον, ότι το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944 δεν αφορά μέτρα που περιορίζουν τα αγοραία έσοδα παραγωγών, αλλά δημόσιες παρεμβάσεις στον καθορισμό των τιμών προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας προς ορισμένες κατηγορίες πελατών. Επομένως, δεν έχει εφαρμογή στην επίμαχη περίπτωση. Δεύτερον, έκρινε ότι οι αιτιολογικές σκ. 3 και 12 της Οδηγίας 2018/2001 στερούνται δεσμευτικής νομικής ισχύος και δεν θεμελιώνουν συγκεκριμένες υποχρεώσεις των κρατών μελών ως προς τη ρύθμιση του ανώτατου ορίου εσόδων. Τρίτον, ως προς τον Κανονισμό 2022/1854, το Δικαστήριο επισήμανε ότι τα άρθρα 6 έως 8 είχαν εφαρμογή μόνο από 1ης Δεκεμβρίου 2022 έως 30ής Ιουνίου 2023. Συνεπώς, δεν μπορούν να αντιτίθενται στην εθνική ρύθμιση για το προηγούμενο διάστημα. Για την περίοδο εφαρμογής του Κανονισμού, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι το άρθρο 7 παρ. 5 παρέχει στα κράτη μέλη μόνον ευχέρεια, και όχι υποχρέωση, να επιτρέπουν στους παραγωγούς να διατηρούν το 10% των εσόδων πέραν του ανώτατου ορίου. Το ίδιο επιβεβαιώνεται και από την αιτιολογική σκ. 39 του Κανονισμού. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο απάντησε ότι οι επίμαχες διατάξεις δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίδικη, η οποία δεν διασφαλίζει τη διατήρηση του 10% των υπερβαλλόντων εσόδων από τους παραγωγούς.

Με το δεύτερο ερώτημα ζητήθηκε κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, οι αιτιολογικές σκ. 2, 3 και 12 της Οδηγίας 2018/2001, καθώς και το άρθρο 6 παρ. 1 και το άρθρο 8 παρ. 2, στοιχεία β' και γ', του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των αιτιολογικών σκ. 27 έως 29 και 39 του Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση που καθόρισε, για το διάστημα από 1ης Φεβρουαρίου 2022 έως 30ής Ιουνίου 2023, ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα παραγωγών υδροηλεκτρικής ενέργειας χωρίς ταμιευτήρα βάσει αριθμητικού μέσου όρου των τιμών της σχετικής ζώνης αγοράς κατά την περίοδο 2010-2020, αναπροσαρμοσμένου με βάση τον πληθωρισμό. Το Δικαστήριο επανέλαβε, καταρχάς, ότι ούτε το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944 ούτε οι αιτιολογικές σκέψεις της Οδηγίας 2018/2001 μπορούν να αντιταχθούν σε τέτοια ρύθμιση. Ως προς τον Κανονισμό 2022/1854, διευκρίνισε εκ νέου ότι, για το διάστημα πριν από την 1η Δεκεμβρίου 2022, οι σχετικές διατάξεις του δεν είχαν ακόμη εφαρμογή.

Για την περίοδο εφαρμογής του Κανονισμού, το Δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός και μόνον ότι το εθνικό ανώτατο όριο είναι χαμηλότερο από το ενωσιακό όριο των 180 €/MWh δεν αρκεί για να το καταστήσει ασύμβατο με τον Κανονισμό, δεδομένου ότι το άρθρο 8 παρέχει στα

κράτη μέλη περιθώριο εκτίμησης ώστε να λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εθνικής αγοράς, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι όροι του άρθρου 8 παρ. 2. Περαιτέρω, το Δικαστήριο τόνισε ότι ο Κανονισμός δεν επιβάλλει συγκεκριμένη μεθοδολογία καθορισμού του εθνικού ανώτατου ορίου. Ωστόσο, η εθνική ρύθμιση πρέπει να μην θέτει σε κίνδυνο τα επενδυτικά μηνύματα και να διασφαλίζει την κάλυψη των επενδυτικών και λειτουργικών δαπανών. Η σχετική εκτίμηση, ως εκτίμηση περί τα πράγματα, ανήκει στο αιτούν δικαστήριο, στο οποίο το Δικαστήριο παρέσχε ορισμένες κατευθύνσεις, π.χ. ως προς τη χρήση αντικειμενικού κριτηρίου, όπως ο μέσος όρος των τιμών προ της ενεργειακής κρίσης με αναπροσαρμογή λόγω πληθωρισμού. Η προσωρινή και εξαιρετική φύση του μέτρου ή η σταθερότητα της διάρθρωσης του κόστους των σχετικών παραγωγών και η ύπαρξη μηχανισμού ελάχιστης εγγυημένης τιμής είναι επίσης συναφή στοιχεία.

Υπό τα δεδομένα αυτά, το Δικαστήριο απάντησε ότι οι επίμαχες διατάξεις δεν αντιτίθενται σε τέτοια εθνική ρύθμιση, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή δεν πλήττει τις επενδύσεις στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, εκτίμηση που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο.

Με το τρίτο ερώτημα ζητήθηκε κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν η αιτιολογική σκ. 3 της Οδηγίας 2018/2001, καθώς και το άρθρο 7 παρ. 1, στοιχεία η' έως ι', το άρθρο 8 παρ. 1, και το άρθρο 8 παρ. 2, στοιχεία α' και δ', του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των αιτιολογικών σκ. 27 και 41 του Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για το διάστημα από 1ης Φεβρουαρίου 2022 έως 30ής Ιουνίου 2023, επέβαλε ανώτατο όριο στα αγοραία έσοδα παραγωγών υδροηλεκτρικής ενέργειας χωρίς ταμιευτήρα, δίχως να προβλέπει ειδικό ανώτατο όριο για τα έσοδα από λιθάνθρακα και δίχως να θεσπίζει διαφορετικά ανώτατα όρια ανάλογα με την πηγή ενέργειας.

Το Δικαστήριο έκρινε, πρώτον, ότι η αιτιολογική σκ. 3 της Οδηγίας 2018/2001 δεν έχει δεσμευτική ισχύ και δεν σχετίζεται ειδικώς με το ζήτημα του καθορισμού ανώτατου ορίου στα έσοδα παραγωγών, οπότε δεν μπορεί να αντιτάσσεται σε τέτοια ρύθμιση. Δεύτερον, όσον αφορά τον Κανονισμό 2022/1854, επανέλαβε ότι οι σχετικές διατάξεις δεν εφαρμόζονται *ratione temporis* για το διάστημα πριν από την 1η Δεκεμβρίου 2022. Για το μεταγενέστερο διάστημα, επισήμανε ότι ο λιθάνθρακας δεν περιλαμβάνεται στον κατάλογο του άρθρου 7 παρ. 1, ενώ το άρθρο 8 παρ. 1, στοιχεία γ' και δ', παρέχει στα κράτη μέλη μόνο δυνατότητα, και όχι υποχρέωση, να επιβάλουν εθνικό όριο για τις πηγές που δεν μνημονεύονται στο άρθρο 7 ή να καθορίζουν ειδικό ανώτατο όριο για την ηλεκτρική ενέργεια από λιθάνθρακα. Ομοίως, το άρθρο 8 παρ. 1, στοιχείο α', απλώς επιτρέπει τη διαφοροποίηση μεταξύ τεχνολογιών, χωρίς να την καθιστά υποχρεωτική. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι επίμαχες διατάξεις δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία δεν προβλέπει ειδικό ανώτατο όριο για τον λιθάνθρακα ούτε διαφορετικά όρια ανάλογα με την πηγή ενέργειας.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το Δικαστήριο έκρινε, πρώτον, ότι ούτε το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, ούτε οι αιτιολογικές σκ. 3 και 12 της Οδηγίας 2018/2001, ούτε το άρθρο 6 παρ. 1, και το άρθρο 8 του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 7 παρ. 5, και των αιτιολογικών σκ. 27 έως 29 και 39 του ίδιου Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για την περίοδο από 1ης Φεβρουαρίου 2022 έως 30ής Ιουνίου 2023, θέσπισε ανώτατο όριο επί των αγοραίων εσόδων των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας από εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούν υδροηλεκτρική ενέργεια χωρίς ταμιευτήρα, δίχως να διασφαλίζεται ότι οι παραγωγοί αυτοί διατηρούν το 10% των εσόδων τους που υπερβαίνουν το ανώτατο όριο.

Δεύτερον, το Δικαστήριο έκρινε ότι ούτε το άρθρο 5 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944, ούτε οι αιτιολογικές σκ. 2, 3 και 12 της Οδηγίας 2018/2001, ούτε το άρθρο 6 παρ. 1, και το άρθρο 8 παρ. 2, στοιχεία β' και γ', του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των αιτιολογικών σκ. 27 έως 29 και 39 του ίδιου Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία θεσπίστηκε πριν από τον Κανονισμό 2022/1854 και καθόρισε, για το ίδιο χρονικό

διάστημα, ανώτατο όριο βάσει αριθμητικού μέσου όρου των τιμών στην αντίστοιχη ζώνη αγοράς κατά την περίοδο από 1ης Ιανουαρίου 2010 έως 31ης Δεκεμβρίου 2020, αναπροσαρμοσμένων σε συνάρτηση με τον πληθωρισμό, υπό την προϋπόθεση ότι η ρύθμιση αυτή δεν πλήττει τις επενδύσεις στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, εκτίμηση η οποία εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, λαμβανομένων υπόψη όλων των σχετικών περιστάσεων.

Τρίτον, το Δικαστήριο έκρινε ότι ούτε η αιτιολογική σκ. 3 της Οδηγίας 2018/2001, ούτε το άρθρο 7 παρ. 1, στοιχεία η' έως ι', ούτε το άρθρο 8 παρ. 1, και το άρθρο 8 παρ. 2, στοιχεία α' και δ', του Κανονισμού 2022/1854, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των αιτιολογικών σκ. 27 και 41 του ίδιου Κανονισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για την ίδια περίοδο, επέβαλε ανώτατο όριο επί των αγοραίων εσόδων παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας από υδροηλεκτρικές εγκαταστάσεις χωρίς ταμιευτήρα, χωρίς να προβλέπει ειδικό ανώτατο όριο για τα έσοδα από ενέργεια παραγόμενη από λιθάνθρακα ούτε διαφορετικά ανώτατα όρια για παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ηλιακές, γεωθερμικές ή αιολικές πηγές ενέργειας.

Το άρθρο 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού 2017/2195 έχει την έννοια ότι η συμμετοχή ελβετικού διαχειριστή συστήματος μεταφοράς στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες ανταλλαγής τυποποιημένων προϊόντων ενέργειας εξισορρόπησης προϋποθέτει προηγούμενη απόφαση της Επιτροπής, η δε άρνηση της τελευταίας να επιτρέψει τη συμμετοχή αυτή, όταν παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα, συνιστά προσβλητή κατά το άρθρο 263 ΣΛΕΕ πράξη. Περαιτέρω, τέτοια απόφαση, στηριζόμενη σε εκτίμηση σύνθετων πραγματικών περιστατικών και άσκηση διακριτικής ευχέρειας, συνιστά απόφαση ουσίας, η οποία πρέπει να εκδίδεται από το αρμόδιο όργανο της Επιτροπής, άλλως πάσχει λόγω έλλειψης αρμοδιότητας του συντάκτη της.

ενέργεια – ευρωπαϊκές πλατφόρμες ανταλλαγής τυποποιημένων προϊόντων ενέργειας εξισορρόπησης – συμμετοχή της Ελβετίας – άρθρο 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού (ΕΕ) 2017/2195 – επιστολή της Επιτροπής περί άρνησης έγκρισης συμμετοχής ελβετικού διαχειριστή συστήματος μεταφοράς – προσφυγή ακυρώσεως – προσβλητή πράξη – έννομο συμφέρον – ενεργητική νομιμοποίηση – παραδεκτό – έλλειψη αρμοδιότητας του συντάκτη της πράξης

ΓεΔΕΕ T-127/21 RENV, Swissgrid/Επιτροπή, 04.02.2026, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: P. Škvařilová-Pelzl, Εισηγητής: I. Nömm, ECLI:EU:T:2026:71 – Προσφυγή ακυρώσεως

Με την προσφυγή της, δυνάμει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, η Swissgrid AG ζήτησε την ακύρωση της απόφασης που περιέχεται στην από 17 Δεκεμβρίου 2020 επιστολή της Επιτροπής, με την οποία η τελευταία αρνήθηκε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 1 παρ. 7 του Κανονισμού 2017/2195, να επιτρέψει στην Ελβετική Συνομοσπονδία να συμμετάσχει στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες ανταλλαγής τυποποιημένων προϊόντων ενέργειας εξισορρόπησης και, ιδίως, στην πλατφόρμα TERRE. Η ίδια επιστολή ζητούσε περαιτέρω από τους διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς της Ένωσης να παύσουν τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στην εν λόγω πλατφόρμα έως την 1η Μαρτίου 2021.

Η προσφεύγουσα είναι εταιρεία ελβετικού δικαίου και ο μοναδικός διαχειριστής συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελβετία. Συμμετέχει στον ENTSO-E και είχε λάβει μέρος στον σχεδιασμό της πλατφόρμας TERRE. Ήδη από 7 Σεπτεμβρίου 2017, όλοι οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς, στο πλαίσιο του ENTSO-E, είχαν διατυπώσει θετική γνώμη υπέρ της συμμετοχής της Ελβετικής Συνομοσπονδίας στις επίμαχες ευρωπαϊκές πλατφόρμες, ενώ και ο ACER, με γνώμη της 10ης Απριλίου 2018, είχε συμφωνήσει κατ' αρχήν με την εκτίμηση αυτή, τονίζοντας πάντως τη σημασία πλήρους εφαρμογής του Κανονισμού 2017/2195 και των συναφών διατάξεων από την Ελβετία ώστε να διασφαλίζεται ισότιμο πεδίο ανταγωνισμού.

Στις 31 Ιουλίου 2020, ο αναπληρωτής γενικός διευθυντής της Γενικής Διεύθυνσης Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής απέστειλε επιστολή στον ENTSO-E και στην προσφεύγουσα, με την οποία εξέφρασε επιφυλάξεις ως προς τη συμμετοχή της Swissgrid στην πλατφόρμα TERRE ως πλήρους μέλους. Κατά την άποψή του, η σύζευξη και εξισορρόπηση των αγορών προϋποθέτουν ολοκληρωμένο πλαίσιο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων δεσμευτικών κατά νόμο, το οποίο η Ελβετία δεν είχε ακόμη αποδεχθεί, ενώ η Επιτροπή δεν είχε χορηγήσει καμία εξαίρεση βάσει του άρθρου 1 παρ. 7 του Κανονισμού 2017/2195. Η Swissgrid απάντησε στις 29 Σεπτεμβρίου 2020, υποστηρίζοντας ότι η πλήρης συμμετοχή της στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης ήταν αναγκαία για λόγους ασφάλειας του ηλεκτρικού συστήματος και ότι η απλή συνεκτίμησή της στους μηχανισμούς υπολογισμού δυναμικότητας και ανάλυσης λειτουργικής ασφάλειας δεν επαρκούσε.

Ακολούθως, ο ENTSO-E, με επιστολή της 5ης Νοεμβρίου 2020, υπενθύμισε ότι η λήψη απόφασης επί της συμμετοχής της Ελβετίας ανήκε στην Επιτροπή, βάσει του άρθρου 1 παρ. 7 του Κανονισμού, και επισήμανε ότι τόσο οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς όσο και ο ACER είχαν ταχθεί υπέρ της συμμετοχής αυτής. Τέλος, στις 8 Δεκεμβρίου 2020, η Swissgrid ζήτησε ρητώς από την Επιτροπή να εγκρίνει τη συμμετοχή της Ελβετίας στην πλατφόρμα TERRE.

Με την επίδικη επιστολή, υπογεγραμμένη από διευθυντή της Γενικής Διεύθυνσης Ενέργειας, η Επιτροπή έκρινε ότι η συμμετοχή της προσφεύγουσας στην πλατφόρμα TERRE δεν ήταν σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο, ότι δεν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις των παρ. 6 και 7 του άρθρου 1 του Κανονισμού 2017/2195 και ότι τα ζητήματα λειτουργικής ασφάλειας αντιμετωπίζονταν ήδη επαρκώς με άλλα μέσα. Κατέληξε δε ότι δεν είχε λόγους να εκδώσει απόφαση επιτρέπουσα τη συμμετοχή της Ελβετίας στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης και ζήτησε την αποβολή της Swissgrid από την πλατφόρμα TERRE.

Η Swissgrid προσέφυγε ενώπιον του ΓεΔΕΕ, το οποίο, με διάταξη της 21ης Δεκεμβρίου 2022, απέρριψε αρχικώς την προσφυγή ως απαράδεκτη, κρίνοντας ότι η επίδικη επιστολή δεν αποτελούσε προσβλητή πράξη. Ωστόσο, κατόπιν ασκήσεως αναιρέσεως, το ΔΕΕ, με την απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 2025, αναίρεσε τη διάταξη αυτή, κρίνοντας ότι από την άρνηση της Επιτροπής να εγκρίνει τη συμμετοχή της Ελβετίας, σε συνδυασμό με την εντολή προς τους διαχειριστές της Ένωσης να τερματίσουν τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στην πλατφόρμα TERRE, προέκυπταν δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα. Η υπόθεση αναπέμφθηκε στο ΓεΔΕΕ προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί της ενεργητικής νομιμοποίησης της προσφεύγουσας και, ενδεχομένως, επί της ουσίας της προσφυγής.

Εξετάζοντας, κατ' αρχάς, το παραδεκτό, το ΓεΔΕΕ απέρριψε τον ισχυρισμό της Επιτροπής περί έλλειψης ενεργητικής νομιμοποίησης της Swissgrid. Υπενθύμισε ότι, κατά το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, φυσικό ή νομικό πρόσωπο δύναται να ασκήσει προσφυγή κατά πράξης απευθυνόμενης σε άλλον μόνον εφόσον η πράξη αυτή το αφορά άμεσα και ατομικά. Εν προκειμένω, έκρινε ότι η προσφεύγουσα συνδέεται άμεσα, διότι, ελλείψει αποφάσεως της Επιτροπής βάσει του άρθρου 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού 2017/2195, δεν ήταν δυνατή η συμμετοχή της στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης, ενώ οι αποδέκτες της επιστολής, ήτοι οι διαχειριστές της Ένωσης, δεν διέθεταν διακριτική ευχέρεια που να μπορούσε να οδηγήσει σε αποτέλεσμα διαφορετικό από τον αποκλεισμό της. Περαιτέρω, έκρινε ότι η προσφεύγουσα θίγεται άμεσα και ατομικά, καθόσον ήταν ο μοναδικός ελβετικός διαχειριστής συστήματος μεταφοράς και, ως εκ τούτου, διαφοροποιείτο από κάθε άλλο πρόσωπο κατά τρόπο ανάλογο προς τον αποδέκτη της πράξης. Συνεπώς, το ΓεΔΕΕ αναγνώρισε ότι η Swissgrid είχε ενεργητική νομιμοποίηση.

Ακολούθως, το ΓεΔΕΕ απέρριψε και τον ισχυρισμό της Επιτροπής περί έλλειψης εννόμου συμφέροντος. Η Επιτροπή υποστήριζε ότι η προσφεύγουσα είχε απολέσει το έννομο συμφέρον της, αφενός, επειδή η πλατφόρμα TERRE επρόκειτο να παύσει οριστικά τη λειτουργία της στις

31 Δεκεμβρίου 2025 και, αφετέρου, επειδή η Swissgrid δεν είχε υποστεί ζημία, εφόσον συνέχισε να συμμετέχει στην πλατφόρμα. Το ΓεΔΕΕ επισήμανε, όμως, ότι η επίδικη επιστολή δεν αφορούσε μόνο την TERRE, αλλά εξέφραζε γενικότερη άρνηση της Επιτροπής να επιτρέψει τη συμμετοχή της Ελβετίας σε όλες τις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης. Ως εκ τούτου, η ακύρωση της πράξης εξακολουθούσε να είναι ικανή να προσπορίσει όφελος στην προσφεύγουσα, με αποτέλεσμα να διατηρείται το έννομο συμφέρον της.

Επί της ουσίας, το ΓεΔΕΕ έκρινε αναγκαίο να εξετάσει αυτεπαγγέλτως λόγο ακυρώσεως δημόσιας τάξης, σχετικό με την έλλειψη αρμοδιότητας του συντάκτη της επίδικης επιστολής. Υπενθύμισε συναφώς ότι η έλλειψη αρμοδιότητας του εκδόντος οργάνου συνιστά λόγο δημόσιας τάξεως, τον οποίο ο δικαστής της Ένωσης οφείλει να εξετάζει ακόμη και αυτεπαγγέλτως. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή κλήθηκε να τοποθετηθεί εγγράφως και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ως προς το κατά πόσον διευθυντής της Γενικής Διεύθυνσης Ενέργειας ήταν αρμόδιος να εκδώσει τέτοια πράξη.

Η Επιτροπή υποστήριξε, κατ' ουσίαν, ότι, εφόσον το Δικαστήριο είχε αναγνωρίσει ότι η επίδικη επιστολή παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα και άρα υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο, το ζήτημα της αρμοδιότητας του συντάκτη ήταν άνευ σημασίας, άλλως θα δημιουργείτο η παράδοξη συνέπεια μια ανεπίσημη πράξη να αναγνωρίζεται ως προσβλητή μόνο και μόνο για να ακυρωθεί αμέσως λόγω μη τηρήσεως της διαδικασίας έκδοσής της. Προσέθεσε ότι ένας διευθυντής μπορούσε να παρέχει νομική καθοδήγηση ή να υπενθυμίζει τη θέση των υπηρεσιών της Επιτροπής ως προς την ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου και ότι εν προκειμένω επρόκειτο για αρνητική απόφαση, ήτοι για άρνηση εφαρμογής του άρθρου 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού 2017/2195.

Το ΓεΔΕΕ απέρριψε τη συλλογιστική αυτή. Υπενθύμισε, πρώτον, ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε ήδη κρίνει στην αναιρετική απόφαση ότι η επίδικη επιστολή παρήγε δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα και, συνεπώς, είχε εκδοθεί κατ' άσκηση αποφασιστικής αρμοδιότητας. Δεύτερον, τόνισε ότι η ανάγκη αποτροπής της Επιτροπής από το να διαφεύγει του δικαστικού ελέγχου παρακάμπτοντας τους τυπικούς κανόνες εκδόσεως των πράξεων αποτέλεσε έναν από τους λόγους για τους οποίους το Δικαστήριο είχε αναγνωρίσει προσβλητό χαρακτήρα στην επίδικη επιστολή.

Περαιτέρω, το ΓεΔΕΕ επισήμανε ότι, κατά τα άρθρα 8, 13 και 14 του εσωτερικού Κανονισμού της Επιτροπής, οι αποφάσεις αυτής λαμβάνονται, καταρχήν, από το Σώμα των Επιτρόπων, ενώ τυχόν εξουσιοδότηση ή ανάθεση είναι δυνατή μόνο εντός των ορίων που θέτει ο Κανονισμός αυτός. Ιδίως, εξουσιοδότηση επιτρέπεται μόνο προς μέλη της Επιτροπής, ενώ η ανάθεση σε γενικούς διευθυντές ή διευθυντές αφορά αποκλειστικώς μέτρα διαχειριστικού ή διοικητικού χαρακτήρα. Δεν είναι, επομένως, επιτρεπτή η ανάθεση αποφάσεως αρχής, δηλαδή αποφάσεως που προϋποθέτει εκτίμηση σύνθετων πραγματικών δεδομένων και άσκηση διακριτικής ευχέρειας. Το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η επίδικη επιστολή, καθόσον διαπίστωνε ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού 2017/2195 και αρνείτο τη συμμετοχή της Ελβετίας στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης, συνιστούσε ακριβώς τέτοια απόφαση ουσίας και όχι απλό μέτρο διοικητικής διαχείρισης.

Ιδιαίτερη σημασία απέδωσε το ΓεΔΕΕ στο γεγονός ότι η ίδια η Επιτροπή είχε αναγνωρίσει στα δικόγραφα της ότι οποιαδήποτε απόφαση περί ανοίγματος της πλατφόρμας TERRE στον ελβετικό διαχειριστή έπρεπε να ληφθεί από το Κολλέγιο των Επιτρόπων και ότι ούτε είχε χορηγηθεί σχετική εξουσιοδότηση ούτε ήταν νομικά επιτρεπτή η ανάθεση τέτοιας απόφασης σε διευθυντή της Γενικής Διεύθυνσης Ενέργειας. Επομένως, κατά το ίδιο το ΓεΔΕΕ, η Επιτροπή είχε ουσιαστικά συνομολογήσει ότι ο διευθυντής που υπέγραψε την επίδικη επιστολή δεν ήταν αρμόδιος να εκδώσει την εμπεριεχόμενη σε αυτήν απόφαση.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η απόφαση που περιέχεται στην επίδικη επιστολή έπασχε λόγω έλλειψης αρμοδιότητας του συντάκτη της και ότι, για τον λόγο αυτό, έπρεπε να ακυρωθεί, χωρίς να απαιτείται η εξέταση των λοιπών λόγων ακυρώσεως που είχε προβάλει η προσφεύγουσα. Ως εκ τούτου, ακύρωσε την απόφαση της Επιτροπής της 17ης Δεκεμβρίου 2020 και καταδίκασε την τελευταία στα δικαστικά έξοδα τόσο της ενώπιον του ΓεΔΕΕ διαδικασίας όσο και της αναιρετικής διαδικασίας ενώπιον του ΔΕΕ.

VIII. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε διαφημιστικές αγγελίες

Διαφημιστικές αγγελίες που περιλαμβάνουν ευαίσθητα δεδομένα και ευθύνη του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς για τη δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στις διαφημιστικές αγγελίες

προδικαστική παραπομπή – προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΚ) 2016/679 – άρθρο 4, σημείο 7 – έννοια του «υπεύθυνου επεξεργασίας» – ευθύνη του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς για τη δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στις διαφημιστικές αγγελίες που αναρτώνται στη διαδικτυακή αγορά του από χρήστες του οικείου ιστοτόπου – άρθρο 5 παρ. 2 – αρχή της ευθύνης – άρθρο 26 – ευθύνη από κοινού με τους χρήστες που προβαίνουν σε ανάρτηση – άρθρο 9 παρ. 1 και παρ. 2, στοιχείο α' – διαφημιστικές αγγελίες που περιλαμβάνουν ευαίσθητα δεδομένα – νομιμότητα της επεξεργασίας – συγκατάθεση – άρθρα 24, 25, 32 – υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας – εκ των προτέρων εντοπισμός των διαφημιστικών αγγελιών που περιλαμβάνουν τέτοια δεδομένα – προηγούμενη εξακρίβωση της ταυτότητας του χρήστη που πραγματοποιεί την ανάρτηση – άρνηση δημοσίευσης παράνομων διαφημιστικών αγγελιών – μέτρα ασφάλειας για την αποτροπή του ενδεχομένου αντιγραφής των διαφημιστικών αγγελιών και δημοσίευσής τους σε άλλους ιστοτόπους – ηλεκτρονικό εμπόριο – Οδηγία 2000/31/ΕΚ – άρθρα 12 έως 15 – δυνατότητα του οικείου φορέα εκμετάλλευσης να επικαλεστεί την απαλλαγή των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας από την ευθύνη σχετικά με παράβαση των υποχρεώσεων αυτών

ΔΕΕ C-492/23, Russmedia Digital και Inform Media Press, 02.12.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγήτρια: K. Jürimäe, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:935 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 12 έως 15 της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο»), καθώς και του άρθρου 2 παρ. 4 του άρθρου 4, σημεία 7 και 11, του άρθρου 5 παρ. 1, στοιχεία β' και στ', του άρθρου 6 παρ. 1, στοιχείο α', και των άρθρων 7 24 και 25 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (στο εξής: ΓΚΠΔ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Curtea de Apel Cluj (εφετείο Cluj, Ρουμανία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του φυσικού προσώπου X και, αφετέρου, των Russmedia Digital SRL και Inform Media Press SRL (στο εξής, από κοινού: Russmedia), με αντικείμενο την αγωγή που άσκησε η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης προς ικανοποίηση της ηθικής βλάβης την οποία υπέστη λόγω παράνομης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προσβολής του δικαιώματός της στην εικόνα, την τιμή και την ιδιωτική ζωή.

Η Russmedia Digital, ρουμανική εταιρεία που διαχειρίζεται την ηλεκτρονική αγορά publi24.ro, επέτρεπε σε εγγεγραμμένους και ανώνυμους χρήστες να δημοσιεύουν αγγελίες δωρεάν ή έναντι αμοιβής. Την 1η Αυγούστου 2018, αγνώστου ταυτότητας τρίτος δημοσίευσε στην εν λόγω πλατφόρμα προδήλως ψευδή αγγελία που παρουσίαζε την προσφεύγουσα ως παρέχουσα γενετήσιες υπηρεσίες, χρησιμοποιώντας φωτογραφίες και αριθμό τηλεφώνου της χωρίς τη συγκατάθεσή της. Κατόπιν ειδοποίησης, η Russmedia αφαίρεσε την αγγελία εντός της ώρας, ωστόσο το περιεχόμενο είχε ήδη αναπαραχθεί αυτούσιο σε πλήθος άλλων ιστοτόπων, καθιστώντας τη ζημία ουσιαστικά μη αναστρέψιμη. Το πρωτοδικείο του Cluj-Napoca επιδίκασε στην προσφεύγουσα αποζημίωση 7.000 ευρώ για ηθική βλάβη, πλην όμως το ειδικό δικαστήριο Cluj εξαφάνισε την απόφαση αυτή, χαρακτηρίζοντας τη Russmedia ως απλό πάροχο φιλοξενίας, απαλλασσόμενο από την ευθύνη δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας που μεταφέρει την Οδηγία 2000/31. Η προσφεύγουσα αμφισβήτησε τον χαρακτηρισμό αυτό ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, επικαλούμενη τον ΓΚΠΔ και υποστηρίζοντας ότι τα εκτεταμένα συμβατικά δικαιώματα της Russmedia επί του περιεχομένου των χρηστών, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων αντιγραφής, τροποποίησης και αναδιανομής, ήταν ασύμβατα με τον παθητικό ρόλο ενδιάμεσου που απαιτεί η απαλλαγή του διακομιστή φιλοξενίας από την ευθύνη. Αντιμέτωπο με το ερώτημα αν η προηγούμενη ειδοποίηση αποτελεί προϋπόθεση για τη γένεση ευθύνης σε περίπτωση προδήλως παράνομου και βαθύτατα επιζήμιου περιεχομένου, και αβέβαιο για τη συνύπαρξη της εξαίρεσης φιλοξενίας με τις υποχρεώσεις του ΓΚΠΔ, το αιτούν δικαστήριο ανέστειλε τη διαδικασία ενώπιόν του και υπέβαλε τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο ξεκινά την ανάλυσή του με τρεις προκαταρκτικές παρατηρήσεις θεμελιώδους σημασίας. Πρώτον, χαρακτηρίζει τις πληροφορίες που περιέχονταν στην επίμαχη αγγελία, δηλαδή τις φωτογραφίες και τον αριθμό τηλεφώνου της προσφεύγουσας, ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 4 παρ. 1 ΓΚΠΔ, επισημαίνοντας ότι η έννοια αυτή καλύπτει κάθε πληροφορία που συνδέεται με ταυτοποιήσιμο πρόσωπο λόγω του περιεχομένου, του σκοπού ή των αποτελεσμάτων της. Το Δικαστήριο κρίνει περαιτέρω ότι, δεδομένου ότι η αγγελία παρουσίαζε την προσφεύγουσα ως παρέχουσα γενετήσιες υπηρεσίες, τα επίμαχα δεδομένα εμπίπτουν στην ειδική κατηγορία δεδομένων που αφορούν τη γενετήσια ζωή κατά το άρθρο 9 παρ. 1 ΓΚΠΔ. Κρίσιμης σημασίας είναι η διευκρίνιση ότι ο προδήλως ψευδής και επιζήμιος χαρακτήρας των δεδομένων αυτών δεν αναιρεί την κατάταξή τους ως ευαίσθητων, καθώς το άρθρο 9 παρ. 1 καλύπτει και πληροφορίες που αποκαλύπτουν ευαίσθητα στοιχεία έμμεσα, μέσω νοητικής επαγωγής ή διασταύρωσης δεδομένων.

Δεύτερον, το Δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι η δημοσίευση της αγγελίας στην ηλεκτρονική αγορά συνιστά επεξεργασία κατά το άρθρο 4 παρ. 2 ΓΚΠΔ, σύμφωνα με την πάγια νομολογία που αντιμετωπίζει τη φόρτωση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε ιστοσελίδα ως επεξεργασία. Τρίτον, και πλέον ουσιαστικά, το Δικαστήριο εξετάζει την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας του διαχειριστή της πλατφόρμας. Εφαρμόζοντας ευρεία ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 7 ΓΚΠΔ και αντλώντας από την αρχή ότι υπεύθυνος επεξεργασίας είναι κάθε οντότητα που ασκεί επιρροή επί της επεξεργασίας για δικούς της σκοπούς, το Δικαστήριο καταλήγει ότι η Russmedia αποτελεί από κοινού υπεύθυνο επεξεργασίας μαζί με τον ανώνυμο χρήστη-διαφημιστή. Το συμπέρασμα αυτό στηρίζεται σε τρία αλληλοενισχυόμενα επιχειρήματα: ο διαχειριστής επεξεργαζόταν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για δικούς του εμπορικούς σκοπούς, όπως προκύπτει από τους γενικούς όρους χρήσης που διατηρούν εκτεταμένα δικαιώματα επί του δημοσιευόμενου περιεχομένου, συμμετείχε στον καθορισμό των μέσων διάδοσης παρέχοντας την τεχνική υποδομή, και διευκόλυνε τη δημοσίευση χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, επιτρέποντας ανώνυμη καταχώριση. Το γεγονός ότι ο διαχειριστής δεν καθόρισε ο ίδιος το επιζήμιο περιεχόμενο της αγγελίας κρίνεται αδιάφορο για την αναγνώρισή του ως υπευθύνου επεξεργασίας, καθώς άλλη ερμηνεία θα

υπονόμευε τόσο το γράμμα όσο και τον θεμελιώδη προστατευτικό σκοπό του άρθρου 4 παρ. 7 ΓΚΠΔ.

Προχωρώντας στην εξέταση των ουσιαστικών ερωτημάτων, το Δικαστήριο εξετάζει κατά πόσον τα άρθρα 5 παρ. 2 και 24 έως 26 ΓΚΠΔ επιβάλλουν στον διαχειριστή ηλεκτρονικής αγοράς, ως από κοινού υπεύθυνο επεξεργασίας, τη λήψη μέτρων προ της δημοσίευσης αγγελιών που περιέχουν ευαίσθητα δεδομένα. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, αρχικά, το γενικό κανονιστικό πλαίσιο: κάθε επεξεργασία πρέπει να πληροί τις προϋποθέσεις νομιμότητας της επεξεργασίας του άρθρου 5 παρ. 1 ΓΚΠΔ και να βασίζεται σε έναν από τους περιοριστικά απαριθμούμενους λόγους επεξεργασίας του άρθρου 6 παρ. 1, συμπεριλαμβανομένης της συγκατάθεσης του υποκειμένου. Όταν όμως τα επίμαχα δεδομένα εμπίπτουν στις ειδικές κατηγορίες του άρθρου 9 παρ. 1, η γενική απαγόρευση επεξεργασίας εφαρμόζεται και αίρεται μόνον μέσω των παρεκκλίσεων του άρθρου 9 παρ. 2, κυρίαρχη εκ των οποίων είναι η ρητή συγκατάθεση του υποκειμένου. Η αρχή της λογοδοσίας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 2 και εξειδικεύεται στα άρθρα 24 και 25, υποχρεώνει τον υπεύθυνο επεξεργασίας να λαμβάνει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα τόσο κατά τον σχεδιασμό της επεξεργασίας όσο και κατά την εκτέλεσή της, με αυξημένες απαιτήσεις όταν πρόκειται για ευαίσθητα δεδομένα.

Εφαρμόζοντας το πλαίσιο αυτό στην υπόθεση, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε ηλεκτρονική αγορά τα καθιστά προσβάσιμα σε κάθε χρήστη του διαδικτύου και δημιουργεί σοβαρό κίνδυνο μόνιμης αναπαραγωγής τους σε ιστοτόπους τρίτων, κίνδυνος που εντείνεται σημαντικά όταν τα δεδομένα είναι ευαίσθητα και όταν η πλατφόρμα επιτρέπει ανώνυμη δημοσίευση. Υπό αυτές τις συνθήκες, ο υπεύθυνος επεξεργασίας που γνωρίζει ή οφείλει να γνωρίζει ότι ενδέχεται να δημοσιεύονται αγγελίες με ευαίσθητα δεδομένα στην πλατφόρμα του υποχρεούται, από τη στιγμή του σχεδιασμού της υπηρεσίας, να εφαρμόζει τεχνικά και οργανωτικά μέτρα ικανά να εντοπίζουν τέτοιες αγγελίες πριν από τη δημοσίευσή τους. Επιπλέον, δεδομένου ότι η δημοσίευση ευαίσθητων δεδομένων απαγορεύεται χωρίς τη ρητή συγκατάθεση του υποκειμένου και ότι η ανώνυμη καταχώριση αδυνατεί δομικά να διασφαλίσει την επαλήθευσή της, ο διαχειριστής υποχρεούται να συλλέγει και να επαληθεύει την ταυτότητα κάθε χρήστη-διαφημιστή πριν από τη δημοσίευση. Εάν μετά την επαλήθευση αυτή προκύψει ότι ο χρήστης δεν είναι το υποκείμενο των δεδομένων και δεν πληρούται καμία από τις παρεκκλίσεις του άρθρου 9 παρ. 2, ο διαχειριστής υποχρεούται να αρνηθεί τη δημοσίευση. Το Δικαστήριο κρίνει περαιτέρω ότι οι υποχρεώσεις αυτές δεν αίρονται από την άγνοια του διαχειριστή για το συγκεκριμένο παράνομο περιεχόμενο μιας αγγελίας, καθώς οι υποχρεώσεις λογοδοσίας και σχεδιασμού ανακύπτουν σε συστημικό επίπεδο, ανεξαρτήτως οποιασδήποτε επιμέρους ειδοποίησης.

Εξετάζοντας το τέταρτο ερώτημα, το Δικαστήριο κρίνει κατά πόσον το άρθρο 32 ΓΚΠΔ υποχρεώνει τον διαχειριστή ηλεκτρονικής αγοράς να λαμβάνει μέτρα ασφαλείας για την αποτροπή αντιγραφής και παράνομης αναδημοσίευσης αγγελιών που περιέχουν ευαίσθητα δεδομένα σε ιστοτόπους τρίτων. Το Δικαστήριο διακρίνει εισαγωγικά μεταξύ εκούσιας διαβίβασης της αγγελίας από τον ίδιο τον διαχειριστή σε συνεργάτες, η οποία θα συνιστούσε αυτοτελή πράξη επεξεργασίας για την οποία ο διαχειριστής θα φέρει αποκλειστικά την ευθύνη ελέγχου, και μη εξουσιοδοτημένης αντιγραφής από τρίτους, που αποτελεί το σενάριο στο οποίο αφορά το τέταρτο ερώτημα. Το άρθρο 32 ΓΚΠΔ, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 24, θεσπίζει σύστημα διαχείρισης κινδύνου που δεν αποσκοπεί στην πλήρη εξάλειψη παραβιάσεων αλλά απαιτεί μέτρα ανάλογα προς τους συγκεκριμένους κινδύνους, συμπεριλαμβανομένης της ευαισθησίας των δεδομένων. Μόλις ευαίσθητα δεδομένα δημοσιευθούν ηλεκτρονικά, η διάδοσή τους ενέχει κίνδυνο μη αναστρέψιμης απώλειας ελέγχου, που αδυνατεί πρακτικά το υποκείμενο να ασκήσει τα δικαιώματά του, ιδίως το δικαίωμα διαγραφής κατά το άρθρο 17. Κατά συνέπεια, ο διαχειριστής υποχρεούται να αξιοποιεί όλα τα διαθέσιμα τεχνικά μέτρα για να αποτρέπει την αντιγραφή και αναπαραγωγή

των εν λόγω αγγελιών, με την επισήμανση ότι η απλή διαπίστωση παράνομης διάδοσης δεν αρκεί αφ' εαυτής για τη διαπίστωση ακατάλληλων μέτρων, κάτι που εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να το επαληθεύσει.

Τέλος, εξετάζοντας το ερώτημα σχετικά με την ερμηνεία της Οδηγίας 2000/31, το Δικαστήριο κρίνει ότι, δυνάμει του άρθρου 1 παρ. 5 στοιχείο β', αυτής και του άρθρου 2 παρ. 4 ΓΚΠΔ, οι εξαιρέσεις ευθύνης των ενδιάμεσων παρόχων που προβλέπονται στα άρθρα 12 έως 15 της εν λόγω Οδηγίας δεν δύνανται να παρεμβάλλονται στο καθεστώς του ΓΚΠΔ, με αποτέλεσμα ο διαχειριστής ηλεκτρονικής αγοράς, ενεργώντας ως υπεύθυνος επεξεργασίας, να μην δύναται να επικαλεστεί τις εν λόγω εξαιρέσεις προκειμένου να απαλλαγεί από την ευθύνη του για παραβάσεις των υποχρεώσεων του βάσει του άρθρου 5 παρ. 2 και των άρθρων 24 έως 26 και 32 ΓΚΠΔ.

Επίλυση διαφορών από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων

Προϋποθέσεις παραδεκτού προσφυγής κατά απόφασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων

αίτηση αναιρέσεως – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 63 – μηχανισμός συνεκτικότητα – άρθρο 65 – επίλυση διαφορών από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων – δεσμευτική απόφαση – προσφυγή ακυρώσεως – άρθρο 263, πρώτο εδάφιο ΣΛΕΕ – πράξη δεκτική προσφυγής – άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο ΣΛΕΕ – πλήρωση της προϋπόθεσης ότι το μέτρο που αποτελεί το αντικείμενο της προσφυγής πρέπει να αφορά άμεσα τον προσφεύγοντα

ΔΕΕ C-97/23 P, WhatsApp Ireland/Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, 10.02.2026, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγητής: Τ. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: Τ. Čapeta, ECLI:EU:C:2026:81 – Αίτηση αναιρέσεως

Με την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως, η WhatsApp Ireland Ltd (στο εξής: WhatsApp) ζητεί την αναίρεση της διατάξεως του ΓεΔΕΕ της 7ης Δεκεμβρίου 2022, *WhatsApp Ireland κατά Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων* (Τ-709/21, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, ECLI:EU:T:2022:783), με την οποία απορρίφθηκε ως απαράδεκτη η προσφυγή της με αίτημα την ακύρωση της δεσμευτικής αποφάσεως 1/2021 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων (στο εξής: ΕΣΠΔ), της 28ης Ιουλίου 2021, επί της διαφοράς που ανέκυψε μεταξύ των ενδιαφερόμενων εποπτικών αρχών από το σχέδιο αποφάσεως το οποίο αφορούσε τη WhatsApp και καταρτίστηκε από την Data Protection Commission (DPC) (αρχή προστασίας δεδομένων, Ιρλανδία, στο εξής: ιρλανδική εποπτική αρχή) (στο εξής: επίδικη απόφαση).

Η υπό εξέταση διαφορά πηγάζει από καταγγελίες χρηστών και μη χρηστών της υπηρεσίας ανταλλαγής μηνυμάτων WhatsApp που υποβλήθηκαν ενώπιον της ιρλανδικής εποπτικής αρχής σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ενεργώντας ως επικεφαλής εποπτική αρχή κατ' άρθρο 56 παρ. 1 ΓΚΠΔ, η ιρλανδική εποπτική αρχή κίνησε αυτεπαγγέλτως, τον Δεκέμβριο του 2018, έρευνα σχετικά με τη συμμόρφωση της WhatsApp προς τις υποχρεώσεις διαφάνειας και ενημέρωσης που προβλέπονται στα άρθρα 12 έως 14 ΓΚΠΔ. Μετά την ολοκλήρωση της ερευνητικής φάσης και την υποβολή σχεδίου απόφασης τον Δεκέμβριο του 2020, οκτώ εποπτικές αρχές διατύπωσαν σχετικές και αιτιολογημένες αντιρρήσεις, γεγονός που οδήγησε τη ιρλανδική εποπτική αρχή να παραπέμψει το ζήτημα στο ΕΣΠΔ στο πλαίσιο του μηχανισμού επίλυσης διαφορών του άρθρου 65 παρ. 1, στοιχείο α', ΓΚΠΔ. Το ΕΣΠΔ εξέδωσε δεσμευτική απόφαση στις 28 Ιουλίου 2021, αποφαινόμενο, μεταξύ άλλων, επί παραβάσεων της αρχής της διαφάνειας, επί της κατάταξης των κατακερματισμένων δεδομένων επαφών ως δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και επί του ύψους των διοικητικών

προστίμων. Η ιρλανδική εποπτική αρχή εξέδωσε ακολούθως την οριστική απόφασή της στις 20 Αυγούστου 2021, επιβάλλοντας διορθωτικά μέτρα και πρόστιμα συνολικού ύψους 225 εκατομμυρίων ευρώ στη WhatsApp. Η WhatsApp άσκησε ενώπιον του ΓεΔΕΕ αγωγή ακύρωσης της δεσμευτικής απόφασης του ΕΣΠΔ, η οποία απορρίφθηκε ως απαράδεκτη, καθώς το ΓεΔΕΕ χαρακτήρισε την απόφαση αυτή ως προπαρασκευαστική πράξη που δεν ήταν ικανή να μεταβάλει αυτοτελώς τη νομική θέση της προσφεύγουσας, κρίνοντας ότι επαρκής δικαστική προστασία παρεχόταν μέσω της προσφυγής κατά της οριστικής απόφασης της εθνικής εποπτικής αρχής.

Προκαταρκτικώς το Δικαστήριο εξέτασε την εμπρόθεσμη άσκηση της προσφυγής. Το ΕΣΠΔ υποστήριξε ότι η WhatsApp έλαβε γνώση της επίμαχης απόφασης στις 13 Αυγούστου 2021 και ότι η δίμηνη προθεσμία είχε εκπνεύσει κατά τον χρόνο άσκησης της προσφυγής την 1η Νοεμβρίου 2021. Το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό αυτό, κρίνοντας ότι, σύμφωνα με το έκτο εδάφιο του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, το κριτήριο της γνώσης είναι επικουρικό έναντι των κριτηρίων της δημοσίευσης και της κοινοποίησης. Δεδομένου ότι η δημοσίευση της απόφασης στον ιστότοπο του ΕΣΠΔ στις 2 Σεπτεμβρίου 2021 συνιστά το κρίσιμο σημείο εκκίνησης κατ' άρθρο 65 παρ. 5 ΓΚΠΔ και κατά την αιτιολογική σκ. 143 αυτού, η προσφυγή ασκήθηκε εμπρόθεσμα.

Ως προς το πρώτο λόγο αναιρέσεως, το Δικαστήριο εξέτασε, στο πρώτο σκέλος του, αν η δεσμευτική απόφαση του ΕΣΠΔ συνιστά πράξη δεκτική προσφυγής κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου του άρθρου 263 ΣΛΕΕ. Διευκρινίζοντας το αναλυτικό πλαίσιο, το Δικαστήριο τόνισε ότι το ζήτημα αν μια πράξη παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων πρέπει να εκτιμάται αντικειμενικά, βάσει της ουσίας, του περιεχομένου και του πλαισίου της πράξης, καθώς και των εξουσιών του οργάνου που την εξέδωσε, χωρίς αναφορά στη νομική θέση του αιτούντος, η οποία ενδιαφέρει αποκλειστικά τις προϋποθέσεις παραδεκτού υπό το τέταρτο εδάφιο του άρθρου 263 ΣΛΕΕ. Εφαρμόζοντας τα εν λόγω κριτήρια, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η απόφαση του ΕΣΠΔ, που εκδόθηκε βάσει του άρθρου 65 παρ. 1, στοιχείο α', και παρ. 2 ΓΚΠΔ, καθορίζει οριστικά τη θέση ενός νομικά αυτοτελούς ενωσιακού οργάνου επί όλων των ζητημάτων που του παραπέμφθηκαν και παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα έναντι των εποπτικών αρχών στις οποίες απευθύνεται. Δεν μπορεί, συνεπώς, να χαρακτηριστεί ως απλό προπαρασκευαστικό μέτρο χωρίς αυτοτελή έννομα αποτελέσματα. Το ΓεΔΕΕ υπέπεσε, ως εκ τούτου, σε πλάνη περί το δίκαιο, συγχέοντας τις απαιτήσεις του πρώτου και του τετάρτου εδαφίου του άρθρου 263 ΣΛΕΕ.

Στο δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, το Δικαστήριο εξέτασε αν η απόφαση αφορά άμεσα τη WhatsApp κατά την έννοια του τετάρτου εδαφίου του άρθρου 263 ΣΛΕΕ. Υπενθυμίζοντας ότι η προϋπόθεση αυτή απαιτεί σωρευτικά η προσβαλλόμενη πράξη να επηρεάζει άμεσα τη νομική κατάσταση του αιτούντος και να μην αφήνει περιθώριο εκτιμής στους αποδέκτες που είναι επιφορτισμένοι με την εκτέλεσή της, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι και οι δύο αυτές προϋποθέσεις πληρούνται. Ως προς την πρώτη, η απόφαση του ΕΣΠΔ μετέβαλε άμεσα τη νομική θέση της WhatsApp, μεταξύ άλλων, με τη διαπίστωση παραβάσεων του άρθρου 13 ΓΚΠΔ και την επιταγή τροποποίησης των συμβατικών της σχέσεων με τους χρήστες. Ως προς τη δεύτερη, οι δεσμευτικές οδηγίες της απόφασης δεν άφηναν στην ιρλανδική DPC κανένα περιθώριο παρέκκλισης από τα ειδικά πορίσματα του ΕΣΠΔ σχετικά με τις παραβάσεις, την ταξινόμηση δεδομένων και το ελάχιστο ύψος των προστίμων. Το Δικαστήριο, αφού έκρινε ότι η απόφαση αφορά άμεσα τη WhatsApp, ακύρωσε τη διάταξη του ΓεΔΕΕ, κήρυξε παραδεκτή την αγωγή ακυρώσεως και ανέπεμψε την υπόθεση στο ΓεΔΕΕ για εξέταση επί της ουσίας.